

MUMBO-JUMBOSTA HOKKUSPOKKUKSEEN: IRREAALIIDEN KÄÄNNÖKSET
TERRY PRATCHETTIN KIEKKOMAILMA-KIRJAN *GOING POSTAL* KÄÄNNÖKSESSÄ
POSTI KULKEE

Taru Tirkkonen
Pro gradu -tutkielma
Englannin kääntäminen
Humanistinen tiedekunta (Kielten osasto)
Helsingin yliopisto
Huhtikuu 2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta/Kielten osasto		Laitos – Institution – Department Nykykielten laitos	
Tekijä – Författare – Author Taru Tirkkonen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Mumbo-jumbosta hokkuspokkukseen: Irreaalioiden käännökset Terry Pratchettin Kiekkomaa-ilma-kirjan <i>Going Postal</i> käännöksessä <i>Posti kulkee</i>			
Oppiaine – Läroämne – Subject Englannin kääntäminen			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2018	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 77 sivua, liite 36 sivua, Lyhennelmä 11 sivua	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielmani käsittelee irreaalioiden kääntämistä. Etsin irreaalioita ja niiden käännöksiä Terry Pratchettin Kiekkomaa-ilma-romaanista <i>Going Postal</i> (2004) ja Mika Kivimäen tekemästä käännöksestä <i>Posti kulkee</i> (2012). Kysyn, miten irreaaliat on käännetty ja miksi ne on käännetty kuten on. Kysyn myös, onko jokin käännösstrategia yleisempi kuin muut ja miksi. Käsitteelen sekä tavallisia irreaalioita että erisnimiä, mutta tutkin jokaisesta irreaaliasta vain yhden esiintymän.</p> <p>Menetelmänäni oli se, että ensin etsin irreaaliat ja merkitsin ne, ja sen jälkeen etsin irreaalioille käännökset ja merkitsin sekä irreaaliat että niiden käännökset taulukkoon. Sitten luokittelin käännökset sen mukaan, millaista käännösstrategiaa irreaalian kääntämisessä on käytetty. Käytin muun muassa konteksti- ja genretietoa selittääkseni käännöksiä.</p> <p>Hyödyntämiäni käännösstrategioita ovat Leppihalmeen (2001: 141 & 2011: 129) laina, käännöslaina, kulttuurinen adaptaatio, eksplikointi ja poisto sekä Leppihalmeen (2001: 141) mainitsema uudelleen luova käännös ja Pedersenin (2007: 149 & 2011: 97) virallinen vastine. Näistä kaikkia Kivimäki on käyttänyt tavallisten irreaalioiden kääntämisessä, mutta erisnimikäännösten kanssa poisto ja virallinen vastine eivät ole relevantteja.</p> <p>Tavallisten irreaalioiden ja nimien käännöksissä ja niiden kanssa käytettyjen strategioiden yleisyydessä on havaittavissa sekä yhteneväisyyksiä että eroja. Esimerkiksi yleisin käännösstrategia koko aineiston kohdalla on käännöslaina, jota Kivimäki näyttää suosivan. Erisnimien kohdalla yleisempi on kuitenkin laina. Ero selittyy suureksi osaksi sillä, ettei kaikilla erisnimillä ole käännettäviä konnotaatioita. Kaiken kaikkiaan Kivimäen käännökset ovat kuitenkin usein varsin kohtuuttavia. Lisäksi monien irreaalioiden kirjoitusasuja on muokattu. Monesti Kivimäen käännösratkaisut myös sujuvoittavat tekstiä ja helpottavat lukemista. Käännösratkaisuihin näyttävät usein vaikuttaneen genre, konteksti, irreaalioiden merkitykset ja toiset käännösratkaisut.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Irreaalia, reaalia, kääntäminen, käännösstrategia, fantasiakirjallisuus, Terry Pratchett			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. MATERIAALI JA METODI	4
2.1 Fantasiakirjallisuus ja Kiekkomaailma	4
2.2 Metodi	7
3. TEORIA: IRREAALIAT JA KÄÄNNÖSSTRATEGIAT (IR)REAALIOILLE	9
3.1 Irreaaliat ja käännösstrategiat tavallisille (ir)reaalioille	9
3.2 Nimi-irreaaliat ja niiden käännösstrategiat	15
4. ANALYYSI IRREAALIOIDEN KÄÄNNÖKSISTÄ	22
4.1 Lainat	26
4.1.1 Lainat tavallisten irreaalioiden kohdalla	27
4.1.2 Lainat nimi-irreaalioiden kohdalla	32
4.2 Käännöslainat	36
4.2.1 Käännöslainat tavallisten irreaalioiden kohdalla	36
4.2.2 Käännöslainat nimi-irreaalioiden kohdalla	43
4.3 Kulttuuriset adaptaatiot	45
4.3.1 Kulttuuriset adaptaatiot tavallisten irreaalioiden kohdalla	45
4.3.2 Kulttuuriset adaptaatiot nimi-irreaalioiden kohdalla	47
4.4 Eksplikoinnit	49
4.4.1 Eksplikoinnit tavallisten irreaalioiden kohdalla	49
4.4.2 Eksplikoinnit nimi-irreaalioiden kohdalla	54
4.5 Poistot	55
4.6 Uudelleen luovat käännökset	57
4.6.1 Uudelleen luovat käännökset tavallisten irreaalioiden kohdalla	57
4.6.2 Uudelleen luovat käännökset nimi-irreaalioiden kohdalla	59
4.7 Viralliset vastineet	65
5. TULOKSET JA LOPPUPÄÄTELMÄT	68
LÄHTEET	
LIITE	
SUMMARY	

TAULUKOT

Taulukko 1	10
Taulukko 2	15
Taulukko 3	22
Taulukko 4	23
Taulukko 5	23
Taulukko 6	24
Taulukko 7	25

1. JOHDANTO

Fantasiakirjallisuuden kääntäminen tarjoaa kääntäjälle monenlaisia haasteita, ja pro gradussani keskityn irreaalioiden kääntämiseen. Leppihalmeen (2001: 139) mukaan reaaliat ovat leksikaalisia elementtejä, jotka ovat kulttuurisidonnaisia ja viittaavat todelliseen, kielenulkoiseen maailmaan. Irreaaliat puolestaan ovat fiktiivisiä reaaliota, jotka ovat sidoksissa fiktiiviseen ympäristöön ja joita ei todellisuudessa ole olemassa (Loponen 2009: 167). Aihetta ei ole tutkittu kovin paljon, joten siksi se on kiinnostava.

Etsin irreaaliota ja niiden käännoiksi Terry Pratchettin Kiekkomaailma-romaanista *Going Postal* (2004) ja sen käännoksestä *Posti kulkee* (2012) ja kysyn, miten ne on käännetty ja miksi ne on käännetty kuten on. Luokittelen irreaalioiden käännoiset sen mukaan, millaista käännostrategiaa niiden kääntämisessä on käytetty. Hyödyntämiäni käännostrategioita ovat Leppihalmeen (2001: 141 & 2011: 129) laina (”direct transfer”), käännoislaina (”calque”), kulttuurinen adaptaatio (”cultural adaptation”), eksplikointi (”explicitation”) ja poisto (”omission”) sekä Leppihalmeen (2001: 141) mainitsema uudelleen luova käänno ja Pedersenin (2007: 149 & 2011: 97) virallinen vastine. Käännostrategiat esittelen tarkemmin teorialuvussa, ja analyysiosassa käytän niitä hyväkseni löytääkseni käännoisista yhteneväisyyksiä. Syitä käännoisille etsin genrestä, tekstikontekstista, koko tekstistä ja Kivimäen muista käännoisratkaisuksista.

Käsittelen sekä tavallisia irreaaliota että erisnimiä. Kutsun tavallisiksi irreaalioiksi kaikkia niitä irreaaliota, jotka eivät ole selvästi erisnimiä. Käytännössä tavalliset irreaaliat ovat siis lähinnä yleisnimiä ja kiinteitä fraaseja sekä sanontoja. Erisnimet lasken irreaalioiden alalajiksi, koska ne nimeävät henkilöitä, paikkoja ja asioita, joita ei oikeasti ole olemassa. Ne siis täyttävät irreaalian määritelmän. Erityisesti olen kiinnostunut siitä, onko jokin käännostrategia yleisempi kuin muut ja miksi. Tutkin kustakin irreaaliasta vain yhden esiintymän, jotta tutkimukseni ei turhaan paisuisi.

Käytän teoriaviitekehityksenä etupäässä Mika Loposen (2009) ajatuksia irreaalioista sekä Ritva Leppihalmeen (2001) teoriaa käännostrategioista reaaliolle. Käännostrategioita käytän saadakseni tietää, miten irreaaliat on käännetty. Näiden lisäksi käytän teoriapuolella jonkin verran hyödyksi muita tutkimuksia ja teoriaa fantasiakirjallisuudesta.

Kuten sanoin, aiempaa tutkimusta irreaalioista on hyvin vähän. Jenna Horko (2008) on tutkinut fiktiivisiä reaaliota ja niiden kääntämistä dystooppisissa scifi-teksteissä. Vaikka hän käyttääkin ilmaisua ”fiktiiviset reaaliat”, kyseessä ovat kuitenkin irreaaliat. Itse noudatan Loposen mallia ja

kutsun fiktiivisiä reaaliaita irreaaliaiksi. Omassa tutkimuksessaan Horko (2008: 41) muun muassa toteaa lainan, käännöslainan ja uudelleen luovan käännöksen olleen yleisimpiä strategioita. Lisäksi hän kertoo genren vaikuttaneen käännöksiin (Horko 2008: 55). Oma aineistoni antaa osittain samankaltaisia tuloksia, vaikka tutkimani teos kuuluukin eri genreen, eli fantasiagenreen.

Lisäksi on tutkittu jonkin verran neologismien eli uudissanojen kääntämistä. Kaikki neologismit eivät tietenkään ole irreaaliaita, mutta osa irreaaliaista voi kuitenkin olla neologismeja. Irreaaliathan voivat nimittäin olla myös uusia asioita, eivät vain aiemmista konteksteista tuttuja. *Going Postalissa* (2004) esimerkiksi *gevaisa*, joka tarkoittaa elävien sanojen hautaa, näyttää olevan neologismi. En yritä tunnistaa neologismeja aineistostani, koska niiden tutkiminen menee hiukan tutkimusaiheeni ohi. Romaanissa saattaisi olla neologismeja, jotka eivät ole irreaaliaita.

Riikka Kurki (2012) on tutkinut neologismien kääntämistä televisiosarjassa *Stargate SG1* ja Riina Haaja (2013) on tutkinut neologismien kääntämistä Dan Simmons'n teoksessa *Hyperion cantos*. Haaja (2013: 41) toteaa tutkimuksessaan muun muassa, että strategian valinta näyttää riippuvan muun muassa lähdekielen sanan merkityksestä ja muodosta, suomen kielen sananmuodostussäännöistä ja alkukielen ja käännöksen tyylistä. Joitakin samantapaisia ilmiöitä esiintyy myös omassa aineistossani, vaikka neologismien sijaan tutkinkin irreaaliaita, joista vain osa on neologismeja. Lisäksi Marjukka Piiparinen (1994) on tutkinut neologismien kääntämistä scifissä. Hän toteaa omassa tutkimuksessaan, että neologismit on yleensä käännetty suoraan, jos mikään ei estä sitä, ja käännösstrategian valintaan vaikuttavat muun muassa läpinäkyvyys ja konteksti (Piiparinen 1994: 83–84). Vaikka tutkinkin hieman eri asiaa, myös nämä tulokset ovat osittain samoja kuin itselläni.

Neologismeja on lisäksi tutkittu muutenkin. Daphné Kerremans (2015) on nimittäin esimerkiksi tutkinut englantilaisten neologismien konventionaalistumista. Muiltakin läheisiltä aihealueilta on tietysti tehty tutkimusta. Esimerkiksi Mika Lopenen (2006) on tutkinut metaforien kotouttamista, mutta nämä aihealueet menevät vielä neologismejakin kauemmas omasta aiheestani eli irreaalioiden kääntämisestä.

Myös Terry Pratchettin teoksia on tutkittu jonkin verran, mutta irreaalioiden kääntämistä niissä ei ilmeisesti ole tutkittu. Omaa tutkimustani lähinnä taitaa olla Terhi Pienimaan (2013) tutkimus nimistä genreparodian välineenä Pratchettin Kiekkomaailma-sarjassa. Siinä on lyhyt luku myös nimien kääntämisestä, vaikka kyseessä ei kääntämisen tutkimus olekaan. Pienimaan aineisto on sitä paitsi eri kuin itselläni. Pienimaa (2013: 15) kuitenkin toteaa, että eri kääntäjät ovat tehneet

erilaisia päätöksiä hahmonnimien kääntämisessä: *Noitasiskosten* (*Wyrđ Sisters*) kääntäjä Margit Salmenoja on jättänyt nimet suureksi osaksi kääntämättä, kun taas teoksen *Noitia maisemissa* (*Witches Abroad*) kääntäjä Marja Sinkkonen on kääntänyt nimiä enemmän. Lisäksi Pienimaa (2013: 17) toteaa, että eri kääntäjät ovat joskus kääntäneet saman nimen eri tavalla. *Going Postal* on Kiekkomaailmasarjan 33. kirja (Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Going_Postal). Pienimaan huomioiden perusteella voi kuitenkin sanoa, etteivät toisten kääntäjien tekemät käännöspäätökset ole välttämättä vaikuttaneet oman aineistoni kääntäjän, Mika Kivimäen, suomennoksiin ainakaan aina.

Varsinaisia kääntämisen tutkimuksiakin on Pratchettin teoksista tehty, ne vain eivät aiheiltaan ole kovin lähellä omaani. Anna Närjänen (2015) on esimerkiksi tutkinut parodian kääntämistä Pratchettin teoksessa *Carpe Jugulum*, ja Miia Karhu (2008) on tutkinut sanaleikkien kääntämistä Pratchettin kirjoissa. Aleksander Rzyman (2017) on puolestaan kirjoittanut Kiekkomaailman intertekstuaalisuudesta ongelmana kääntäjälle.

Seuraavaksi kerron materiaalistani ja metodistani. Esittelen siis fantasiakirjallisuutta genrenä ja Kiekkomaailmaa fantasiagenren yksittäistapauksena. Tässä kohtaa esittelen myös tarkemmin *Going Postal*in (2004) maailmaa. Sitten kerron tarkemmin metodistani ja rajauksistani. Tämän jälkeen seuraa varsinainen teoriaosuus. Siinä esittelen irreaaliakäsitettä ja sen määritelmää ja käyn lävitse käänösstrategioita irreaaliolle. Neljäs luku puolestaan koostuu irreaalioiden ja niiden käännösten esittelystä ja analyysistä. Viidennessä eli viimeisessä pääluvussa kokoan yhteen tulokset ja teen loppupäätelmät.

2. MATERIAALI JA METODI

Tämä luku käsittelee materiaaliani ja metodiani. Ensin kerron fantasiakirjallisuudesta yleensä ja Kiekkomaailmasta yhtenä fantasiakirjallisuuden tapauksena. Sitten kerron metodistani eli siitä, miten olen tämän tutkimuksen tehnyt.

2.1 Fantasiakirjallisuus ja Kiekkomaailma

Materiaalinani on Terry Pratchettin Kiekkomaailma-teos *Going Postal* (2004) sekä sen käännös *Posti kulkee* (2012). Kääntäjä on Mika Kivimäki, joka on kääntänyt useita muitakin Kiekkomaailma-kirjoja. Kiekkomaailma-kirjat ja siten myös *Going Postal* (2004) ovat fantasiakirjoja. Terry Pratchettin teoksissa on paljon irreaalioita, ja suurin osa lukijoista, elleivät suorastaan kaikki, luultavasti hyväksyvät Kiekkomaailma-kirjat fantasiaksi. Kiekkomaailma myös eroaa todellisesta maailmasta monin tavoin. Se on litteä maailma, joka on elefanttien selässä ja elefantit seisovat jättiläismäisen kilpikonnin selässä, ja kilpikonna kulkee avaruudessa. Lisäksi Kiekkomaailmassa on paljon otuksia, joita ei todellisessa maailmassa ole, eikä oikein voisikaan olla, kuten velhoja, noitua, kääpiöitä, golemeja ja niin edelleen. *The Encyclopedia of Fantasy* (1999: 783) tietää myös sanoa, että Kiekkomaailmalla on oma hupsu kalenterinsa. Tämä tulee ilmi myös löytämistäni irreaalioista, sillä yksi niistä on *Octeday*, mikä ilmeisesti tarkoittaa viikon kahdeksatta päivää. Maailma on myös kirjoitettu ikään kuin se olisi tosi, ja Kiekkomaailman teknologia on selvästi jäljessä oikeaa maailmaa. Kukaan ei esimerkiksi näytä puhuvan kännykkään tai käyttävän tietokonetta. Kerron nyt fantasiakirjallisuuden määrittelystä, ja sitten kerron tarkemmin *Going Postalista* (2004).

Fantasiakirjallisuus on yksi kirjallisuuden genre. Usein fantasia käsitetään kuuluvaksi spekulatiiviseen fiktion. Spekulaatiivinen fiktio on 2000-luvulla yleistynyt yläkäsite kirjallisuudelle, jossa realismin rajoja rikotaan (Tieteen termipankki. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:spekulatiivinen_fiktio). Se käsittää muun muassa yliluonnollisen kauhun, fantasian ja science fictionin (Tieteen termipankki. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:spekulatiivinen_fiktio). Spekulaatiivinen fiktio taas on yksi tapa kommunikoida ideoita (Roine 2016: 16).

Fantasiakirjallisuuden määritelmästä on kuitenkin ollut yllättävän paljon kiistaa tiedepiireissä, ja sitä on määritelty hyvin eri lailla. Esimerkiksi Rosemary Jackson (2003/1981: 2) toteaa, että fantasia vastustaa määrittelyä. Hän itse sanoo, että fantasia on moodi, jonka alle kuuluu ”the marvellous”, mukaan lukien sci-fi ja sadut, fantastinen (”fantastic”) kirjallisuus ja muut epätavallisista henkisistä tiloista ja hallusinaatioista kertovat tarinat. Fantastiseen kirjallisuuteen hän lukee kuuluviksi muun muassa Poen, Maupassantin ja Kafkan teokset. (Jackson 2003/ 1981: 7.) Hänen teoreettinen kehyksensä siis tuskin sopii käytettäväksi Kiekkomaailmasta puhuttaessa.

Samoin T. E. Apter (1982: 2) käsittelee fantasiaa kirjallisuutena, jonka hän erottelee myyteistä, saduista ja saagoista. Hänen mukaansa fantasian tärkeänä elementtinä on se, ettei lukija voi olla varma, sijoittuuko tarina todelliseen maailmaan vai johonkin muuhun (Apter 1982: 2). Sekä Jackson että Apter käsittelevätkin kirjallisuutta, jota tuskin monet fantasiakirjallisuudeksi mieltäisivät. Apter (1982: 12) käsittelee muun muassa Conradin *Heart of Darkness* -teosta. Ymmärrän itse fantasian ja fantasiakirjallisuuden tässä tutkimuksessa hyvin eri tavalla.

Sanakirjassa *The Encyclopedia of Fantasy* taas sanotaan, että fantastisella (”fantastic”) tarkoitetaan moodia ja fantasialla (”fantasy”) rakennetta. Kirjan mukaan ei ole olemassa kriittistä konsensusta siitä, mihin fantasia fantastisen piirissä sijoittuu, mutta fantasialle annetaan kuitenkin määritelmä. Sen mukaan fantasiateksti on johdonmukainen kertomus, jossa tarina sijoittuu joko todelliseen maailmaan tai fiktiiviseen maailmaan. Todelliseen maailmaan sijoittuva tarina on mahdoton, ja jos tarina sijoittuu fiktiiviseen maailmaan, maailma on mahdoton, riippumatta siitä, onko tarina mahdollinen vai ei. (*The Encyclopedia of Fantasy* 1999: 337–338.)

Johanna Sinisalo (2004: 11–12) puolestaan toteaa, että fantasian määritelmä riippuu kulttuuri-alueesta, ja että Suomessa fantasiaksi katsotaan ultrafiktiivinen kirjallisuus, johon eivät kuitenkaan välttämättä kuulu tarinat, joissa tekstiä värittävän päähenkilön ”subjektiiviset selittämättömät kokemukset” tai unet. Tämä onkin jo sellainen määritelmä, että se pitää sisällään myös Kiekkomaailman, mutta ei välttämättä hallusinaatioita ja unia esittelevää kirjallisuutta. Sinisalon määritelmä on kuitenkin vielä aika laaja. Tämä käy esille hänen piirtämästään mandalasta, jossa näkyy fantasiakirjallisuus eräänlaisena yläkäsitteenä, ja sen alla ovat fantasian pääkertomustyyppienä ”High fantasy”, ”Myyttinen sankaritarina”, ”Science fiction”, ”Mystinen ja parapsykologinen fiktio” ja ”Kauhu” (Sinisalo 2004: 17). Kertomustyypit eivät ole selvärajaisia, vaan ne sekoittuvat ja voivat muodostaa omia alalajejaan (Sinisalo 2004: 19). Sinisalon määritelmä pitää siis sisällään paljon

muutakin kuin Pratchettin Kiekkomaailma-sarjan kaltaisia kirjoja, ja Sinisalon mandalassa Kiekkomaailma ja *Going Postal* (2004) saattaisivatkin ehkä sijoittua jonnekin High fantasyn alle. Sinisalon (2004: 19) mukaan High fantasy on ”klassinen posttolkienilainen miekka ja magia -tarina”.

Andrew Rayment puolestaan päätyy määrittelemään fantasian vain omia tarkoituksiaan varten. Hänen määritelmänsä kuuluukin niin, että sellainen nykykirjallisuus on fantasiaa, jota tavalliset lukijat pitävät fantasiana ja jota luonnehtivat tosimaailmasta jollain tavalla poikkeavat maailmat, jotka on kirjoitettu kuin ne olisivat oikeita ja joissa on kuvitteellisia elementtejä, joita ei todellisuudessa voisi olla, ja lisäksi fantasiakirjallisuudessa teknologia on jäljessä tosimaailmaan nähden (Rayment 2014: 15–17).

Mielestäni Raymentin määritelmä soveltuu tarpeeksi hyvin myös omaan tutkielmaani, sillä kuten tuli jo ilmi, *Going Postal*in maailma eroaa oikeasta maailmasta, teoksessa on paljon irreaalioita, romaani on kirjoitettu kuin se olisi totta, Kiekkomaailman teknologia näyttää olevan jäljessä tosimaailmaan nähden ja suurin osa lukijoista luultavasti hyväksyy *Going Postal*in fantasiakirjallisuudeksi. Kun omassa tutkielmassani siis viittaan fantasiakirjallisuuteen, sillä tarkoitetaan populaarin näkökulman mukaista fantasiakirjallisuutta, jonka tunnistaa muun muassa noista Raymentinkin mainitsemista mahdottomista, kuvitteellisista elementeistä. Ainakin osa näistä kuvitteellisista, mahdottomista elementeistä on oman näkemykseni mukaan irreaalioita, elleivät jopa kaikki.

*Going Postal*in (2004) tapahtumat sijoittuvat suurimmaksi osaksi Kiekkomaailmassa varsin rajatulle alueelle. Suurin osa tapahtumista sijoittuu kaupunkiin nimeltä Ankh-Morpork, ja muut kaupungit ja maat ovat olemassa lähinnä maininnan tasolla. Ulos Ankh-Morporkista mennään vain pari kertaa. Silti teokseen mahtuu kunnioitettava määrä irreaalioja, minkä osittain selittää sekin, että osa irreaalioista vain mainitaan ohimennen, eikä kaikkia irreaalioja suinkaan selitetä. Jotkut selitetään, kuten esimerkiksi golem, mutta esimerkiksi ”Mum’s home-made Distressed Pudding” (Pratchett 2004: 277) eli Mika Kivimäen suomennoksen mukaan ”Äitimuorin kotitekoinen Ahdisteltu Putinki” (Pratchett 2012: 316) jää vain ohimeneväksi maininnaksi, jota ei avata millään lailla.

Teoksen ideana on se, että vanha postilaitos on joutunut rappiolle, ja sen on korvannut semaforilinja, jolla viestien lähettäminen on kuitenkin kallista, ja linja on alkanut osoittaa hajoilemisen merkkejä. Niinpä kaupungin monarkki, Vetinari, päättää pistää postilaitoksen takaisin pystyyn ja palkkaa työhön vanhan huijarin, Moist von Lipwigin (suomeksi Tahmee von Lipwig). Lipwig säästyy kuolemantuomiolta vain ottamalla työn vastaan. Semaforilinjan omistajat eivät kuitenkaan ole

hekään aivan viattomia, ja postitoimiston saaminen jaloilleen vaatiikin Lipwigiltä varsin paljon kekseliäisyyttä ja joskus myös rohkeutta.

Andrew Raymentin (2014: 19) mukaan *Going Postal*in voi lukea satiirina, jossa satirisoidaan brittiläisen postitoimiston yksityistämistä. Satiirisina Pratchettin teokset yleisesti luetaankin. Lisäksi Rayment (2014: 19–20) myös sanoo, että Pratchett sekä kuvaa todellisuutta että pyrkii muuttamaan sitä ja että fantasian radikaalius on siinä, että siinä pystytään esittämään maailma, joka on yhtä aikaa sekä tunnistettava että erilainen. Pratchettin teoksissa, myös *Going Postalissa* (2004), onkin mahdollista nähdä yhtymäkohtia todellisuuteen, vaikka maailma ja jopa sen luonnonlait ovat monella tapaa erilaiset kuin todellisen maailman. *Going Postal* (2004) on siis satiirista fantasiaa, ja sen voi lukea jopa poliittisena satiirina.

2.2 Metodi

Metodini on periaatteessa varsin suoraviivainen. Etsin ensin alkukielisestä tekstistä irreaaliat ja merkitsen ne. Sitten etsin niiden käännökset ja listaan irreaaliat ja niiden käännökset taulukkoon. Sitten käytän Leppihalmeen (2001) käännösstrategioita reaalioiden sekä muutamaa hänen luokituksesta puuttuvaa käännösstrategiaa ja luokittelen käännökset sen mukaan, mitä käännösstrategiaa kunkin käännöksen kohdalla näytetään käytetyn. Käännösstrategiat esittelen luvussa kolme. Kaikki Leppihalmeen strategiat eivät ole olleet aineistoni kannalta relevantteja, ja toisaalta aineistostani on noussut esiin strategioita, joita Leppihalmeella ei ole hänen omassa listassaan. Käytän käännösstrategioita hyväkseni etsiessäni yhteneväisyyksiä käännösten välillä. Käännösratkaisuja pyrin selittämään koko tekstin, välittömän tekstikontekstin, genretietojen ja Kivimäen muiden käännösratkaisuiden avulla.

Kuten sanoin jo aiemmin, en kuitenkaan käy läpi jokaisen irreaalian jokaista esiintymää, vaan vain yhden esiintymän kustakin irreaaliasta. Jokaisen esiintymän tutkiminen paisuttaisi tutkimusta. Jo omassakin tutkimuksessani tulee ilmi, ettei samaa sanaa tai ilmausta suinkaan aina käännetä samalla tavalla, vaan käännös riippuu muun muassa kontekstista. Nimet otan kuitenkin mukaan tutkimukseeni. Käsittelen niitä irreaalioiden erikoisalueena.

On myös tarpeen huomauttaa, että *Going Postalissa* (2004) on runsaasti rajatapauksia, joiden irreaaliudesta on vaikea tehdä päätöstä. Tämän tutkimuksen rajanveto on omaa käsialaani, ja joku

saattaisi rajauksesta olla eri mieltä. *Going Postalissa* (2004) nimittäin kuvataan joitakin mahdottomia tapauksia, joiden kuvaamiseen ei kuitenkaan näytetä käytetyn sellaisia sanoja tai ilmauksia, että ne muodostaisivat itsessään irreaalian. Olen ottanut mukaan vain irreaaliat, jotka on mahdollista irrottaa tekstistä sanoina tai selvästi erottuvina sanontoina tai terminomaisina ilmauksina, jotka voisivat ainakin periaatteessa toistua sellaisinaan. Jos irreaaliaa ei ole voinut tekstistä irrottaa kopioimatta kokonaisia kappaleita, on irreaalia jäänyt tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska tuollain käännösongelmat luultavasti painottuvat lähinnä virke-, eikä niinkään irreaaliatasolle.

3. TEORIA: IRREAALIAT JA KÄÄNNÖSSTRATEGIAT (IR)REAALIOILLE

Tässä luvussa esittelen irreaaliat ja sen, miten olen niitä tutkimuksessani käsitellyt. Esittelyssä ovat siis käännsstrategiat, joita irreaalioiden kanssa voi käyttää. Ensin käsittelen tavalliset irreaaliat ja sitten nimet irreaalioiden erikoistapauksena.

3.1 Irreaaliat ja käännsstrategiat tavallisille (ir)reaalioille

Yksi tämän tutkimuksen tärkeimmistä termeistä on irreaalia, ja termi on määritelty tässä samoin kuin sen määrittelee Mika Lopenen. Koska irreaalian määritelmä perustuu kuitenkin reaalian määritelmään, on reaalia määriteltävä ensin. Lopenen (2009: 166) mukaan reaaliat ovat kulttuurisidonnaisia asioita tai käsitteitä, eli asioita ja käsitteitä, joiden merkitys on sidoksissa lähdekulttuuriin tai joiden merkitys eroaa kohdekulttuurista. Leppihalme (2001: 139) puolestaan sanoo, että reaaliat ovat kulttuurisidonnaisia leksikaalisia elementtejä, jotka viittaavat todelliseen, kielen ulkopuoliseen maailmaan.

Irreaaliat puolestaan on fiktiivisiä eli epätodellisia. Lopenen mukaan ne ovat fiktiivisiä reaaliota eli reaaliota, joita ei ole tosimaailmassa olemassa ja jotka ovat sidoksissa fiktiiviseen miljööhön. Hänen mukaansa ne määrittelevät fiktiivisen kulttuurisen, historiallisen ja maantieteellisen miljöön. Lopenen myös sanoo, että irreaaliat ovat merkkejä, jotka tekevät fiktiivisestä maailmasta fiktiivisen. Ne ovat merkkejä, jotka voivat erottaa fiktiivisen maailman oikeasta maailmasta, merkitä sen kuuluvaksi johonkin toiseen fiktiiviseen maailmaan, merkitä sillä olevan intertekstuaalisen suhteen johonkin toiseen fiktiiviseen maailmaan tai merkitä sen olevan riippuvainen jostakin toisesta fiktiivisestä maailmasta. Oikeasta maailmasta erottamisen ja toiseen fiktiiviseen maailmaan sitomisen lisäksi ne voivat myös erottaa fiktiivisen maailman jostakin toisesta fiktiivisestä maailmasta. Lisäksi ne voivat osoittaa, että teksti kuuluu johonkin tiettyyn genreen. (Lopenen 2009: 166–167.)

Terry Pratchettin *Going Postal*in (2004) kohdalla tämä kaikki tarkoittaa muun muassa sitä, että Kiekkomaailmaan yhdistettävissä olevat paikat ja henkilöt, kuten Ankh-Morpork ja Vetinari, sivat kirjan tapahtumat nimenomaan Kiekkomaailmaan, eivätkä esimerkiksi johonkin toiseen fiktiiviseen maailmaan. Lisäksi ne paljastavat osaltaan sen, että teos kuuluu fantasiagenreen. Hanna-

Riikka Roine (2016: 146) mainitsee väitöskirjassaan, että scifi ja fantasia hyödyntävät usein konventionaalisia elementtejä, kuten kääpiöitä ja haltioita. *Going Postal* (2004) maailmasta löytyy muun muassa juuri kääpiöitä. Lisäksi sieltä löytyy muitakin fantasiakirjallisuudelle tyypillisiä irreaalioita, kuten peikkoja.

Seuraavaksi käsittelen käännösstrategioita, joiden mukaan olen luokitellut irreaaliakäännökset. Taulukko numero yksi esittelee sekä oman käännösstrategialuokitteluni että sitä lähellä olevia käännösstrategialuokitteluja. Samalla rivillä olevat käännösstrategiat vastaavat toisiaan ainakin osittain. Käsittelen strategioita tarkemmin taulukon jälkeen.

Taulukko 1.

Leppihalmeen reaalioiden käännösstrategiat	Pedersenin kielenulkoisten viittausten käännösstrategiat	Ruokosen alluusioiden käännösstrategiat	Käyttämäni irreaalioiden käännösstrategiat
laina ("direct transfer")	säilyttäminen ("retention")	kopiointi ("replication")	laina ("direct transfer")
käännöslaina ("calque")	suora käännös ("direct translation")	minimimuutos ("minimum change")	käännöslaina ("calque")
kulttuurinen adaptaatio ("cultural adaptation")	korvaaminen ("substitution")	-	kulttuurinen adaptaatio ("cultural adaptation")
yläkäsité ("superordinate term")	yleistys ("generalization")	-	-
eksplikointi ("explicitation")	spesifikaatio ("specification")	opastuksen lisääminen ("adding guidance")	eksplikointi ("explicitation")
lisäys ("addition")			-
-	-	opastuksen vähentäminen ("reducing guidance")	-
poisto ("omission")	poisto ("omission")	poisto ("omission")	poisto ("omission")
-	virallinen vastine ("official equivalent")	olemassa oleva käännös ("existing translation")	virallinen vastine ("official equivalent")
-/uudelleen luova käännös ("re-creative translation") (Leppihalme ei pidä strategiaa relevanttina reaalioiden kääntämisessä (Leppihalme 2001: 141))	korvaaminen ("substitution")	-	uudelleen luova käännös ("re-creative translation")
-	korvaaminen ("substitution")	korvaaminen ("replacement")	-

Suurin osa listaamistani käännösstrategioista on Ritva Leppihalmeelta, koska hänen tapansa luokitella käännösstrategioita sopii suurelta osin aineistooni, ja hänen luokittelunsa on kohtuullisen selkeä. Vuoden 2001 artikkelissaan hän nimeää seitsemän käännösstrategiaa reaaliolle, ja näihin samoihin vuoden 2001 käännösstrategioihin hän viittaa myös myöhemmin vuonna 2011 ilmestyneessä artikkelissaan (Leppihalme 2001/2011). Käännösstrategiat ovat laina (”direct transfer”), käännöslaina (”calque”), kulttuurinen adaptaatio (”cultural adaptation”), yläkäsite (”superordinate term”), eksplikointi (”explicitation”), lisäys (”addition”) ja poisto (”omission”) (Leppihalme 2001: 141 & Leppihalme 2011: 129). Osa strategioista on vieraannuttavia, osa kotouttavia (Leppihalme 2011: 129). Vieraannuttamisella tarkoitetaan yleensä vieraan kulttuurikontekstin säilyttämistä ja kotouttamisella kulttuurispesifisten termien tai kulttuurikontekstin adaptoimista (Paloposki 2011: 40). Jotkin strategiat eivät sijoitu siististi joko kotouttaviksi tai vieraannuttaviksi strategioiksi.

Kaikki Leppihalmeen käännösstrategiat eivät ole aineistoni kannalta relevantteja. Aineistossani strategioista esiintyvät vain laina, käännöslaina, kulttuurinen adaptaatio, eksplikointi ja poisto. Yhtään lisäystä ei ollut tehty, eikä yhdenkään irreaalian kohdalla ollut käytetty yläkäsitettä. Lisäyksellä Leppihalme (2001: 144) tarkoittaa selittäviä lisäyksiä, jotka on sijoitettu tekstin ulkopuolelle, esimerkiksi kääntäjän huomautuksiin, sanastoihin tai kääntäjän alkusanoihin.

Lainassa Leppihalmeen mukaan sana siirtyy suoraan kielestä toiseen, ja vieraskielinen sana siis esiintyy kohdekielisessä tekstissä joko sellaisenaan tai niin, että siinä on tehty pieniä muutoksia kirjoitusasussa tai ääntämyksessä. Lisäksi lainaan voidaan Leppihalmeen mukaan merkitä vieras alkuperä jotenkin, esimerkiksi kursivoimalla sana. Laina on osa vieraannuttavaa kokonaiskäännösstrategiaa. (Leppihalme 2001: 141.) Omassa aineistossani lainaa on käytetty esimerkiksi silloin, kun *banshee* on lainattu suoraan muodossa *banshee* ja sanassa *Bissonomy* on muokattu vain vähän kirjoitusasua, niin että lopputulos on *Bissonomia* (Pratchett 2004: 238, 2012: 272, 2004: 169 & 2012: 192).

Käännöslainassa taas Leppihalmeen (2001: 141) mukaan käännetään alkukielen fraasi tai sana kirjaimellisesti kohta kohdalta kohdekielelle. Leppihalmeen (2001: 141) mukaan tämä on ehkä yleisin yleisnimireaalioiden kohdalla käytetty strategia, erityisesti silloin, kun kohdekielessä ei

vielä ole kyseistä reaaliaa nimetty. Omasta aineistostani käännöslainaesimerkkinä voi antaa esimerkiksi sen, kun *baize-space* on käännetty ilmaisulla *verka-avaruus* (Pratchett 2004: 306 & 2012: 347).

Kulttuurinen adaptaatio puolestaan tarkoittaa Leppihalmeen (2001: 142) mukaan sitä, että reaalian assosiaatiot ja konnotaatiot siirretään kohdetekstiin vaihtamalla reaalia kohdekulttuurin funktionaaliseen ekvivalenttiin, eli vieras korvataan tutulla. Käännösstrategia on siis kotouttava (Leppihalme 2001: 142). Omassa aineistossani tämä strategia ilmenee esimerkiksi siinä, kun sana *demon* on käännetty suomalaisesta kansanperinteestä tutulla sanalla *piru* (Pratchett 2004: 183 & 2012: 208).

Eksplikaatiossa taas Leppihalmeen mukaan tekstiin itseensä tehdään selittäviä muutoksia. Voidaan siis vaihtaa lähdetekstin ilmaus toiseen, mikä tekee lähdetekstin merkityksestä selvemmän, tai erisnimiin voidaan lisätä yleinen sana tai muu lyhyt selitys. Käännösstrategialla pyritään poistamaan kulttuuritöyssyjä. (Leppihalme 2001: 143). Eksplikoinnista on omassa aineistossani kyse esimerkiksi silloin, kun ilmaus *B.Thau* on käännetty hieman pidemmällä ja selittävämmällä ilmaisulla *B. Thau-tutkinto* (Pratchett 2004: 308 & 2012: 349).

Poistossa taas poistetaan joko koko reaalia tai osa siitä (Leppihalme 2001: 145). Poisto ilmenee omassa aineistossani, kun *floating on an underwater surface* on jätetty kokonaan kääntämättä (Pratchett 2004: 7 & 2012: 5). Kyseessä on irreaalia, koska ilmaus viittaa vedenalaiseen, tiiviin veden muodostamaan pintaan, jollaista ei tosimaailmassa voi olla olemassa, koska pinta muodostuu vedestä, ja sen ylä ja alapuolella on vettä (Pratchett 2004: 7 & 2012: 5). Leppihalmeen mukaan myös käännösstrategioiden yhdistelmät ovat mahdollisia (Leppihalme 2001: 145 & ja 2011: 129).

Näiden Leppihalmeen mainitsemien käännösstrategioiden lisäksi olen lisännyt omaan käännösstrategialistaani uudelleen luovan käännöksen ja virallisen vastineen. ”Uudelleen luova käännös” on käännökseni Leppihalmeen (2001: 141) käyttämästä ilmaisusta *re-creative translation*. Hän mainitsee uudelleen luovaa käännöstä käytettävän fiktiivisten nimien kanssa (Leppihalme 2001: 141). Esimerkkinä tästä strategiasta voin antaa sen, kun lehden nimi *Adventures in Acuphilia* on käännetty uudelleenluovasti muotoon *Akufilian Autuus*. Omassa tutkimuksessani käy kuitenkin ilmi, että strategiaa voidaan käyttää myös muiden kuin nimien kääntämisessä.

Jan Pedersen (2011: 97) puhuu virallisista vastineista termillä ”official equivalent”. Virallinen vastine voi syntyä hänen mukaansa, kun jokin asiaan päätösvaltaa omaava taho päättää vastineen tai kun vastine vakiintuu niin, että sanalle tai ilmaisulle on sanakirjassa vain yksi vastine (Pedersen

2011: 97–98). Ne voivat perustua melkein mille vain käännösstrategialle (Pedersen 2011: 99). Pedersen (2007: 149–152) puhuu virallisista vastineista samalla tavoin jo väitöskirjassaan *Scandinavian subtitles* vuonna 2007. Minna Ruokonen (2010: 148) puhuu pitkälti samasta strategiasta, mutta käyttää termiä ”existing translation”. Hänen mukaansa strategiaa käyttäessään kääntäjä hyödyntää olemassa olevaa käännöstä (Ruokonen 2010: 148). Itse olen oletanut kääntäjän käyttäneen virallista vastinetta silloin, kun useampi sanakirja antaa sanalle vain yhden vastineen ja kääntäjä on käyttänyt sitä. Mielestäni tämä on yksinkertaisin tapa olla kohtuullisen varma, että kääntäjän ratkaisu tosiaan johtuu virallisen vastineen olemassaolosta.

Sekä Pedersenillä että Ruokosella on omat käännösstrategialistansa. Pedersenin lista liittyy tekstitysten kääntämiseen ja hän puhuu kielenulkoisten viittausten kääntämisestä. Hänen listansa koostuu virallisten vastineiden lisäksi kahdesta ryhmästä strategioita, lähdeorientoituneista ja kohdeorientoituneista käännösstrategioista. Lähdeorientoituneisiin käännösstrategioihin hänellä kuuluvat säilyttäminen (”retention”), spesifikaatio (”specification”) ja suora käännös (”direct translation”). Kohdeorientoituneisiin taas kuuluvat yleistys (”generalization”), korvaaminen (”substitution”) ja poisto (”omission”). (Pedersen 2011: 75–76.)

Pedersen tarkoittaa termillä ”retention” käytännössä samaa kuin Leppihalme termillä ”direct transfer”, eli kyseessä on laina. Hän jopa huomauttaa, samoin kuin Leppihalme, että laina voi olla muuttumaton tai kohdekieleen mukautettu, ja se voi olla erotettu muusta tekstistä esimerkiksi kursiivilla (Pedersen 2011: 76). Strategia on lähdeorientoitunut (Pedersen 2011: 75–76). Saman asian voi käsittääkseni sanoa myös niin, että strategia on vieraannuttava.

Spesifikaatiolla Pedersen (2011: 76) tarkoittaa puolestaan lisätiedon lisäämistä niin, että käännös on tarkempi kuin alkuperäinen. Käännösstrategia siis muistuttaa Leppihalmeen käännösstrategioita eksplikointi ja lisäys. Spesifikaatio on Pedersenin (2011: 75–76) mukaan lähdeorientoitunut strategia. Käsittääkseni tämä tarkoittaa lähinnä vieraannuttavaa strategiaa, joskaan en välttämättä itse mieltäisi strategiaa ehkä näin vahvasti juuri vieraannuttavaksi tai lähdeorientoituneeksi, joskin se tietysti auttaa säilyttämään alkutekstin merkityksiä.

Suorassa käännöksessä taas Pedersenin (2011: 76) mukaan vain kieli muuttuu. Strategia siis vastaa käytännössä Leppihalmeen käännöslainaa. Pedersenin (2011: 75–76) mukaan strategia on lievästi lähdeorientoitunut. Yleistyksestä Pedersen (2011: 76) sanoo, että siinä käännöksestä tulee vähemmän spesifi kuin mitä alkuperäinen on, ja tämä muutos saavutetaan joko käyttämällä yläkäsitettä tai parafrasaa. Parafraasi puuttuu Leppihalmeelta, mutta yläkäsite hänelläkin on strategiana.

Oman aineistoni kohdalla parafraasi ei tunnu tosin kovin tähdelliseltäkään käännösstrategialta, koska yhtään irreaalioista ei näytetä käännetyn sillä.

Korvaamisessa alkutekstin ilmaus puolestaan vaihdetaan johonkin toiseen (Pedersen 2011: 76). Korvaamista täysin vastaavaa kategorialle Leppihalmeella ei näytä olevan. En ota strategiaa mukaan itse käyttämäni listaan, koska käsittelen vapaasti käännetyt irreaaliat eli tapaukset, joissa irreaalia on radikaalisti muuttunut, uudelleen luovina käännöksinä ja kulttuurisina adaptaatioina.

Poistossa lähdetekstin ilmausta ei tuoteta millään tavalla kohdetekstissä (Pedersen 2011: 76). Pedersenin (2011: 76) mukaan poisto ei ole oikeastaan lähde- eikä kohdeorientoitunut strategia. Leppihalmeen poisto on hieman laajempi käsite kuin Pedersenin poisto, ja sopii oman aineistoni käsittelyyn paremmin kuin Pedersenin.

Ruokonen (2010: 155–156) taas puhuu alluusioiden käännösstrategioista ja jakaa strategiansa säilyttäviin strategioihin ja muuttaviin strategioihin. Säilyttäviä strategioita ovat kopiointi (”replikaation”), minimimuutos (”minimum change”) ja olemassa oleva käännös (”existing translation”) (Ruokonen 2010: 155). Kopiointi vastaa käytännössä Pedersenin säilyttämistä ja Leppihalmeen lainaa. Minimimuutos on kirjaimellinen käännös (Ruokonen 2010: 155). Minimimuutos vastaa siis Leppihalmeen käännöslainaa. Olemassa olevan käännöksen esittelin jo virallisesta vastineesta puhuttaessa.

Muuttavia strategioita Ruokosella (2010: 156) ovat opastuksen lisääminen (”adding guidance”), opastuksen vähentäminen (”reducing guidance”), korvaaminen (”replacement”) ja poisto (”omission”). Opastuksen lisääminen tarkoittaa, että tekstiin lisätään jotakin, joka joko kertoo alluusion merkityksestä tai joka merkitsee kohdan alluusioksi esimerkiksi typografisesti (Ruokonen 2010: 156). Strategia muistuttaa siis hieman Leppihalmeen eksplikointia ja lisäystä, mutta toisaalta Ruokosen lisäykset voivat olla paljon Leppihalmeen lisäyksiä pienempiä, ja lisäksi Ruokosen strategia on ajateltu selvästi alluusioiden kannalta. Opastuksen vähentäminen taas tarkoittaa nimensä mukaisesti, että vihjeitä alluusion merkityksestä ja siitä, että kyseessä on alluusio, vähennetään (Ruokonen 2010: 156). Leppihalmeella ei samaa strategiaa ole, eikä se välttämättä irreaalioiden ja reaalioiden kääntämisessä ole kovin relevanttakaan. Ainakaan omassa aineistossani strategia ei näytä ilmenevän. Korvaamisessa alluusio vaihdetaan toiseen alluusioon (Ruokonen 2010: 156). Tällaista strategiaa Leppihalmeella ei ole, eikä strategia vaikuta kovin hyvin soveltuvalta irreaalioiden tai reaalioiden kääntämiseen. Oman aineistoni kannalta strategia ei ole relevantti, koska yhtään irreaalia ei ole vaihdettu toiseen irreaaliaan. Poistossa koko alluusio poistetaan (Ruokonen 2010:

156). Samoin kuin Pedersenin poiston kohdalla, Leppihalmeen poisto on laajempi käsite, koska siinä ei oleteta ilmauksen poistamista kokonaan. Tosin on ymmärrettävää, että alluusioista puhuttaessa voidaan olettaa, että alluusio joko on tekstissä tai sitä ei ole. Siksi Leppihalmeen poisto toimii paremmin omassa tutkimuksessani.

Kaiken kaikkiaan omassa tutkimuksessani hyödyntämiäni tavallisten irreaalioiden käännösstrategioita ovat Leppihalmeen (2001: 141 & 2011: 129) laina (”direct transfer”), käännöslaina (”calque”), kulttuurinen adaptaatio (”cultural adaptation”), eksplikointi (”explicitation”) ja poisto (”omission”) sekä Leppihalmeen (2001: 141) mainitsema uudelleen luova käännös ja Pedersenin (2007: 149 & 2011: 97) virallinen vastine. Kaikkia näitä käännösstrategioita on käytetty omassa aineistossani, ja juuri oman aineistoni ja sen luonteen takia olen valinnut nämä strategiat ja jättänyt muita strategioita pois.

3.2 Nimi-irreaaliat ja niiden käännösstrategiat

Nimille on tehty omia käännösstrategialuokitteluja, mutta tässä tutkimuksessa käytän hyväkseni kuitenkin samaa luokittelua kuin tavallistenkin irreaalioiden kohdalla, koska luokittelu sopii aineistooni paremmin. Esittelen tässä kuitenkin erilaisia luokitteluja, jotta luokittelujen erot ja yhtäläisyydet nousisivat esiin ja lukijan olisi helpompi ymmärtää luokitteluperusteitani. Taulukko kaksi esittelee strategioiden yhtäläisyyksiä. Samalla rivillä olevat strategiat vastaavat ainakin osittain toisiaan.

Taulukko 2.

Newmarkin erisnimikään- nösstrategiat	Vermesin eris- nimikäännös- strategiat	Van Coillien erisnimikään- nösstrategiat	Leppihalmeen erisnimial- luusiokäännös- strategiat	Käyttämäni ir- reaalioiden käännösstrate- giat
transkriptio (”transcription”)	siirto (”transfe- rence”)	kopiointi (”non- translation, re- production, cop- ying”)	nimen säilyttä- minen: a) nimeä käyte- tään sellaise- naan	laina (”direct transfer”)
luonnollistami- nen (naturaliza- tion”)	korvaaminen (”substitution”)	foneettinen tai morfologinen		

läpikäänös ("through-trans- lation")		adaptaatio koh- dekieleen		
kirjaimellinen käänös ("literal translation")	kääntäminen ("translation")	konnotaation sisältävän nimen kääntäminen	-	käännöslaina ("calque")
läpikäänös ("through-trans- lation")				
kulttuurinen ekvivalentti ("cultural equiva- lent")	-	eksonyymi eli nimen vaihtami- nen kohdekielen vastaavaan	nimen vaihta- minen: b) nimen vaih- taminen kohdekielen ni- meen	kulttuurinen adaptaatio ("cul- tural adapta- tion")
		nimen vaihtami- nen kohdekielen nimeen		
-	-	nimen vaihtami- nen kuuluisam- paan lähdekielen nimeen tai sa- man funktion omaavaan yli- kansalliseen ni- meen	nimen vaihta- minen: a) nimen vaihta- minen toiseen lähdekielen ni- meen	-
vaihtoehtoisen tiedon tai lisätie- don lisääminen	-	kopiointi lisät- tynä selityksellä	nimen säilyttä- minen: b) nimeen lisä- tään lyhyt seli- tys	eksplikointi ("explicitation")
	-		nimen säilyttä- minen: c) nimeen lisä- tään pitkä seli- tys	-
poisto ("dele- tion")	-	poisto	poisto: a) erisnimen poisto mutta merkityksen säilyttäminen muulla tavoin b) alluusion poisto koko- naan	poisto ("omis- sion")

tunnustettu käännös ("recognized translation")	korvaaminen ("substitution")	-	-	virallinen vastine ("official equivalent")
käännösnimike ("translation label")	muokkaus ("modification")	nimen vaihtaminen erilaisella tai ylimääräisellä konnotaatiolla varustettuun nimeen	-	uudelleen luova käännös ("re-creative translation")
-	-	henkilön nimen vaihtaminen yleisnimeen	poisto: a) erisnimen poisto mutta merkityksen säilyttäminen muulla tavoin	-
käännöspari ("translation couplets")	-	-	-	-
käännöskolmikko ("translation triplets")	-	-	-	-
akronyymi ("acronyms")	-	-	-	-
metafora ("metaphor")	-	-	-	-

Peter Newmark (1982/1981: 75–77) antaa erisnimille käännösstrategioiksi transkription ("transcription"), kirjaimellisen käännöksen ("literal translation"), läpikäännöksen ("through-translation"), tunnustetun käännöksen ("recognized translation"), kulttuurisen ekvivalentin ("cultural equivalent"), käännösnimikkeen ("translation label"), käännösparin ("translation couplets"), käännöskolmikkon ("translation triplets"), läpikäännöksen ("through-translation"), poiston ("deletion"), luonnollistamisen (naturalization"), akronyymien ("acronyms"), metaforan ("metaphor") ja vaihtoehtoisen tiedon tai lisätiedon lisäämisen.

Kuten listauksesta näkyy, läpikäännös eli "through-translation" esiintyy Newmarkilla kahdesti. Ensimmäinen läpikäännöksistä on selitetty kovin epämääräisesti ja tuntuu vastaavan joko Leppihalmeen lainaa tai Leppihalmeen käännöslainaa tai jopa molempia, sillä esimerkeissä näkyy kumpia-kin. Toinen läpikäännös taas näyttää vastaavan esimerkkien ja selityksen valossa Leppihalmeen käännöslainaa, sillä Newmark kirjoittaa, että läpinäkyvät institutionaaliset nimet voidaan kääntää kirjaimellisesti. (Newmark 1982/1981: 76, vrt. Leppihalme 2001:141–142.)

Newmarkin kirjaimellinen käännös ”literal translation” näyttää puolestaan sekin lähinnä vastaavan Leppihalmeen käännöslainaa, ja ero muihin tuntuu olevan lähinnä siinä, että Newmark sanoo, että strategiaa käytetään, kun kyseessä on standardoitu kieli ja termi on semanttisesti läpinäkyvä tai semanttisesti motivoitu (Newmark 1982/1981: 75, vrt. Leppihalme 2001:141–142). Lisäksi transkriptio näyttää vastaavan Leppihalmeen lainaa (vrt. Leppihalme 2001: 141). Transkription kohdalla on nimittäin selittäviksi sanoiksi annettu ”adoption, transfer, ’loan-words’” ja esimerkeiksi selviä lainoja (Newmark 1982/1981: 75).

Newmarkin tunnustettu käännös (”recognized translation”) puolestaan tarkoittaa käännöstä, jonka on tehnyt virallinen lähtökielen taho omasta institutionaalisesta termistään (Newmark 1982/1981: 76). Tämä strategia muistuttaa kovasti Pedersenin (2007: 149 & 2011: 97) virallista vastinetta. Newmarkin (1982/1981: 76) kulttuurinen ekvivalentti näyttää taas esimerkkien valossa vastaavan melko lailla Leppihalmeen (2001: 141 & 2011: 129) kulttuurista adaptaatiota.

Käännösnimikkeet ovat Newmarkin mukaan likimääräisiä ekvivalenteja tai uusia termejä asioille, jotka ovat olemassa vain lähtökielen kulttuurissa, ja ne laitetaan yleensä lainausmerkkeihin (Newmark 1982/1981: 76). Lähinnä tätä strategiaa on omassa listassani uudelleen luova käännös, vaikkakaan aineistostani ei löydy lainausmerkkeihin laitettuja irreaalioita.

Aineistossani ei ole käännöspareja eikä käännöskolmikkoja. Käännösparissa Newmarkin mukaan on alkukielisen nimen transkriptio sekä sen käännös ja käännöskolmikossa kirjaimellinen käännös, transkriptio ja denotaatio (Newmark 1982/1981: 76). Näiden ilmeneminen romaanissa saattaisikin tuntua oudon muodolliselta. Jos niitä olisi, saattaisin päättää niiden muistuttavan hie-man eksplikaatioita (vrt. Leppihalme 2001: 143).

Poistoista (”deletion”) Newmark sanoo, että kohdekielen kulttuurissa vähämerkityksinen termi voidaan poistaa, jos termillä ei ole juuri merkitystä tekstissä (Newmark 1982/1981: 77). Strategia muistuttaa Leppihalmeen poistoa (vrt. Leppihalme 2001: 144–145). Yhtään poistoa ei kuitenkaan löydy aineistostani nimien puolelta, vaikka poisto strategiana sinänsä ehkä olisikin mahdollinen.

Luonnollistamista (”naturalization”) Newmark (1982/1981: 77) kuvaa vieraiden nimien englantilaistamiseksi ja mainitsee suffiksit ja ääntämisen. Oman aineistoni kanssa strategia olisi tietysti käännettävä niin päin, että kyse on nimien suomalaistamisesta. Koska suomeksi on kuitenkin käytännössä pakko taivuttaa nimiä ja kuvitteellisten nimien ääntämyksestä voidaan varmastikin kiistellä, en näe tämän strategian olevan välttämättä kovinkaan hyödyllinen. Sitä paitsi omassa strategialistassani se vastaisi kuitenkin muita strategioita, erityisesti lainaa (vrt. Leppihalme 2001: 141).

Akronyymit näyttävät Newmarkilla puolestaan olevan joukko strategioita, joilla akronyymejä voi kääntää. Hänen mukaansa akronyymit voi lainata kielestä toiseen tai lainata käännöksen kanssa, tai niistä voi esimerkiksi käyttää virallista vastinetta (Newmark 1982/1981: 77). En näe mitään selvää syytä, miksi akronyymit pitäisi erottaa tällä tavalla omaksi kategoriakseen, kun niille tehtävät asiat vastaavat hyvin muita käännösstrategioita. Aineistossani ei edes ole kovin montaa akronyymia, joten siksikään en käytä kategoriaa. Metaforasta Newmark sanoo, että instituution nimen voi personifioida tarkoittamaan henkilöitä (Newmark 1982/1981: 77). Nähdäkseni tätäkään strategiaa ei aineistossani esiinny.

Viimeisestä strategiasta, vaihtoehtoisen tai lisätiedon lisäämisestä Newmark (1982/1981: 77) sanoo, että tietoa voidaan lisätä tekstiin, viitteeseen tai sanastoon. Strategia muistuttaa kahta Leppihalmeen (2001: 143–144) strategiaa: eksplikointia (”explicitation”) ja lisäystä (”addition”). Siinänsä Newmarkin ratkaisu, jossa tekstin sisäiset ja tekstin ulkopuolelle lisätyt tiedot niputetaan yhteen, olisi ihan käytännöllinen. Koska aineistossani kuitenkin on vain Leppihalmeen tarkoittama eksplikointia eikä lisäyksiä, omassa strategialistassani esiintyy eksplikointi.

Kaiken kaikkiaan Newmarkin strategialista ei siis ole kaikilta osiltaan välttämättä täysin looginen, ja monet strategioista esiintyvät myös Leppihalmeella, tosin eri muodossa. Muutama strategiasta muistuttaa lisäksi Pedersenin strategioita. Newmarkin (1982/1981: 75) transkriptio (”transcription”) näyttää vastaavan Pedersenin (2011: 76) säilyttämistä (”retention”), Newmarkin (1982/1981: 75) kirjaimellinen käännös Pedersenin (2011: 76) suoraa käännöstä (”direct translation”) ja Newmarkin (1982/1981: 76) tunnustettu käännös (”recognized translation”) Pedersenin (2007: 149 & 2011: 97) virallista vastinetta. Lisäksi kaikki Newmarkin strategiat eivät suinkaan ole aineistoni kannalta relevantteja. Näistä syistä en käytä Newmarkin strategialistaa.

Alber Péter Vermes puolestaan antaa huomattavasti lyhyemmän listan käännösstrategioita nimien kääntämiseen. Hänellä strategioita on vain neljä: siirto (”transference”), korvaaminen (”substitution”), kääntäminen (”translation”) ja muokkaus (”modification”) (Vermes 2003: 93–94). Ensimmäisessä strategiassa, siirrosta (”transference”), nimi siirretään sellaisenaan (Vermes 2003: 93). Toisessa strategiassa, korvaamisessa (”substitution”), käytetään konventionaalista vastinetta tai nimen kohdekielen mukaista ulkoasua (Vermes 2003: 93). Kääntäminen (”translation”) tarkoittaa yksinkertaisesti, että nimi käännetään (Vermes 2003: 94). Muokkaus (”modification”) puoles-

taan tarkoittaa, että nimi vaihdetaan sellaiseen kohdekielen nimeen, joka ei ole loogisesti eikä konventionaalisesti yhteydessä nimeen tai joka on vain osittain yhteydessä lähdekielen nimeen (Vermes 2003: 94).

Vermesin strategian ”transference” voisi väittää vastaavan ainakin osittain Leppihalmeen (2001: 141) strategiaa laina eli ”direct transfer”. Vermesin strategia ”substitution” puolestaan vastaa ainakin osittain Pedersenin (2007: 149 & 2011: 97) virallisia vastineita. Tosin kohdekielen mukainen ulkoasu vastaisi Pedersenilla jotakin toista kategoriaa. Vermesin kaksi muuta strategiaa tuntuvatkin sitten käsittävän vaikka millaisia tapauksia. Vermesin kategorisointi onkin osittain päällekkäinen käyttämäni kategorisoinnin kanssa, mutta kategoriat eivät ole aivan samat ja lisäksi lista tuntuu hiukan suppealta. Tutkielmani loogisuuden säilyttämiseksi ja liian lyhyen strategialistan välttämiseksi en käytä myöskään Vermesin strategioita.

Jan Van Coillie (2006: 125–129) taas listaa nimien käännösstrategioiksi kopioinnin (”non-translation, reproduction, copying”), kopioinnin lisättynä selityksellä, henkilönnimen vaihtamisen yleisnimeen, foneettisen tai morfologisen adaptaation kohdekieleen, eksonyymin eli nimen vaihtamisen kohdekielen vastaavaan, nimen vaihtamisen kuuluisampaan lähdekielen nimeen tai saman funktion omaavaan ylikansalliseen nimeen, nimen vaihtamisen kohdekielen nimeen, konnotaation sisältävän nimen kääntämisen, nimen vaihtamisen erilaisella tai ylimääräisellä konnotaatiolla varustettuun nimeen ja poiston.

Van Coillien strategiat ovat varsin ymmärrettäviä, mutta nimitykset ovat usein pitkiä, lista ei ole kattava, ja suurta osaa siinä esiintyvistä strategioista ei esiinny aineistossani. Lisäksi adaptaatio kohdekieleen on osa Leppihalmeen lainastrategiaa (vrt. Leppihalme 2001: 141). Omassa aineistossani ei esimerkiksi yhtään erisnimeä ole vaihdettu yleisnimeen eikä toiseen lähdekielen nimeen eikä poistettu. Jäljelle jäävät strategiat käytännössä esiintyvät jo käyttämässäni käännösstrategialistassa, mutta eri nimillä. Esimerkiksi nimen vaihtamisen ylimääräisellä tai erilaisella konnotaatiolla varustettuun nimeen voi ymmärtää uudelleen luovaksi käännökseksi. Käytänkin jo edellisestä aluvusta tuttua kategorisointia loogisuuden säilyttämiseksi, koska se sopii paremmin aineistooni ja koska nimitykset strategioille ovat yleensä lyhyemmät kuin Van Coillien.

Myös Ritva Leppihalme on kategorisoinut erisnimien kääntämisstrategioita, vaikka hän silloin käsitteleeekin allusiivisia erisnimiä. Tämä lista on kuitenkin huomattavasti suppeampi kuin hänen myöhempi reaaliastrategialistansa. Nimien kääntämiseen hän antaa vain kolme strategiaa, nimittäin nimen säilyttämisen, nimen vaihtamisen ja nimen poistamisen. Ensimmäisen strategian hän jakaa

edelleen kolmeen osaan niin, että nimeä voi käyttää sellaisenaan, siihen voi lisätä lyhyen selityksen tai nimeen voi lisätä pitkän selityksen esimerkiksi alaviitteeseen. Toinen strategia puolestaan jakautuu kahtia niin, että nimen voi vaihtaa toiseen lähtökielen nimeen tai toiseen kohdekielen nimeen. Kolmas strategia jakautuu niin, että nimen voi poistaa ja silti säilyttää merkityksen jollakin muulla keinoin, kuten yleisnimellä, tai nimen voi poistaa kokonaan. (Leppihalme 1997: 79.)

Leppihalmeen nimistrategialista on siis varsin rajallinen. Käytänkin mieluummin samaa strategialistaa kuin tavallisten irreaalioiden kohdalla. Mikään esittelemistäni strategialistoista ei sovi aineistooni paremmin kuin tavallisten irreaalioiden kohdalla käyttämäni strategialista. Irreaali-animistrategialistaani kuuluvat laina, käännöslaina, kulttuurinen adaptaatio, eksplikointi ja uudelleen luova käännös. Poistot ja viralliset vastineet eivät ole mukana strategialistassa, koska yhtään erisnimeä ei ole aineistossani poistettu, ja on oman aineistoni kohdalla ongelmallista väittää, että fiktiivisillä erisnimillä olisi viralliset vastineet. Jonkun olisi pitänyt vakiinnuttaa nimet ensin. Tietysti voisi vedota aikaisemmin ilmestyneisiin Kiekkomaailma-kirjojen käännöksiin, mutta koska tutkin vain yhtä Kiekkomaailma-kirjaa, en voi todistaa yhdenkään erisnimikäännöksen johtuvan aikaisemmissa Kiekkomaailmakirjoissa tehdyistä erisnimikäännöksistä.

4. ANALYYSI IRREAALIOIDEN KÄÄNNÖKSISTÄ

Tässä luvussa analysoin irreaalioiden käännöksiä ja syitä niille. Käyn käännöksiä läpi esimerkinomaisesti käytetty käännösstrategia kerrallaan. Kaikkiaan keräsin aineistostani 423 irreaaliaa. Näistä 121 oli tavallisia irreaalioita ja 302 erisnimi-irreaalioita. Taulukossa kolme näkyy yksittäisten käännösstrategioiden käyttö koko aineiston osalta, siis mukaan lukien sekä tavalliset irreaaliat että erisnimet.

Taulukko 3.

Käännösstrategiat kaikkien irreaalioiden osalta	Strategiaa käytetty näin monta kertaa	Prosenttiosuus strategioiden käyttökertojen kokonaisuudesta koko aineiston osalta
laina	171	33,7 %
käännöslaina	215	42,4 %
kulttuurinen adaptaatio	18	3,6 %
eksplikointi	43	8,5 %
poisto	3	0,6 %
uudelleen luova käänös	48	9,5 %
virallinen vastine	9	1,8 %
Yhteensä	507	

Koko aineiston osalta yleisin strategia on siis käännöslaina ja toiseksi yleisin on laina. Kumpikin näistä on paljon yleisempi kuin mikään muu strategia. Kolmanneksi yleisin strategia on uudelleen luova käänös ja neljänneksi yleisin eksplikointi, mutta näiden kahden välillä on vain prosentin ero, kun taas ero toiseksi yleisimpään strategiaan on yli 20 prosenttia. Viidenneksi yleisin strategia on koko aineiston osalta kulttuurinen adaptaatio ja kuudenneksi yleisin on virallinen vastine. Poistot ovat harvinaisin strategia niiden osuuden jäädessä koko aineiston osalta alle prosenttiin.

Taulukko neljä esittelee puolestaan käytettyjen käännösstrategioiden määrät tavallisten irreaalioiden kohdalla. Määrissä ovat mukana myös strategioiden yhdistelmät, ja virallisten vastineiden kohdalla olen laskenut mukaan sekä virallinen vastine -strategian että strategian, jolla virallinen

vastine on luotu, joten strategioita on ainakin näennäisesti käytetty useammin kuin mikä on irreaalioiden kokonaismäärä.

Taulukko 4.

Käännösstrategiat tavallisten irreaalioiden kohdalla	Strategiaa käytetty näin monta kertaa	Prosenttiosuus strategioiden käyttökertojen kokonaisuudesta tavallisten irreaalioiden osalta
laina	20	14,6 %
käännöslaina	78	56,9 %
kulttuurinen adaptaatio	3	2,2 %
eksplikointi	19	13,9 %
poisto	3	2,2 %
uudelleen luova käännös	5	3,6 %
virallinen vastine	9	6,6 %
Yhteensä	137	

Yleisin käytetty käännösstrategia on siis käännöslaina. Kaikista strategioiden käyttökerroista sitä on käytetty yli puolessa tapauksista. Toiseksi ja kolmanneksi yleisimmät strategiat, eli laina ja eksplikointi, ovat käyttökerroiltaan ja prosenttiosuuksiltaan melkein tasoissa ja siis käytännössä yhtä yleisiä. Neljänneksi yleisin strategia on virallinen vastine, ja juuri ja juuri harvinaisimpien strategioiden ohi viidennelle sijalle yltää uudelleen luova käännös. Kulttuurinen adaptaatio ja poisto jatkavat viimeisen sijan.

Kuten sanoin, edellisessä taulukossa ovat mukana myös käännösstrategioiden yhdistelmät. Virallisista vastineista ja niiden takana olevista käännösstrategioista puhun omassa alaluvussaan. Varsinaiset tavallisten irreaalioiden kohdalla toteutuvat strategioiden yhdistelmät on kuitenkin esitelty erikseen taulukossa viisi.

Taulukko 5.

Käännösstrategiayhdistelmät tavallisten irreaalioiden kohdalla	Esiintymiskerrat
käännöslaina + laina	1
käännöslaina + eksplikointi	1

käännöslaina + poisto	1
eksplikointi + poisto	1

Varsinaisia strategiayhdistelmiä on siis käytetty varsin vähän. Näiden lisäksi on joitakin tapauksia, missä on vaikea tehdä rajanvetoa kahden strategian välillä. Varsinaisissa käännösstrategiayhdistelmissä käännöslaina on strategiayhdistelmän osana yleisin kolmella esiintymällä. Kahdesti strategiayhdistelmän osana esiintyvät eksplikointi ja poisto. Laina esiintyy vain kerran yhdistelmän osana. Mitään kovin selviä johtopäätöksiä tästä kuitenkin tuskin voi tehdä, koska yhdistelmäesiintymiä on kaikkiaan vain 4. Siksi en käsittelekään niitä erikseen omassa luvussaan. Taulukossa ei ole virallisia vastineita, koska ne eivät ole varsinaisia yhdistelmiä. Jotakin muuta strategiaa on käytetty virallisen vastineen luomiseen, ja sitten Pratchettin kääntäjä on luultavasti vain käyttänyt virallista vastinetta ihan riippumatta siitä, mille strategialle vastine alun perin perustuu.

Erisnimi-irreaalioita aineistossani on paljon enemmän kuin tavallisia irreaalioita, nimittäin 302. Niitäkin on käännetty sekä yksittäisillä strategioilla että strategioiden yhdistelmillä, joten strategioita on käytetty useammin kuin mitä irreaalioja on. Taulukosta kuusi näkyy, kuinka usein kutakin strategiaa on käytetty:

Taulukko 6.

Käännösstrategiat erisnimi-irreaalioiden kohdalla	Strategiaa käytetty näin monta kertaa	Prosenttiosuus strategioiden käyttökertojen kokonaisuudesta erisnimi-irreaalioiden osalta
laina	151 (näistä 14 muunnetulla kirjoitusasulla)	40,8 %
käännöslaina	137	37,0 %
kulttuurinen adaptaatio	15	4,1 %
eksplikointi	24	6,5 %
uudelleen luova käännös	43	11,6 %
Yhteensä	370	

Kuten taulukosta näkyy, strategioiden jakauma on erilainen kuin tavallisten irreaalioiden kohdalla. Kivimäen eniten suosima strategia ei suinkaan ole nimien kohdalla käännöslaina vaan laina. Käännöslaina on vasta toiseksi eniten käytetty strategia, mutta sekä laina että käännöslaina ovat selvästi

paljon yleisempiä kuin muut strategiat. Toiseksi yleisimmän ja kolmanneksi yleisimmän strategian välillä on eroa reilusti yli 20 prosenttia. Kolmanneksi eniten käytetty strategia on uudelleen luova käänös. Uudelleen luovien käänösten suhteellisen suuri määrä saattaa johtua siitä, että aineistoni on parodista fantasiaa. Sekä huumori että fantasia genrenä voivat houkutella luovempiin käänöksiin. Eksplikointi on neljänneksi yleisin strategia, samoin kuin koko aineiston kohdalla, ja kaikkein harvimminkin Kivimäki on erisnimien kanssa käyttänyt strategiana kulttuurista adaptaatiota. Yhtään poistoa Kivimäki ei ollut tehnyt, kuten jo aiemmin mainitsin, ja viralliset vastineet tuskin ovat relevantti kategoria fiktiivisten erisnimien kohdalla, varsinkin kun tarkastelussa on sarjasta vain yksi kirja.

Erisnimien kohdalla Kivimäki on käyttänyt melko usein strategioiden yhdistelmiä niin, että yksi osa nimestä on käännetty yhdellä strategialla ja toinen toisella. Moni henkilönnimi on esimerkiksi käännetty niin, että etunimeen on sovellettu yhtä strategiaa ja sukunimeen toista. Taulukosta seitsemän näkyvät strategiayhdistelmät ja niiden käyttömäärät:

Taulukko 7.

Käänösstrategiyhdistelmät erisnimi-irre-aalioiden kohdalla	Esiintymiskerrat
laina + käänöslaina	36
laina + kulttuurinen adaptaatio	6
laina + eksplikointi	3
laina + uudelleen luova käänös	9
laina + käänöslaina + uudelleen luova käänös	1
käänöslaina + kulttuurinen adaptaatio	2
käänöslaina + eksplikointi	2
käänöslaina + uudelleen luova käänös	3
kulttuurinen adaptaatio + uudelleen luova käänös	1
eksplikointi + uudelleen luova käänös	3

Kuten taulukosta näkyy, laina esiintyy strategiayhdistelmän osana erisnimien kohdalla kaikkein useimmin, kaikkiaan 55 kertaa. Toiseksi yleisimmin yhdistelmän osana esiintyy käänöslaina, kaikkiaan 44 kertaa. Kumpikin myös esiintyy yhdessä kaikkien muiden erisnimien kääntämisessä

käytettyjen strategioiden kanssa vähintään kerran, ja kaikkein yleisin yksittäinen strategiayhdistelmä on lainan ja käännöslainan yhdistelmä. Kolmanneksi yleisimmin yhdistelmän osana esiintyy uudelleen luova käännös, kaikkiaan 17 kertaa. Se myös muodostaa lainan kanssa toiseksi yleisimmän yksittäisen strategiayhdistelmän. Muuten strategiayhdistelmillä ei näytä olevankaan selkeää yleisyysjärjestystä.

Kaiken kaikkiaan yleisimpiä strategioita ovat siis laina ja käännöslaina, käännöslainan ollessa koko aineiston osalta yleisin. Kuten taulukoista näkyy, tavalliset irreaaliat ja erisnimi-irreaaliat on käännetty kuitenkin hieman eri tavoin. Tavallisten irreaalioiden kohdalla yleisin käännösstrategia on käännöslaina, kun taas erisnimien kohdalla yleisin strategia on laina. Tämä saattaa johtua ainakin osittain siitä, että läheskään kaikilla erisnimillä ei ole käännettäviä konnotaatioita, kun taas tavallisilla irreaalioiden on jokin merkitys. Eksplikointi on yleisempää tavallisten irreaalioiden kohdalla kuin erisnimi-irreaalioiden, ja uudelleen luova kääntäminen yleisempää erisnimi-irreaalioiden kohdalla kuin tavallisten irreaalioiden. Erisnimi-irreaalioiden kohdalla on myös havaittavissa suhteellisesti enemmän strategiayhdistelmiä, kuin tavallisten irreaalioiden kohdalla, mitä selittää varmaankin suureksi osaksi se, että erisnimet ovat useammin moniosaisia ja yksittäinen irreaalia on siksi useammin luontevampaa kääntää useammalla strategialla kuin tavalliset irreaaliat. Laina on strategiayhdistelmissäkin erisnimien kohdalla yleisin strategia, ja käännöslaina tulee vasta toisena.

4.1 Lainat

Laina on tavallisten irreaalioiden kohdalla toiseksi yleisin strategia ollen melkein tasoissa eksplikoinnin kanssa. Huomattavaa on kuitenkin se, miten suhteellisen vähän strategiaa on silti tavallisten irreaalioiden kohdalla käytetty. Tästä huomaakin sen, että Kivimäen käännöstyyliä tavallisten irreaalioiden kohdalla, tai ainakin tyyliä, jolla *Going Postal* (2004) on tavallisten irreaalioiden osalta käännetty, voisi luonnehtia pikemminkin kotouttavaksi kuin vieraannuttavaksi. Silloin, kun Kivimäki lainaa sanoja suoraan englannista, osa sanoista on perusmuodossaan ja osa on jollain tavalla mukautettu suomen kieleen.

Erisnimi-irreaalioiden kohdalla käännöstyyli on kuitenkin erilainen. Erisnimien kohdalla laina on kaikkein yleisin strategia. Toisaalta tänä ei ole kovin yllättävää, koska toisin kuin tavallisten

irreaalioiden kohdalla, kaikilla erisnimillä ei ole konnotaatioita, jotka voisi kääntää. Näin laina jää ainoaksi mahdolliseksi käännösstrategiaksi.

4.1.1 Lainat tavallisten irreaalioiden kohdalla

Esimerkiksi sana *chem* on lainattu suoraan muodossa *chem*. *Chem* on golemiin päässä oleva kirjoituskäärö, joka antaa golemille tämän ohjeet (Pratchett 2004: 154). Sanalle ei näytä olevan olemassa kunnollista käännöstä suomeksi, eikä sitä taideta edes kovin usein suomen kielessä käyttää eikä tarvita. Sana selitetään kirjassa kuitenkin hyvin ja sen toiminta tulee esille moneen kertaan. Mitään pakottavaa tarvetta kuvaavammalle tai eksplisiittisemmälle käännökselle ei siis synny.

Hiukan samanlainen tapaus, jossa lainauksen syynä on selitys, on sana *avatar*. Esimerkistä numero yksi näkyy, miten sanan ensimmäinen esiintymiskerta on käännöksessä laina, ja sen jälkeen sana esiintyy uudelleen, sillä kertaa eksplikoituna:

Esimerkki 1.

I see you've already been turned into an avatar.'

'I can't fly!'

'Avatar: the living likeness of a god,' said the professor patiently. (Pratchett 2004: 172.)

Huomaan, että teistä on jo tullut avatar."

"En minä osaa lentää!"

"Ei aviaattori, vaan avatar: jumalan elävä kuva", professori selitti kärsivällisesti." (Pratchett 2012: 195.)

Sanan ensimmäisellä esiintymiskerralla ei siis ole tarvetta eksplikointiin, selityksiin eikä selvennyksiin, koska irreaalia selitetään kuitenkin hetkeä myöhemmin. Lisäksi tässä lainaamisen syynä on myös viittaus lentämiseen. Sekaannusta olisi varmastikin varsin vaikea selittää, jos sanan vaihtaisi johonkin, joka suomenkielisen lukijan ajatuksissa liittyy lentämiseen vielä vähemmän kuin *avatar*. Nythän kääntäjä on kuitenkin jotenkuten onnistunut selittämään sekaannuksen syyn kirjoittamalla selityksen kuin lentämisestä puhunut olisi kuullut sanan väärin. *Avatar* on käännöksessä ensin vain *avatar* siis osittain sen takia, että jäljessä tuleva selitys tekee ilmeikkäämmän käännöksen turhaksi, ja osittain sen, takia, että käännöksen pitää muistuttaa *aviaattori*-sanaa, jota kääntäjä on päättänyt käyttää selittääkseen henkilöiden sananvaihdon.

Sanan *zombie* Kivimäki on puolestaan kääntänyt ilmaisulla *zombi*. Suomeksi ilmiöstä voidaan puhua sekä sanalla *zombie* että Kivimäen käyttämällä sanalla *zombi*. Kumpikin sana kuitenkin löytyy sanakirjasta, ja niiden ero on vain yksi kirjain. Kivimäki on vain valinnut vaihtoehtoisista oikeinkirjoitusmalleista toisen.

Myös sana *Igor* on lainattu suomenkieliseen tekstiin muodossa *Igor*. Kun joku ihmettelee palvelijalle ”Good grief, you’re an Igor, aren’t you?” (Pratchett 2004: 102), kohta on käännetty suomenkielisessä tekstissä muotoon ”Hyvä tavaton sentään, sinähän olet Igor, vai kuinka?” (Pratchett 2012: 115). *Igorit* ovat siis oma lajinsa, kuten tästäkin kohdasta voi päätellä. Suomenkielisestä käännöksestä lajimaisuus ei tietenkään tule yhtä selvästi esille, koska nimen edessä ei ole artikkelia. Koska kyseessä on kuitenkin lajina varsin Kiekkomaailmalle tunnusomainen laji, ja koska englanninkielinen nimi voi hyvin yhdistyä lukijan päässä esimerkiksi gotiikan tai kauhukertomusten *Igor*-nimisiin palvelijoihin, ei ole mitään erityisen järkevää syytä muuttaa nimeä muuksi. *Igor* on nimenäkin jo varsin tunnistettava, ja sen tunnistavat luultavasti yhtä hyvin niin englannin- kuin suomenkielisetkin lukijat. Nimen muuttaminen toiseksi saattaisi hämärtää yhteyttä Kiekkomaailmaan ja kauhukertomuksiin.

Lainausta on käytetty myös silloin, kun teoksessa ihaillaan Vetinarin omistamaa pelilautaa, jolla pelataan kääpiöpetiä (Pratchett 2004: 76 & 2012: 83). ”Is this not an original Hnaflbaflsniflwhifltafl slab?” (Pratchett 2004: 76) on käännetty muotoon ”Eikö se olekin aito Hnaflbaflsniflwhifltafl-lauta?” (Pratchett 2012: 83). Sana *Hnaflbaflsniflwhifltafl* on selvästi olevinaan kääpiökieltä, niin omituiselta sana näyttää ja niin erikoisia kirjainyhdistelmiä siinä on. Huomionarvoista on myös se, että englanninkielisellekään puhujalle sana tuskin merkitsee mitään. Se on oikeastaan asiasisällön muuten kuin siinä merkityksessä, minkä konteksti sanalle antaa. Siksi ei olekaan yllätys, että kääntäjä on päätenyt lainaamaan sanan sellaisenaan. Muu strategia olisi hävittänyt kääpiökielen. Tällaisia kuvitteellista kieltä sisältäviä irreaalioita *Going Postalissa* (2004) on joitakin.

Sytä suoralle lainalle voi havaita siis useampia. Jos irreaalia on selitetty tyhjentävästi, tarvetta mielikuvitukseksikaammalle käännökselle ei välttämättä synny. Lisäksi konteksti saattaa määrittää sanan sellaiseksi, että sen on muistutettava jotain muuta sanaa, jolloin laina saattaa määräytyä käännösstrategiaksi tämän takia. Irreaalialla saattaa myös merkityksiä, jotka eivät välittyisi muusta kuin lainasta. Lisäksi irreaalia saattaa jonkin asian nimeämisen lisäksi olla osa jotakin kuvitteellista kieltä, missä tapauksessa muu kuin suora laina saattaisi hävittää tuon kielen.

Kaikkia lainoja ei suinkaan kuitenkaan ole lainattu suoraan, vaan suuri osa lainoista on muokattu jollain lailla sopimaan paremmin suomen kieleen. Osaa on muokattu enemmän ja osaa vähemmän. Esimerkiksi sana *Bissonomy* on lainattu vain hiukan muuttaen muodossa *Bissonomia*. *Bissonomia* on yksi hyveistä, mutta sen laatua ei *Going Postalissa* (2004) selvennetä. Oikeastaan päinvastoin: kirjailijan alaviitteen mukaan kukaan ei muista, mitä *bissonomia* on (Pratchett 2004: 169). Syy lainaamiselle onkin varsin luultavasti juuri se, ettei tekstistä selviä lainkaan, mitä sana tarkoittaa.

Samantapainen tilanne on sanan *Tubso* kanssa. Sekin on hyve, jonka laatua kukaan ei muista (Pratchett 2004: 169). Se on käännetty muotoon *Tupsuus*. Kyseessä on selvästi laina, ja syykin lainaamisen on sama kuin *bissonomian* kohdalla. Ei ole kontekstia, josta sanan merkityksen selvittäisi ja jota käyttäisi hyväksi kääntämisessä. Sanaa on kuitenkin muokattu hiukan enemmän suomeen sopivaksi, ja sanaluokan selväksi tekemisen lisäksi sanaan on vaihdettu suomessa kohtalaisen harvinaisen *b:n* tilalle kova *p*. Ehkä kääntäjä on ajatellut, että muutos saa sanan näyttämään suomalaisemmalta.

Suomalaisuustulkintaa vahvistaa se, ettei käännösratkaisu ole yksittäistapaus. Toisaalla sana *thlabber* on lainattu muodossa *thlapper*. Pehmeä *b* on siis jälleen korvattu kovalla *p:llä*. Pratchett selittää sanan näin:

Esimerkki 2.

And then thlabber happened. It was a traditional magic term, although Moist didn't know this. There was a moment in which everything, even the things that couldn't be stretched, felt stretched. And then there was the moment when everything suddenly went back to not being stretched, known as the moment of thlabber. (Pratchett 2004: 170.)

Sitten se thlapper tapahtui. Tämä oli perinteinen maaginen termi, vaikka Tahmee ei tiennytkään sitä sillä hetkellä. Hetken tuntui siltä kuin kaikki olisi venynyt, jopa kaikki sellainen jonka ei pitäisi venyä. Sitten tuli hetki, jolloin kaikki ei enää tuntunutkaan venytetyltä, ja se tunnetaan thlapper-hetkenä. (Pratchett 2012: 192–193.)

Sana on siis selitetty varsin hyvin ja tyhjentävästi. Kääntäjä on kuitenkin päättänyt käyttämään lainaa ja vain muokkaamaan lainaa hiukan suomalaisemman näköiseen ulkoasuun, sen sijaan, että olisi keksinyt jonkin uuden sanan. Syinä tähän saattaa olla se, ettei thlabberilla juuri ole mitään merkityksiä tekstin ulkopuolella, vaan se on vain kokoelma kirjaimia, ja se, ettei sanan selityskään anna valmiiksi mitään yhtä hyvää sanaa, jota voisi käyttää sen sijalla. Lisäksi selityksestä saataisi

olla hyvin vaikea keksiä mitään varsinaisesti thlabber-hetkeä kuvaavaa ilmaisua. Koska sana on selitetty, kuvaavammalle sanalle ei toisaalta ole tarvettakaan.

Samanlaista harvinaisempien kirjainten vaihtamista yleisempiin on huomattavissa sanan *iconodiabolic* käännöksessä. Käännös on *ikonodiabolinen*. Jotenkin sana liittyy kaivertamiseen ja painamiseen, kuten esimerkistä numero kolme selviää, mutta sanan tarkka merkitys jää mysteeriksi.

Esimerkki 3.

‘Iconodiabolic engraving, Mr Lipwig!’ said Spools, seeing his face. ‘No one can say we’re behind the times!’ (Pratchett 2004: 161.)

”Ikonodiabolista kaiverrustyötä, herra Lipwig!” Spools sanoi nähtyään hänen ilmeensä. ”Kukaan ei pääse väittämään, että olisimme ajastamme jäljessä!” (Pratchett 2012: 182.)

Spools on töissä painotalossa, ja kohdassa ällistellään painosta tulleita postimerkkejä. Selitystä sanalle *iconodiabolic* ei kuitenkaan anneta, vaikka kohdasta tulee sellainen kuva, että sana saattaisi olla jollakin lailla termin omainen. Teksti ei siis taaskaan anna tarpeeksi tietoa, jotta kohdan voisi luotettavasti kääntää muuta kuin lainauksella. Kääntäjä onkin tyytynyt jälleen tuomaan esiin sanaluokan ja vaihtamaan kirjaimen *c* suomalaisemmalla tuntuvaan kirjaimen *k*.

Myös muunlaista suomen kieleen sopeuttamista käännöksissä on. Kaikkia isoja kirjaimia ei nimittäin ole pidetty käännöksissä, vaan joskus iso kirjain on vaihtunut pieneen kirjaimen, kun suomen kielen kielioppisäännöt niin vaativat. Esimerkiksi sana *Lipwigzer* on lainattu muodossa *lipwigzer*. Kyseessä on koirarotu, ja koiraroduthan kirjoitetaan suomessa pienellä. Lainaamisen sinänsä selittää kuitenkin luultavasti se, että sana on käytännössä väänös päähenkilön sukunimestä *Lipwig*. Nimi siis yhdistää rodun päähenkilöön ja tämän sukuun, eikä rodun nimen muuttamiselle näin ole perusteita.

Hieman rajumpaa suomalaistamista on tehty sanan *omniscopes* kanssa. Sen käännös on *omniskooppi*. Siitä, mikä on omniskooppi, Pratchett sanoo muun muassa seuraavaa:

Esimerkki 4.

An omniscopes is one of the most powerful instruments known to magic, and therefore one of the most useless.

It can see everything, with ease. (Pratchett 2004: 329.)

Omniskooppi on muuan voimallisimmista maagikkojen tuntemista laitteista ja näin ollen myös muuan hyödyttömimmistä.

Se näkee kaiken vaivattomasti. (Pratchett 2012: 373.)

Omniskoopeista sanotaan myös, että niiden ohjaaminen näkemään jotakin tiettyä, on hyvin vaikeaa (Pratchett 2004: 329–330). Kääntäjän kannalta mainittavaa on, että englanninkielinen sana *omniscope* on kyllä olemassa, mutta *Going Postalissa* (2004) esitetty merkitys on aivan omanlaisensa, eikä sanalle muutenkaan helposti löydy suomenkielistä vastinetta. Kääntäjä on ratkaissut ongelman niin, että hän on lainannut sanan, mutta muokannut sitä suomen kieleen sopivammaksi vaihtamalla sanan lopun suomalaisempaan muotoon *skooppi*. Syynä strategiaan on varmaankin ainakin osittain toisaalta valmiin käännöksen puuttuminen, toisaalta sanan *scope* monet merkitykset. Sitä paitsi osalle suomalaisista alun *omni* saattaa olla tuttu esimerkiksi latinasta. Käytetty strategia saa sanan myös sulautumaan tekstiin kohtalaisen hyvin, ja pitkäkö selitys tekee läpinäkyvämmästä käännöksestä melko tarpeettoman.

Osa lainoista on puolestaan eri muodossa muiden kielioppisääntöjen takia. Esimerkiksi *Posthumous Professor of Morbid Bibliomancy* on lainattu muodossa *Morbidin Bibliomantian Postuumi professori*, kuten käy ilmi siinä, että “He’s the *Posthumous* Professor of Morbid Bibliomancy” (Pratchett 2004: 173, kursiivi alkuperäinen) on käännetty muotoon ”Hän on Morbidin Bibliomantian *Postuumi* professori” (Pratchett 2012: 196, kursiivi alkuperäinen). Suomalainen käännös siis noudattelee suomen kielioppisääntöjä taivuttamalla sanoja ja järjestämällä ne uudelleen suomen kieliopin mukaiseen järjestykseen.

Mielenkiintoista tässä tapauksessa on kuitenkin erityisesti se, että kyseessä tosiaan on laina. Nimen olisi voinut kääntää ainakin osittain, esimerkiksi muotoon *Järkyttävän Bibliomantian kuolemanjälkeinen professori*. Näin ei kuitenkaan ole tehty. Yksi syy saattaa olla korkeakoulutetun, englanninsekaisen kielen jäljittely. *Postuumi*han ei ole esimerkiksi suomelle täysin vieras käsite, vaan sitä käytetään esimerkiksi silloin, kun jokin kirja julkaistaan kirjailijan kuoleman jälkeen. Sanalle *Morbid* taas on monta mahdollista suomennosta järkyttävästä kauhistuttavaan ja sairaalloiseen, eikä mikään näistä nouse alkutekstin valossa toista sopivammaksi, mikä jäljittelynhalun lisäksi saattaa selittää sitä, miksi sanaa ei ole käännetty. Lisäksi sanalle *Bibliomancy* on vaikea keksiä läpinäkyvää käännöstä, joten osa nimityksestä jäisi vaikeasti tulkittavaksi joka tapauksessa.

Mielenkiintoinen on myös hyvin samanlainen tapaus *Prehumous Professor of Morbid Bibliomancy*. Se on nimittäin käännetty *Morbidin Bibliomantian Prestuumi Professori*. Jälleen voi

olettaa käännöksen takana olevan englannin jäljittelyn. Mikä tekee käännöksestä kuitenkin mielenkiitoisen, on se, että *Prestuumi* ei ole varsinaisesti kovin yleisesti suomessa käytetty sana, vaan näyttää pikemminkin muodostetun sanaa *postuumi* jäljittelemällä. Se, onko kääntäjä keksinyt sanan itse vai kopioinut sen jostain, on tietysti vain arvelujen varassa. Joka tapauksessa tässä saattaa olla näkyvissä yritys muodostaa nimike muistuttamaan toista nimikettä ja siis toista käännösratkaisua.

Lainaamiselle on siis paljon syitä. Jos konteksti ei anna selitystä sanalle, lainaaminen saattaa olla ainoa järkevä strategia. Toisaalta se, että sana on selitetty, voi tehdä muut strategiat turhiksi. Lisäksi joidenkin sanojen kaikki vastineet voivat olla lainoja. Sana tai nimitys saattaa myös kantaa mukanaan merkityksiä, jotka eivät välittyisi muusta kuin lainasta. Nämä merkitykset voivat olla esimerkiksi kulttuurisia tai fiktiiviseen maailmaan tai fiktiivisiin kieliin liittyviä, tai vaikka henkilöiden nimiin liittyviä. Lainan syynä voi myös olla jokin muu, toisessa kohtaa, jopa toisen sanan kanssa tehty käännösratkaisu. Lainan ei tarvitse kuitenkaan näyttää täsmälleen samalta kuin alkutekstissä, vaan kääntäjä voi esimerkiksi päättää haluta tehdä ilmaisuista suomalaisemman näköisiä vaihtamalla kirjaimia toisiin ja mukauttamalla ilmauksia kohdekielen kielioppiin, niin kuin Kivimäki on tehnyt.

4.1.2 Lainat nimi-irreaalioiden kohdalla

Varsin tyypillisiä ovat erisnimien kohdalla tapaukset, joissa henkilön nimi on lainattu sellaisenaan kielestä toiseen. Tällaisia tapauksia ovat erityisesti ne, joissa henkilöstä on alkutekstissä mainittu vain etunimi, eikä etunimi tarkoita mitään. Esimerkki tällaisesta on *Agnathea*, jonka Kivimäki on lainannut suomeen samassa muodossa, siis asussa *Agnathea*. Myös nimen lyhenne, *Aggie*, on kokenut saman kohtalon, ja esiintyy suomeksi muodossa *Aggie*. Samaan tapaan esimerkiksi *Alfred* on suomeksi *Alfred*, *Bob* on *Bob* ja *Stanley* on *Stanley*. Yhteistä näille tapauksille näyttää olevan ainakin se, ettei henkilöiden nimillä ole konnotaatiota, jotka voisi suomentaa. Lainaaminen on siis helpoin strategia, joilla nämä tapaukset voi käsitellä, eivätkä ne juuri anna mahdollisuutta mihinkään vaativampaan. Suuri osa näistä henkilöistä esiintyy vieläpä tekstissä vain ohimennen. Stanley tosin on siinä suhteessa poikkeus, että hän on sivuhenkilöksi varsin tärkeä.

Myös joitakin sukunimiä on käännetty samalla tavoin. Esimerkiksi nimi *Atkinson* on lainattu muodossa *Atkinson*, *Carlton* muodossa *Carlton* ja *Freidegger* muodossa *Freidegger*. Näillääkään

nimillä ei kuitenkaan juuri ole konnotaatioita, joita voisi kääntää. Laina onkin siksi niiden kohdalla luonnollinen käännösstrategia.

Joitakin samantapaisia tapauksia on havaittavissa myös muiden kuin henkilöiden nimien kohdalla. Kaikkein eniten edellisiä tapauksia muistuttaa luonnollisesti kakadun nimi *Alphonse*. Nimi on lainattu suomeen muodossa *Alphonse*. Englanniksi nimi ei tarkoita mitään, joten yksinkertaisinta on vain lainata se. Lisäksi esimerkiksi paikka, oikeastaan valtio, nimeltä *Lancre* on myös suomeksi nimeltään *Lancre*, ja toinen paikka nimeltään *Pseudopolis* on myös suomeksi *Pseudopolis*. Myös näitä lainoja voi selittää sillä, ettei sanoilla ole juuri konnotaatioita, ne vain antavat asioille nimet. Niissä ei siis ole varsinaisesti mitään käännettävää.

Hieman samanlainen tapaus on myös *182*, joka on yhden välkkytornin lyhyt nimi, ja sen Kivimäki on kääntänyt lainalla eli käytännössä lainannut muodossa *182*. Suurimman osan välkkytornien nimistä Kivimäki on kuitenkin kääntänyt eksplikaatiolla, joten kyseessä on erityistapaus. Nimitys esiintyykin kohdassa, jossa ollaan välkkytornissa, puhe pyörii välkkytornien ympärillä, ja virke, jossa ilmaus on, selventää sen tarkoitetta: ”’182’s lit up,’ she announced” (Pratchett 2004: 339). Konteksti siis auttaa ymmärtämään, mihin numerolla viitataan. Tämä on luultavasti vaikuttanut siihen, että Kivimäki on päättänyt lainata numeron sellaisenaan ilman selitysten lisäämistä. Mitään varsinaista käännettäväähän numerossa ei ole, sillä nimellä ei juuri ole konnotaatioita.

Kaikkia suoria, ulkoasultaan muuttumattomia lainauksia ei voi kuitenkaan selittää sillä, ettei sana merkitse mitään. Esimerkiksi kaupunki *Bonk* on lainattu suomeen muuttumattomana, siis muodossa *Bonk*. Pienellä kirjoitettuna englannin kielen sanalla ’bonk’ on montakin merkitystä törmämisestä naimiseen. Syytä sille, miksi Kivimäki ei ole kääntänyt nimeä, on vaikea löytää. Kaikkia paikannimiä Kivimäki ei nimittäin suinkaan ole kääntänyt lainalla, joten ainakaan mistään systemaattisesta lainan suosimisesta käännösstrategiana paikannimien kohdalla ei ole kysymys.

Jotkut nimet Kivimäki on lainannut muunnetulla kirjoitusasulla. Yksi tällainen tapaus on henkilön nimi *Antimony Parker*, jonka Kivimäki on lainannut muodossa *Antimonia Parker*. Pienellä kirjoitettuna ”antimony” tarkoittaa alkuainetta, jonka suomenkielinen nimi on ”antimoni”. Kivimäen käännös ei siis suoraan selity sanan merkityksellä. Lisäksi kyseessä on mieshenkilö, joten a-kirjaimen lisääminen loppuun ei varmastikaan ole myöskään yritys tehdä nimestä naisellisempaa. Henkilön sukupuoli tulee parhaiten ilmi, kun päähenkilö yrittää kuljettaa perille tälle henkilölle tarkoitettua kirjettä, ja puhuu miehen kanssa, joka sanoo Antimony Parkerin olevan hänen isänsä (Pratchett 2004: 58).

Käännösratkaisulla saattaa olla jotakin tekemistä sen kanssa, että nimestä on useita lyhenteitä. Antimony Parker esitellään kirjan aikana myös nimillä *Tim Parker* ja *Timony*, jotka Kivimäki on lainannut muodoissa *Tim Parker* ja *Timonia*. Henkilön sukupuoli käy siis ilmi sekä muusta tekstistä että ainakin yhdestä lyhenteestä. Voi olla, että Kivimäki on yrittänyt välttää etunimen lopussa olevaa kirjainta y, ja on kokenut nimen loppumisen kirjaimeen i liian oudoksi. Nimi ”Timoni” kun kuulostaisi omistusmuodolta. Kirjaimen a lisääminen saattaakin olla nimen suomalaistamista ja outojen kieliopillisten mielikuvien välttämistä. Pelkän nimikäännös *Antimoni* ei aiheuttaisi ongelmaa omistusmuodolta näyttämisen suhteen, mutta lyhenne aiheuttaisi. Kivimäki on siis luultavasti joutunut ottamaan myös lyhenteiden ulkoasun huomioon nimen ulkoasua miettiessään, ja käännökseen näyttävät vaikuttaneen kielioppimielikuvat, pyrkimys suomalaistamiseen, nimen lyhenteet ja nimien lyhenteiden ulkonäkö käännettyinä.

Toinen tapaus on henkilönnimi *Basalt*, jonka Kivimäki on kääntänyt muotoon *Basaltti*. Sanan kirjoitusasu on siis muuttunut, joten näin ollen käännöksen voi ajatella lainana, jossa vain on muunnettu kirjoitusasu. Toisaalta käännökseen on kuitenkin selvästi myös vaikuttanut alkuperäisen nimen merkitys, joten jos kyseessä ei olisi erisnimi, tämä olisi virallinen vastine. Joka tapauksessa käännöksen syynä on selvästi nimen konnotaatio kivilajina.

Joskus nimen ulkoasun muutos taas johtuu puhtaasti erilaisista oikeinkirjoitustavoista. Tällainen tapaus on *Ephesian*, joka on kääntynyt muotoon *efebeläinen*. Suomeksi on varsin yleistä muuttaa englannin *ph* kirjaimeksi *f*.

Kaikille ulkoasun muutoksille ei löydy selvää syytä. Yksi tällainen tapaus on *Extremelia Mume*, jonka Kivimäki on kääntänyt muotoon *Extremella Muumio*. Sukunimi on käännetty käännöslainana, mutta etunimi on vain lainattu hiukan muutettuna. Muutokseen ei kuitenkaan ole selvää syytä.

Joskus kirjoitusasultaan muunnettu irreaalia voi jopa muistuttaa kulttuurista adaptaatiota, sillä kirjoitusasun pieni muutos voi suomalaistaa nimen radikaalistikin. Yksi tällainen tapaus on *Harry*, jonka Kivimäki on lainannut muodossa *Harri*. Viimeinen kirjain on siis muuttunut, ja muutoksen syyksi voi epäillä lähinnä halua suomalaistaa nimi. Kaikkia *Harry*-nimisiä henkilöitä Kivimäki ei ole kuitenkaan muuttanut *Harri*-nimisiksi, vaan kirjoitusasun muutos on tapahtunut vain osassa. Tämä saattaa olla yritystä erottaa henkilöt paremmin toisistaan, vaikkakaan asiasta ei voi olla varma.

Joskus kirjoitusasun muuttaminen voi myös muuttaa nimen konnotaatioita. Tällainen tapaus on *Tump*, jonka Kivimäki on lainannut muodossa *Tumppi*. Kyseessä on linnakumpu, ja englanninkielinen sana viittaakin kumpuun, mutta suomenkielinen pikemminkin tynkyyteen. Mitään erityistä syytä käännösstrategialle ei näytä olevan, paitsi että *Tumppi* näyttää suomalaisemmalta nimeltä. Ehkä Kivimäki ei ole välittänyt nimen konnotaatioista vaan on vain halunnut tehdä nimestä suomalaisemman näköisen.

Aina kirjoitusasun muutos ei kuitenkaan suomalaista vaan voi pikemminkin tehdä sanasta entistä vieraamman oloisen. Tällainen tapaus on *Uberwald*, jonka Kivimäki on lainannut muodossa *Überwald*. Tässä kirjoitusasun muutoksella tunnutaan pikemminkin tavoittelevan suurempaa vierauden ja ulkomaisuuden tuntua kuin mitään muuta. Kyseessä on paikka, joten lainan käyttäminen strategiana ja nimen kirjoittaminen erikoisella tavalla käy senkin takia järkeen.

Joskus syy lainan käyttöön tuntuu voivan olla puhtaasti myös nimen eri väännökset. Tällainen tapaus on päähenkilön sukunimi. Päähenkilön koko nimi on *Moist von Lipwig*, ja se on kääntynyt muotoon *Tahmee von Lipwig*. Etunimen käännös on uudelleen luova käännös, mutta jostain syystä sukunimi on jäänyt kääntämättä, vaikka se koostuukin kahdesta tunnistettavasta sanasta, *lip* ja *wig*, eli *huuli* ja *peruukki*. Syy tähän ovat melko selvästi nimestä tehdyt väännökset. Sukunimi esiintyy kirjassa myös muodoissa *Lipstick* ja *Lipvig*. Nämä muodot Kivimäki on kääntänyt muodossa *Lipstick* ja *Lipvig*. Yksi Lipwigin alainen muistaa kerran Lipwigin nimen väärin ja puhuu Lipstickistä: ”It’s Mr Lipstick’s fault, stirring them up” (Pratchett 2004: 51). Viittaus toimii vain, koska *Lipstick* ja *Lipwig* näyttävät ja kuulostavat hiukan samalta. Tämä vaikeuttaa kummankin sanan kääntämistä. Lisäksi muoto *Lipvig* aiheuttaa oman ongelmansa, sillä se aiheutuu siitä, että Lipwig antaa eräälle golemille ohjeen nimensä lausumiseen: ”’It’s pronounced Lipvig, you moron,’ he moaned. ’A v, not a w!’” (Pratchett 2004: 26). Tämän kohdan kääntäjä onkin kääntänyt muodossa ”’Se äännetään Lipvig, senkin ääliö’, Tahmee ähkäisi. ’Se ääntyy v:nä eikä w:nä!’” (Pratchett 2012: 26). Nimestä *Huuliperuukki* samantapaista ääntämisohjetta olisi melkein mahdoton antaa. Näyttääkin siltä, että kaikki nimiväännösten aiheuttamat vaikeudet ovat saaneet kääntäjän pitäytymään lainassa.

Kaiken kaikkiaan lainaa on siis käytetty erisnimi-irreaalioiden kohdalla usein silloin, kun nimi ei tarkoita mitään. Toisaalta lainaa on kuitenkin joskus käytetty strategiana myös silloin, kun nimi tarkoittaa jotain. Joskus syynä saattavat olla nimen väännökset, mutta aina syy ei aineistoa katso- malla selviä. Lainojen kirjoitusasujen muutokset taas voivat johtua ainakin nimen merkityksestä,

kieliopista, halusta suomalaistaa, nimen esiintymisestä useammassa kuin yhdessä muodossa, halusta vieraannuttaa ja jopa mahdollisesti halusta erottaa henkilöt paremmin toisistaan, jos useammalla kuin yhdellä on sama nimi alkutekstissä.

4.2 Käännöslainat

Käännöslaina on tavallisten irreaalioiden kohdalla Kivimäen useimmin käyttämä käännösstrategia. Hän näyttää käyttävän sitä tavallisten irreaalioiden kohdalla silloin, kun ei ole tarvetta tai mahdollisuutta käyttää monimutkaisempaa strategiaa, mutta ei myöskään ole pakko tyytyä lainaan. Vaikka erisnimi-irreaalioiden kohdalla käännöslaina onkin vasta toiseksi yleisin strategia, syyt sen käyttöön näyttävät melko lailla samalta.

4.2.1 Käännöslainat tavallisten irreaalioiden kohdalla

Yksi esimerkki käännöslainasta on irreaalian *angel* kääntäminen sanalla *enkeli*. Tämä on luultavasti sanan yleisin käännös, ja konteksti tekee kaikista muista käännösmahdollisuuksista muutenkin sopimattomia, joten ”Said to be spoken by angels” (Pratchett 2004: 66) on kääntynyt muotoon ”Kerrotaan, että enkelit puhuvat sitä kieltä” (Pratchett 2012: 72). Esimerkiksi pyhimyksillä tuskin olisi omaa kieltään. Käännös on siis syntynyt yksinkertaisesti käyttämällä sanan yleisintä käännösvastinetta, kun mikään muukaan ei sovi.

Toinen esimerkki käännöslainastrategian käytöstä on sanan *gnome* käännös *maahinen*. Sana *gnome* itsessään voisi tarkoittaa muun muassa peikkoa, maahista ja kääpiötä. Sanan esiintymiskonteksti antaa viitteitä siitä, miten Kivimäki on valinnut käännöksen: alkuperäinen ”The Watch’s got loads of dwarfs and trolls and a golem – a free golem, savin’ your presence, Mr Pump – and a couple of gnomes and a zombie... even a Nobbs.” (Pratchett 2004: 81) on kääntynyt muotoon ”Vartiostossa on kasapäin kääpiöitä ja peikkoja ja golem – vapaa golem, kaikella kunnioituksella, herra Pumppu – pari maahista ja zombi... jopa Nobbs.” (Pratchett 2012: 27). Kääpiöt ja peikot on mainittu erikseen, joten sanalla *gnome* ei viitata ainakaan niihin. Kivimäki on siis valinnut jäljellä olevista vaihtoehdoista. Lisäksi hän on kääntänyt muitakin Pratchettin kirjoja, joten muut käännökset ja tieto Vartiostosta ovat nekin saattaneet vaikuttaa käännökseen.

Käännöslainatapaus on myös *clay folk* -ilmaisun käännös *savikansa*. Mikään ei ole estänyt käyttämästä käännöslainaa käännösstrategiana, ja mikään alkutekstissä tuskin innostaa luovuuteen kääntäessä. Ilmaisus on synonyymi golemille. Samalla tavalla on käännetty myös golemia tarkoittava *clay man*. Käännös on *savimies*. Syykin käännökselle on varmasti sama kuin edellä.

Käännöslainoissakin voi huomata taipumuksen noudattaa suomen oikeinkirjoitussääntöjä. Esimerkki tästä on ilmauksen *Goddess of the Sea* käännös *meren jumalatar*. Kivimäki on kirjoittanut sanat pienellä, kuten suomeksi kuuluukin tehdä. Mikään kontekstissa ei kuitenkaan houkuta isompiin muutoksiin, mikä saattaa olla syy käännöslainan käyttöön.

Kielellinen muutos on tehty myös ilmauksen *letter world* käännöksessä. Käännös on *kirjeiden maailma*. Kuten esimerkistä numero viisi näkyy, kyseessä ei ole metafora vaan aito irreaalia:

Esimerkki 5.

Sometimes they were letters that hadn't been written, or might have been written, or were meant to have been written, or letters which people had once sworn that they had written and hadn't really, but which nevertheless had a shadowy existence in some strange invisible letter world and were made real by the machine. (Pratchett 2004: 143.)

Joskus kirjeet olivat sellaisia, joita ei kirjoitettu koskaan tai jotka oltiin saatettu kirjoittaa joskus tai jotka oli tarkoitus kirjoittaa joskus, tai kirjeitä jotka ihmiset olivat vannoneet kirjoittavansa eivätkä sitten olleetkaan kirjoittaneet niitä mutta jotka silti elivät varjoelämää jossakin oudossa näkymättömässä kirjeiden maailmassa ja jotka kone teki todellisiksi. (Pratchett 2012: 162.)

Esimerkissä puhutaan selvästi konkreettisesta maailmasta. Toinen mahdollinen käännös irreaalialle voisi olla *kirjemaailma*, joka olisi muodoltaan hiukan uskollisempi alkutekstille kuin *kirjeiden maailma*. On hiukan epäselvää, miksi Kivimäki on päätenyt taivuttamaan sanaa *kirje*. Hän on tietysti saattanut ajatella ilmaisun *kirjeiden maailma* olevan suomalaisempi tai suomen kieleen sopivampi kuin *kirjemaailma*, tai sitten toinen vaihtoehto ei ole tullut hänen mieleensä lainkaan, tai sitten kirjeiden maailma on jotenkin tuntunut eksplisiittisemmälle kuin vaihtoehtonsa. Joka tapauksessa kontekstista ei oikein voi varmuudella syytä päätellä. Ainoa, mitä kohdasta pystyy päättelemään, on syy käännöslainan käytölle. Lainaa ei ole pakko käyttää, koska sanat ovat käännettäviä, eikä ole mitään erityistä syytä esimerkiksi selityksien lisäämiselle tai muillekaan suurille tai suu-rehkoille muutoksille, joten käännöslaina on luonnollinen strategia.

Myös käännös ilmaisulle *baize-space* on käännöslaina. Käännös on *verka-avaruus*. *Baize-space* on velho Stibbonsin keksintöä, ja sen avulla biljardipallot voivat kulkea suoraan esineiden läpi (Pratchett 2004: 306). Ponder selittää keksintöään seuraavasti:

Esimerkki 6.

‘As in *phase-space*?’ said Ponder, hopefully. ‘When a ball is just about to encounter an obstacle that is not another ball, you see, Hex moves it into a theoretical parallel dimension where there is unoccupied flat surface and maintains speed and drag until it can be brought back to this one. It really is a most difficult and intricate piece of unreal-time spell casting—’ (Pratchett 2004: 306–307, kurssiivi alkuperäinen).

Selityksestä näkee, että *baize-space* muistuttaa ilmaisua *phase-space*, joka on ihan oikeasti olemassa oleva termi. Veran tai minkään muunkaan kankaan kanssa ilmaisulla ei sen sijaan näytä olevan mitään tekemistä, vaikka *baize* tietänyttypistä kangasta tarkoittaakin. Pratchett näyttää vain sanalla erottavan ilmiön sellaiseksi, että se on tehty taikuudella. Kivimäellä ei siis kääntäjän ominaisuudessa ole varsinaisesti mitään erityistä syytä, miksi käännöslainaa ei voisi käyttää. Ilmaisun voi kääntää sellaisenaan, ja se on hiukan outo jo alkutekstissä. Käännöslaina ei tee siitä yhtään vähemmän eikä enemmän outoa, ja näin yhteys oikeasti olemassa olevaan termiin säilyy.

Hieman erilainen tapaus on *control thaumarhythms* ja sen käännös, joka on *kontrolloitavat thaumarytmit*, kuten esimerkistä numero seitsemän näkyy:

Esimerkki 7.

Before Hex had evolved the control thaumarhythms, completing in a day a task that would have taken five hundred wizards at least ten years, omniscopes were used purely as mirrors because of the wonderful blackness they showed. (Pratchett 2004: 330.)

Ennen kuin Hex oli kehittänyt kontrolloitavat thaumarytmit, saaden päivässä valmiiksi tehtävän, johon viideltäsadalta velholta olisi kulunut ainakin kymmenen vuotta, omniskoppeja käytettiin puhtaasti peleinä niiden näyttämän upean mustuuden ansiosta. (Pratchett 2012: 373.)

Käännös on selvästi käännöslaina, mutta toisinkin ilmaisun olisi voinut käännöslainata, nimittäin muodossa *kontrollithaumarytmit*, mikä saattaisi olla jopa hieman tarkempi käännös. Toisaalta Kivimäen käännös soljuu kyllä suomeksi näinkin, ehkä paremminkin kuin vaihtoehdon kanssa. Thaumarytmithän ovat täysin kuvitteellisia, ovat ne sitten kontrollissa tai kontrolloitavia. Niillä ei

sitä paitsi ole suurta merkitystä juonen kannalta, vaan ne tunnutaan mainittavan vain omniskooppien esittelyssä. Omniskoopeilla kun on juonellinen tehtävä kirjassa. Käännöslainan käytön syy siis on luultavasti kontekstin antaman tiedon puute, sillä teoksessa ei varsinaisesti selitetä, mitä *control thaumarhythms* oikein käytännössä ovat. Kääntäjä on siis päätenyt kääntämään kirjaimellisesti jokaisen sanan silloin kun on niin voinut tehdä.

Joskus käännöslainoissa on huomattavissa joitakin tyylillisiä piirteitä, jotka eivät selity pelkästään käännöslainalla, vaikka se onkin käytetty käännösstrategia. Joskus tyylipiirteet ovat hyvin pieniä, niin kuin silloin kun Kivimäki on kääntänyt nuppineulan nimen *Number Three Broad-headed "Chicken" Extra Long* muotoon *numero kolmosen Leveäpäinen 'Kana', erikoispitkä malli*. Käännöksessä on käytetty strategiana käännöslainaa. Sanat *erikoispitkä malli* on kuitenkin erotettu pilkulla pois nimestä ja muutettu pikemminkin selitykseksi kuin osaksi nimeä. Tämä näkyy selvästi virkekontektissa:

Esimerkki 8.

Leaving aside those special pins made for exhibitions and trade shows, including the Great Pin of 1899, then probably it is the Number Three Broad-headed "Chicken" Extra Long made for the lace-making market by the noted pinner Josiah Doldrum, I would say. (Pratchett 2004: 82.)

Jos emme ota huomioon messuja ja talous-näyttelyjä varten valmistettuja erikoisneuloja, kuten Vuoden 1899 Suurta Neulaa, niin sanoisin, että se on luultavasti numero kolmosen Leveäpäinen 'Kana', erikoispitkä malli jonka tunnettu neulamaakari Josiah Alakulo valmisti pitsimarkkinoiden kunniaksi. (Pratchett 2012: 92.)

Sanat erikoispitkä malli on myös kirjoitettu pienellä, mikä vahvistaa tunnetta siitä, etteivät ne kuulu nimeen. Muut sanat on selvästi käännetty kirjaimellisesti, koska ne voi kääntää niin, eikä mikään houkuta mihinkään monimutkaisempaan. Kahden viimeisen sanan erottaminen pois nimestä taas on hiukan vaikeampi selittää. On mahdollista, että sanajärjestys vaikutti käännökseen, tai sitten kääntäjä koki jollakin tavalla kömpelöksi esimerkiksi muodon *numero kolmosen Leveäpäinen, Erikoispitkä 'Kana'*. Kivimäen käännös on soljuva, mutta muutoksen syistä ei voi olla varma.

Tyylistä voi tehdä huomioita myös puhuttaessa ilmaisun *High Energy Magic building* käännöksestä *Suurenergiataikuuden rakennus*. Kyseessä on velhoyleiopistolle kuuluva rakennus, mutta juuri muuta siitä ei kirjasta selviä (Pratchett 2004: 306). Mielenkiintoisinta käännöksessä on ehkä osan *High Energy* käännös *Suurenergia*. Käännös näyttää imitoivan oikeiden tieteiden kielenkäyttöä. Ilmaisunhan olisi voinut kääntää jotenkin muutenkin, ja silti käyttää käännöslainaa strategiana. Nyt

käytetty tapa tuo kuitenkin tuo selvän viittauksen tieteen maailmaan, mikä onkin sopivaa, koska kyseessä on yliopistollinen rakennus.

Tyylillinen ratkaisu on tehty myös ilmaisua *wave a wand* käännettäessä. Kivimäen käännös on *huitoa sauvalla*. Käännös on käännöslaina, mutta se on hiukan eläväisempi kuin esimerkiksi *heilauttaa taikasauvaa*, kuten ilmaisun myös voisi kääntää. Syyn käännökseen voi nähdäkseni löytää kontekstista. Alkutekstissä ilmaus sisältyy virkkeeseen ”You could wave a wand and get twinkly stars and a fresh-baked loaf” (Pratchett 2004: 142), jonka Kivimäki on kääntänyt ”Joku huitoi sauvalla, ilmassa leijui tuikkivia pikku tähtiä, ja sitten saatiin vastaleivottu limppu” (Pratchett 2012: 161). Pian virkkeen jälkeen kuitenkin todetaan, että jossain vaiheessa magiasta joutuisi kuitenkin maksamaan enemmän kuin mihin on varaa, ja siksi taikuus on jätetty velhoille, sillä he tietävät, miten käsitellä sitä turvallisesti (Pratchett 2004: 142). Irreaalia siis sijoittuu kohtaan, jossa taikuteen turvautumista pidetään lyhytnäköisenä ja typeränä. Sana huitoa on siis varsin paikalleen sopiva, sillä se ei kuvaa mitenkään erityisen päämäärätietoista eikä taitavaa toimintaa, vaan pikemminkin huitominen kuulostaa hiukan vastuuttomalta ja taitamattomalta. Käännöslainakin voi siis esittää yllättävänkin paljon sivumerkityksiä, eikä muulle käännösstrategialle siksikään ole tarvetta.

Muutenkin käännöslainaa käyttäessä saattaa joutua käyttämään hiukan mielikuvitusta. Näin on luultavasti käynyt esimerkiksi ilmausta *Hogswatch tree* kääntäessä. Kaikki ilmaisun osat ovat käännettävissä, mutta sellaista asiaa kuin Hogswatch ei tietenkään todellisuudessa ole ja mahdollisia käännöksiä on useampia kuin yksi. Eniten mahdollisia merkityksiä on sanalla *watch*. Kivimäen käännös on *Karjunvalvojaiskuusi*. Hänen ratkaisunsa, *valvojais*, tekee selväksi sen, että puhutaan juhlasta.

Muutenkin Kivimäki on onnistunut joskus kääntämään käännöslainalla yllättävän vapaasti. Yksi esimerkki tästä on ilmaisun *Mum’s home-made Distressed Pudding* käännös *Äitimuorin kotitekoinen Ahdisteltu Putinki*. *Äitimuori* on kyllä sanan Mum kirjaimellinen käännös, mutta huomattavasti värikkäämpi kuin esimerkiksi *äiti*. *Mum’s home-made Distressed Pudding* on mainittu teoksessa (Pratchett 2004) vain ohimennen: ”Oh, the Grand Trunk was for *everything*, from life and liberty to Mum’s home-made Distressed Pudding” (Pratchett 2004: 277, kurssiivi alkuperäinen), ja vain ohimennen se on mainittu käännöksessäkin ”Aah ihanaa, Suuri Runkolinja edusti *kaikkea* elämästä ja vapaudesta aina äitimuorin kotitekoiseen Ahdisteltuun Putinkiin” (Pratchett 2012: 316, kurssiivi alkuperäinen). Ilmauksessa *Mum’s home-made Distressed Pudding* tulee kuitenkin ohi-

mennen vilkaistua Kiekkomaailman leipomiskulttuuriin, ja sana *äitimuori* tuntuu sopivan leipomisen yhteyteen paremmin kuin esimerkiksi *äiskä*, *mutsi* tai *mami*, koska niitä tuskin käytettäisiin suomen kielessä leipomuksen nimessä.

Myös ilmaus *unreal-time spell casting* on käännetty käänöslainalla. Käännös on *epätodelliseen aikaan perustuva loitsuaminen*. Käännökseen on ilmestynyt sana perustuva, jota ei alkuperäisestä löydy, mutta muutos taitaa johtua kahden kielen erilaisesta kieliopillisesta rakenteesta, ei käännösstrategiasta. Muuten käännös on nimittäin melkoisen uskollinen käänöslaina. Ilmaisun merkityksestä ei *Going Postalista* (2004) juuri löydy tietoa, vaan ilmaus on jälleen yksi niistä irreaali-oista, jotka vain vilahtavat muun tekstin seassa. Käänöslaina onkin luultavasti valikoitunut käännösstrategiaksi sen takia, että sanat pystyy kääntämään kirjaimellisesti, mutta teksti ei anna tarpeeksi tietoa mihinkään monimutkaisempaan käännösstrategiaan.

Sana *cupid* taas on käännetty sanalla *amor*. Kyseessä on käänöslaina. Sanalle *cupid* olisi olemassa toinenkin käännös, nimittäin *cupido*, mitä muotonsa puolesta voisi käsitellä lainana. Kivimäki on kuitenkin päätenyt toiseen käännösvaihtoehtoon. Kumpikin sana tarkoittaa samaa, joten siltä kantilta katsottuna ei oikeastaan ole väliä, kumman sanoista valitsee. Konteksti ei anna valaistusta sille, minkä takia kääntäjä on tehnyt valintansa. ”Cupids are these...little overweight kids in nappies, all right? Not big clay people.” (Pratchett 2004: 215) on vain kääntynyt muotoon ”Amorit ovat näitä... pulskia pikkulapsia vaipoissa, tiedättehän? Eivät isoja savihenkilöitä.” (Pratchett 2012: 246). Saattaa tietysti olla mahdollista, että Kivimäki vain suosii käänöslainaa, kun vaihtoehto on laina. Hänhän käyttää käänöslainaa muutenkin paljon.

Käänöslainalla on käännetty myös *gargoyle*. Käännös on *irvinaamapatsas*. Kuten esimerkiksi numero yhdeksän näkyy, kyseessä on elävä olento:

Esimerkki 9.

If you wanted more than the basic service, you went to one of the little clacks companies, and rented a small shutter tower with resident gargoyle to spot incoming messages and access to the bounce towers and, if you were really rich, a trained operator as well. (Pratchett 2004: 108.)

Jos joku halusi enemmän kuin pelkkää perustason palvelua, hänen piti mennä jonkin pienen välkky-yhtiön puheille ja vuokrata sieltä oma pieni välkkytorni, jossa asustava irvinaamapatsas tarkkaili tulevia viestejä. Lisäksi tarvittiin yhteys välitystorniin, ja jos asiakkaalla oli todella paljon varaa, myös koulutettu operaattori. (Pratchett 2012: 122.)

Gargoyle on siis jokin, joka on elävä ja pystyy tekemään töitä. Käännöksessä mielenkiintoista on se, että yleisempi sanakirjakäännös tuntuisi olevan pikemminkin *gargoili* kuin *irvinaamapatsas*. *Gargoili* olisi laina. Tämä saattaa olla aika vahva merkki siitä, että kääntäjä suosii käännöslainaa ja mahdollisesti muitakin käännösstrategioita lainan kustannuksella. Tässä kohtaahan Kivimäki on valinnut mieluummin harvinaisemman nimityksen, joka kuitenkin on ehkä suomalaiselle läpinäkyvämpi ymmärtää kuin *gargoili*, kuin käyttänyt yleisempää mutta läpinäkymättömämpää lainaa.

Kivimäen käännöksistä on myös huomattavissa, ettei hän ole aina kääntänyt samaa sanaa samalla tavalla. Tämä näkyy esimerkiksi ilmausten *magic*, *magical spells*, *magic broomstick* ja *magic term* käännöksissä. Kaikki ilmaukset on käännetty käännöslainoina. Käännökset ovat *taikuus*, *maagiset loitsut*, *taikaluuta* ja *maaginen termi*. Mitään logiikkaa sanan *magic* kääntämisestä on siis vaikea löytää. Kaikki käännökset ovat hyvää suomea, joten mitään erityistä vikaa niissä ei ole. Sanan *magic* käännös näyttää kuitenkin vaihtelevan vapaasti *maagisen* ja *taikuuden* välillä. Eroa ei voi selittää silläkään, että toinen esiintyisi yksinään ja toinen osana ilmauksia, sillä kumpaakin ilmausta käytetään osana pidempiä ilmauksia. Yksinään *magic* on kuitenkin *taikuus*, mikä on selvä käännöslaina, kun taas vaihtoehto, *magia*, olisi lähempänä lainaa. Pidemmissä ilmaisuissa ja muodossa *maaginen* sana *maaginen* ei näytä niin kovasti lainalta, mikä saattaa selittää sen, miksi Kivimäki ei ole erityisemmin vältellyt sitä, vaikka muuten näyttääkin mieluummin suosivan muita käännösstrategioita kuin lainaa.

Aineistossani on myös irreaaliakäännös, joka näyttää olevan yhdistelmä lainaa ja käännöslainaa. Kyseessä on ilmaisun *Octeday* käännös *oktopäivä*. Sana tarkoittaa viikon kahdeksatta päivää. Käännöksen alkuosa *okto-* näyttää olevan laina alkutekstin sanan osasta *Octe-*. *Latin-English dictionary* kertoo, että sanan *octo* merkitys on kahdeksan, ja latina saattaakin olla alkutekstin sanan taustalla. Kivimäki onkin muuttanut alkutekstin sananalun *Octe-* viimeisen kirjaimen o:ksi, mikä tuo sanan lähemmäs latinaa. Tämän lisäksi hän on kuitenkin myös suomalaistanut kirjoitusasua sopimaan paremmin suomen kieleen. Kirjain c on muuttunut suomessa yleisemmäksi kirjaimeksi k. On tietysti mahdotonta sanoa varmuudella onko latina ollut käännöksen vaikutteena ilman, että kysyy kääntäjältä. Käännöksen loppu, *-päivä*, on puolestaan aivan tavallinen käännöslaina.

Käännöslaina on siis Kivimäellä hyvin yleinen strategia, ja hän näyttää käyttävän sitä tilanteissa, joissa ei ole tarvetta tai mahdollisuutta monimutkaisemmalle käännösstrategialle, mutta joissa ei kuitenkaan tarvitse tyytyä lainaan. Hän näyttää myös joskus ihan suosivan käännöslainaa lainan

kustannuksella ilman mitään erityistä syytä. Se, miten hän on käännöslainaa käyttänyt, eli esimerkiksi minkä käännösvaihtoehdoista hän on valinnut, riippuu kuitenkin pitkälti kontekstista, jossa käännettävä ilmaus esiintyy. Kivimäki onkin pystynyt käännöslainaa käyttämällä kääntämään yllättävänkin värikkäästi. Hänen sana- ja käännösvalintansa näyttävät tässä suhteessa liittyvän muun muassa tyyllillisiin seikkoihin ja sivumerkitysten tuomiseen esille. Aina samaa sanaa ei ole käännetty samalla tavalla, eikä tähän näytä vaikuttavan kontekstikaan.

4.2.2 Käännöslainat nimi-irreaalioiden kohdalla

Osa nimien käännöslainoista on varsin suoraviivaisia. Yksi tällainen tapaus on *Alchemists' Guild*, joka on kääntynyt muotoon *Alkemistien Kilta*. Nimellä on selvä merkitys, eikä mikään ole estänyt kääntämistä suoraan käännöslainalla, joten Kivimäki on valinnut käännöslainan strategiakseen.

Samalla tavalla melko suoraviivaisia ovat tapaukset, joissa on yhdistelty lainaa ja käännöslainaa niin, että se osa nimestä, jolla ei ole konnotaatiota, on lainattu, ja se jolla on, mikäli mikään ei estä sitä, on käännetty. Yksi tällainen tapaus on *Ankh-Morpork Central Post Office*, joka on kääntynyt muotoon *Ankh-Morporkin keskuspostitoimisto*. Kaupungin nimellä *Ankh-Morpork* ei ainakaan kokonaisuutena ole konnotaatiota, joten se on lainattu. Nimen loppuosa taas on varsin yleinen nimitys, jonka merkitys on melkein pakko jollain tavalla selvittää lukijalle, jotta tekstissä olisi mitään järkeä, joten Kivimäki on kääntänyt sen käännöslainana. Mikäänhän ei ole estänyt käyttämästä tätä strategiaa.

Kivimäki näyttää muutenkin suosineen käännöslainaa ja käyttäneen sitä melkein aina, kun se on mahdollista, jopa hieman yllättävienkin nimien kohdalla. Esimerkiksi kadunnimi *Broadway* ei kai olisi suomalaisille täysin tuntematon, mutta sekin on käännetty, ja suomeksi se on *Leveekatu*. Samoin ihmisten nimet on pääasiassa käännetty, jos niillä on konnotaatio, jonka voi kääntää. Käännöslainalla on käännetty esimerkiksi vartioston kapteenin nimi *Carrot*. Suomeksi nimi on Kivimäellä *Porkkana*. Jos henkilönnimestä vain osalla on konnotaatio, konnotaation omaava osa on käännetty, ja näin esimerkiksi *Davie Thrills* on kääntynyt lainan ja käännöslainan yhdistelmällä muotoon *Davie Säväri*.

Hieman mielikuvitukseksikaampi on sitten esimerkiksi nimen *Anoia* käännös *Ärsy*. Tässä on selvästi pyritty kääntämään nimen konnotaatio ja tavallaan myös mukailtu nimen kirjoitusasu, sillä *Anoia* muistuttaa englannin sanaa *annoy*, 'ärsyttää'. Alkutekstin nimen kirjoitusasu kuitenkin eroaa

sanasta *annoy*, ja samoin *Ärsy* eroaa suomen sanasta *ärsyttää*. Ilmeisesti Kivimäen mielestä konnotaatio on ollut niin selvä, että hän on halunnut sen tuoda esiin.

Hieman samantapainen tapaus on henkilönnimen *Sacharissa Cripslock* käännös *Sakariina Cripslock*. Sukunimen käännös on laina, vaikka lainan käyttäminen käännösstrategiana ei olisi ehkä aivan välttämätöntä. Etunimen käännös taas on käännöslaina. Nimessä on nimittäin mahdollista nähdä yhteys makeutusaineeseen nimeen sakariini, englanniksi saccharin. Ainakin tämä selittää sitä, miksi henkilö häpeilee kirjassa nimeään:

Esimerkki 10.

’What is your first name, Miss Cripslock?’ said Moist.
For a moment, the woman coloured. Then she said: ‘It’s Sacharissa.’
‘Thank you. I’m Moist. Please don’t laugh. (Pratchett 2004: 165.)

“Neiti Cripslock, mikä on etunimenne?” Tahmee kysyi.
Nainen punetui pieneksi hetkeksi. Sitten hän sanoi: ”Sakariina.”
”Hauska tutustua. Minä olen Tahmee. Älkää viitsikö nauraa. (Pratchett 2012: 187.)

Katkelmasta käy selvästi ilmi, että nimellä on merkitys. Tämän merkityksen Kivimäki on halunnut tuoda käännöslainalla esiin. Alkukielinen nimi ja suomenkielinen nimi eivät kummatkaan muistuta makeutusaineen nimeä orjallisesti, mutta yhteys on silti kummassakin mahdollista nähdä. Kääntämällä nimen käännöslainalla Kivimäki on säilyttänyt nimen hauskuuden ja tehnyt selvemmäksi sen, minkä takia nainen punetuu.

Joskus Kivimäki on myös matkinut alkutekstin kirjoitusasua suomen kielessä jopa silloin, kun se näyttää oudommalta suomeksi kuin englanniksi. Yksi tällainen tapaus on ilmauksen *A. Parker & son’s* käännös *Parker ja poja’t*. Käännöslainan käyttöön ei ole ollut estettä, ja lisäksi Kivimäki on halunnut matkia alkutekstin keinoja.

Alkukielen kirjoitusasun matkiminen on muutenkin Kivimäen käännöksessä varsin yleistä. Kolmas esimerkki tästä on vaikkapa nimen *Dragonbreath Collabone* kääntäminen muotoon *Lohikäärmeenhenkäys Soliluu*. Sukunimestä puuttuu sekä englanniksi että suomeksi yksi kirjain sanasta, joka tarkoittaa solisluita.

Niissä tapauksissa, joissa alkuteksti ei anna syytä rikkoa oikeinkirjoissääntöjä, Kivimäki on kuitenkin pääasiassa noudattanut niitä. Niinpä esimerkiksi *Peach Pie Street* on käännetty muotoon *Persikkapiirakkakatu*, eli yhdeksi sanaksi, kuten suomen kielessä on usein tapana kadunnimien

kohdalla. Tässäkin käännöslainan käyttöä näyttää motivoivan lähinnä se, että sen käyttäminen on mahdollista.

Kivimäki ei myöskään ihan aina jäljittele alkutekstin kirjoitusasua, vaikka se olisikin mahdollista. Tästä esimerkki on nimen *Boult & Locke* käännös *Pultti ja Lukko*. Käännös noudattaa tiukasti suomen oikeinkirjoitusta, vaikka alkukielisessä onkin otettu kirjoitusasussa vapauksia. Syy käännöslainan käyttöön strategiana on silti lähinnä se, että suora käännös on mahdollinen.

Joskus käännöslainojenkin kanssa käännöksiin vaikuttavat muut irreaaliat ja niiden käännökset. Tällaisia tapauksia ovat varmastikin lehtien nimet *Pins World*, *World Pins* ja *World of Pins*, jotka ovat kääntyneet muotoon *Neulojen Maailma*, *Maailman Neulat* ja *Neuloja Maailmalla*. Nimiä on vaikea erottaa toisistaan, mutta koska ne ovat eri lehtiä, Kivimäen on täytynyt tehdä ero jotenkin. Nimien *Pins World* ja *World Pins* käännökset *Neulojen Maailma* ja *Maailman Neulat* ovat käännöslainoja, mutta kolmannen lehden kohdalla Kivimäen on jo täytynyt käyttää uudelleen luovaa käännöstä erottaakseen lehdet toisistaan. Tässä lehtien moninaisuus ja muut käännökset ovat siis vaikuttaneet käännösratkaisuihin, sillä moninaisuus on estänyt käyttämästä käännöslainaa strategiana kaikkien nimien kohdalla.

Kaiken kaikkiaan Kivimäki näyttää kääntävän nimien konnotaatioita mielellään, jos nimellä vain on konnotaatio. Käännöslainaa hän on käyttänyt usein silloin, kun siihen ei ole estettä, ja lisäksi hän näyttää pyrkineen jäljittelemään ainakin jollain tasolla alkutekstin kirjoitusasua.

4.3 Kulttuuriset adaptaatiot

Kulttuurinen adaptaatio on harvoin käytetty strategia niin tavallisten irreaalioiden kuin nimi-irreaalioidenkin kohdalla. Syitä sen käyttöön voi kuitenkin nähdä useita.

4.3.1 Kulttuuriset adaptaatiot tavallisten irreaalioiden kohdalla

Kulttuurista adaptaatiota Kivimäki on käyttänyt strategiana hyvin harvoin. Ehkä selkein esimerkki kulttuurisesta adaptaatiosta on sanan *demon* käännös *piru*. Englannin *demon* käännetään usein lainalla muodossa *demoni*, mutta Kivimäki on päättänyt käyttää suomalaista sanaa *piru*, joka tarkoittaa suureksi osaksi samaa asiaa, mutta joka myös kantaa mukanaan suomalaisia erityismerkityksiä.

Piru on voinut suomessa olla myös auttaja. Sari Lusma (2016) on esimerkiksi todennut, että suomalainen piru on erikoislaatuinen ja auttaa joskus ihmisiä jopa ihan pyyteettömästi. Täysin samaa *demoni* ja *piru* eivät siis merkitse.

Selvää syytä Kivimäen ratkaisulle on vaikea keksiä. Konteksti ei ainakaan nähdäkseni pakota kulttuuriseen adaptaatioon: ”He’s got demons in him, and that’s a fact” (Pratchett 2004: 183) on kääntynyt muotoon ”Se on pirun riivaama, ja tämä on taivahan tosi.” (Pratchett 2012: 208). Käännös on ylipäänsä varsin vapaa, ja esittää lähinnä ajatuksen hyvällä suomen kielellä. Demonit ovat muuttuneet piriiksi ja faktat ”taivahan” todeksi. Käännöksessä käytetty sana riivata ei sekään varsinaisesti edellytä parikseen juuri pirua, vaan riivaaja voi olla myös paholainen tai demoni. Saattaakin tietysti olla, että kulttuuriseen adaptaatioon on jotenkin houkutellut yleisempi käännösratkaisu, jonka mukaisesti Kivimäki on kääntänyt koko virkkeen varsin vapaasti ja eläväisesti. Syystä ei kuitenkaan voi tietysti olla aivan varma kysymättä Kivimäeltä itseltään.

Muut kaksi kulttuurista adaptaatiota eivät sitten esiinnykään yksittäisten sanojen kohdalla ja vaan laajempien ilmausten kohdalla. Toinen näistä tapauksista on *hang to within half an inch of your life*, jonka Kivimäki on kääntänyt muotoon *hirttää hiuksenleveyden päähän kuolemasta*. Ilmaus on virkkeessä ”You were hanged to within half an inch of your life, I understand” (Pratchett 2004: 18) ja se on kääntynyt muotoon ”Teidät hirtettiin hiuksenleveyden päähän kuolemasta, mikäli ymmärsin oikein” (Pratchett 2012: 17). Hirttämisestä puhutaan käännöksessäkin, mutta tuumia ei mainita, ja näkökulmakin on vaihtunut, sillä elämän läheisyyden sijaan suomenkielisessä käännöksessä puhutaan kuoleman läheisyydestä. Englanninkielisessä tekstissä hirtetään tietyn matkan päähän elämästä, mutta käännöksessä tietyn matkan päähän kuolemasta. Idea on kuitenkin käännöksessä pysynyt samana, sillä ajatuksenahan alkutekstissä on, että hirtetään niin, että näyttää kuolleelta, vaan ei sitä ole. Kulttuurista adaptaatiotahan tässä on erityisesti puolikkaan tuuman vaihtuminen hiuksenleveyteen.

Pääsyynä tähän muutokseen saattaa olla halu välttää mittayksikköä, joka ei kaikille suomalaisille lukijoille ole kovin tuttu. Etäisyys elämästä, tai käännöksen etäisyys kuolemasta, ei muutenkaan ole mikään tarkasti mitattava etäisyys, joten mittayksiköllä ei oikeastaan ole väliä. Itse etäisyydelläkään ei taida olla suurta väliä, kunhan etäisyys kuulostaa lyhyeltä. Ideanahan alkutekstissä on se, etteivät elämä ja kuolema ole kovin kaukana, ja että hirtetty henkilö oli lähellä oikeastaan kumpaakin. Tätä ajattelun linjaa jatkamalla voi tietysti huomata myös yhden konkreettisen syyn, joka on voinut vaikuttaa käännökseen. Suomalaisesta lukijasta puoli tuumaa saattaa kuulostaa aika

paljolta, koska se on yli yhden sentin, mikä tarkoittaa sitä, että metrisestä järjestelmästä löytyisi pienempiäkin etäisyyksiä, esimerkiksi millimetri. Hiuksenleveys tuokin varsin hyvin esiin juuri etäisyyden lyhyiden. Halu tuoda tämä ajatus etäisyyden lyhydestä selvästi esille onkin voinut motivoida Kivimäkeä hänen kääntäessään irreaalian.

Kolmas irreaalia on *dead for a given value of dead*, ja sen Kivimäki on kääntänyt *kuollut vain riippuen siitä miten 'kuollut' määritellään*. Käännös näyttää olevan jonkinlainen kulttuurisen adaptaation ja uudelleen luovan käännöksen sekamuoto. Jälleen käännös on myös varsin vapaa. Tällä kertaa syynä käännösstrategiaan vain taitaa yksinkertaisesti se, että suora käännös ei luultavasti kuulostaisi hyvältä suomeksi. Kivimäki on kiertänyt ongelman puhumalla matemaattisten arvojen sijaan määrittelyn tavasta, mikä on huomattavasti suomalaisempi tapa ilmaista asia. Käännöksen on siis määrännyt tekstin sujuvuus.

Kulttuurisia adaptaatioita on siis varsin vähän, mutta niihin johtavia syitä on yllättävän monta. Syynä kulttuuriseen adaptaatioon voi olla irreaalian ympärillä käytetty laajempi käännösstrategia, halu välttää lukijalle tuntemattomia mittayksiköitä, halu tuoda merkitys selvästi esille ja halu luoda sujuvaa suomenkielistä tekstiä.

4.3.2 Kulttuuriset adaptaatiot nimi-irreaalioiden kohdalla

Yksi tapaus, jossa toteutuu kulttuurinen adaptaatio, on sukunimi *Dearheart*. Esimerkiksi päähenkilön tyttöystävän nimi *Adora Belle Dearheart* on käännetty muotoon *Anna Pusu Sydänpäpynen*. Etunimien käännöksiä voisi luonnehtia pikemminkin uudelleen luoviksi käännöksiksi, kuin kulttuurisiksi adaptaatioiksi, sillä niiden konnotaatioilla ei ole juurikaan mitään tekemistä alkuperäisen nimen konnotaatioiden kanssa, lukuun ottamatta ehkä sitä, että kumpikin nimi saattaa ihmisestä tuntua nololta. Sukunimen käännöksellä on kuitenkin sen verran yhteistä alkukielisen nimen konnotaatioiden kanssa, että sen voi luokitella kulttuuriseksi adaptaatioksi. Kummassakin nimessä mainitaan sydän ja kumpaakin sanaa voi käyttää hellittelynimenä. Ilmeisesti Kivimäki onkin halunnut tuoda sukunimen hellittelynimimäisyyden paremmin esille käyttämällä suomenkielistä vastinetta sanalle. Käännöslainasta tämä ei niin hyvin tulisi ilmi. Kulttuurinen adaptaatio on siis valikoitunut käännösstrategiaksi ilmeisesti siksi, että suora käännös menettäisi osan merkityksestä.

Kahden eri käännösstrategian yhdistelmäksi voi nähdä myös nimen *Glowbury* käännöksen *Hehkuperä*. Alkukielinen nimi koostuu oikeastaan kahdesta sanasta, *glow* ja *bury*, 'hehku' ja 'haudata'.

Ensimmäisen sanan Kivimäki on kääntänyt käännöslainana, mutta toisen hän on päättänyt kulttuurisesti adaptoida. Sana *perä* on suomessa yleisempi sukunimen osa kuin mikään *bury*-sanan merkityksistä, ja se esiintyy suomessa myös itsenäisenä sukunimenä (Salste <http://www.tuomas.salste.net>). Mahdollisesti Kivimäki onkin vain suosinut mieluummin nimeä, joka kuulostaa suomalaisemmalta.

Melko selvä viittaus oikeasti olemassa oleviin paikkoihin taas tuntuu sisältyvän alkukieliseen irreaalinimeen *Hide Park* ja sen käännökseen *Kaivuupuisto*. Alkukielinen nimi yhdistyy melko voimakkaasti oikeasti olemassa olevaan *Hyde Park* -puistoon, ja suomenkielinen taas oikeasti olemassa olevaan *Kaivopuistoon*. Kivimäen käännös tuntuu olevan jonkinlainen uudelleen luovan käännöksen ja kulttuurisen adaptaation välimuoto. Alkukielisellä nimellä ja sen käännöksellä ei ole juuri mitään muuta yhteistä kuin se, että kumpikin nimi viittaa puistoon, joka on ainakin omassa kulttuurissaan kohtuullisen hyvin tunnettu. Mahdollisesti Kivimäki onkin halunnut antaa suomalaiselle lukijalle samanlaisen ahaa-elämyksen kuin alkutekstin lukijallekin. Kotouttava strategia voi siis johtua halusta pitää teksti nautinnollisena luettavana. Samalla käännöksessä näkyy jälleen Kivimäen tapa imitoida alkutekstin kirjoitusasua, sillä niin alkutekstin nimi kuin käännöskään eivät ole kirjoitusasultaan eivätkä merkitykseltään aivan samoja kuin sanat ja paikat, joihin ne näyttävät viittaavan.

Kulttuurinen adaptaatio on myös nimen *Double Andrew* käännös *Tupla-Antero*. Tässä alkuosa on käännöslainaa ja loppu kulttuurista adaptaatiota. Kulttuurisesti adaptoidulla nimellä ei ole varsinaisesti käännettävää konnotaatiota. Käännökselle on vaikeaa keksiä muuta syytä kuin Kivimäen mieltymys suomalaisiin nimiin.

Joskus kulttuuriselle adaptaatiolle on vaikea löytää mitään syytä, ja yhteyttä alkukielisen nimen ja suomenkielisen käännöksen välillä on sitäkin vaikea ymmärtää. Tällainen tapaus on henkilönimen *Hugo* kääntäminen muotoon *Masku*. Kyseessä on sinänsä selvästi kulttuurinen adaptaatio, että *Masku* on selvästi suomalainen nimi, joskaan siitä ei välttämättä heti tule mieleen ihminen. Syytä käännökselle en kuitenkaan keksi, ellei sitten tässäkin ole kyse kääntäjän henkilökohtaisesta viehtymyksestä kotouttamiseen.

Helpompaa saattaa sen sijaan olla selittää, miksi lehden nimi *Pins and Pinneries* on kääntynyt muotoon *Neulat ja Neuulojat*. Käännöksessä alku on käännöslainaa, mutta loppu kulttuurista adaptaatiota. Alkukielinen nimi viittaa neulatehtaisiin, mutta suomeksi taitaa olla yleisempää viitata lehdissä tekijöihin kuin tehtaisiin. Informaatiotahan käännös toisaalta jättää pois, kun siitä ei tule

ilmi, että Kiekkomaailmassa on neulojen tekemiseen erikoistuneita tehtaita. Ilmeisesti Kivimäki on kuitenkin kokenut neulojiin viittaamisen luonnollisemmaksi suomen kielessä.

Hieman samanlainen tapaus on *Pin Times* -lehden käännös *Neulauutiset*. Tässäkin käännös koostuu käännöslainasta ja kulttuurisesta adaptaatiosta, ja suomeksi on yleisempää lehden nimissä puhua uutisista kuin ajoista. Tässäkin Kivimäki on siis hakenut luonnollisuutta ja mahdollisesti tekstin sujuvuutta välttämällä outoa sanontatapaa. Suomenkielisten nimitystapojen jäljittely ja niillä luonnollisuuden tuominen näkyy Kivimäen käännöksissä joskus muulloinkin.

Kulttuurinen adaptaatio on siis kaikkiaan aika harvoin käytetty strategia. Suurimmat syyt sen käyttöön näyttävät olevan halu säilyttää kohdekielinen teksti merkityksiltään yhtä rikkaana kuin alkukielinenkin ja halu tehdä tekstistä sujuvaa suosimalla suomalaisia tapoja ilmaista asiat. Joskus Kivimäen käännökset tuntuvat selittyvän kuitenkin vain henkilökohtaisilla preferensseillä.

4.4 Eksplikoinnit

Eksplikointeja Kivimäki tekee useammin tavallisten irreaalioiden kohdalla kuin nimi-irreaalioiden. Tavallisten irreaalioiden kohdalla eksplikaation syyt liittyvät usein kieleen, ja nimikäännösten kohdalla helppolukuisuuteen.

4.4.1 Eksplikoinnit tavallisten irreaalioiden kohdalla

Eksplikointia on käytetty tavallisten irreaalioiden kohdalla melkein yhtä usein kuin lainaustakin. Yksi tällainen eksplikointitapaus on sanan *clacks* kääntäminen ilmaisulla *välkkyjärjestelmä*. Ilmaus esiintyy esimerkiksi virkkeessä ”That’s why the clacks was a string of expensive towers” (Pratchett 2004: 142), ja tämä virke on kääntynyt kokonaisuudessaan muotoon ”Sen takia välkkyjärjestelmä perustui kalliiden tornien jonoihin” (Pratchett 2012: 161). Eksplikoinnin tästä tekee tietysti ilmaisuun lisätty *järjestelmä*, jota ei ole alkuperäisessä lainkaan. Lisäksi sana *clacks* on käännetty lyhyemmin ja ilman eksplikaatiota muotoon *välkky* silloin, kun käännös on osa yhdyssanaa. Tästä puhun uudelleen luovien käännösten yhteydessä.

Luultavin syy eksplikaation käyttöön taitaa olla se, että alkukielen virkkeessä välkyistä (*clacks*) puhutaan yhtenä yhtenäisenä entiteettinä. Suomeksi saman yhtenäisyyden ajatuksen saa välitetyksi

liittämällä *välkky*-sanaan jonkin sellaisen sanan, joka kertoo yhtenäisyydestä. Kivimäki on päätenyt käyttämään sanaa *järjestelmä*. Ilman lisättyä sanaa virke saattaisi kuulostaa oudolta. Tässä on siis nähtävissä pyrkimys hyvään suomen kieleen ja sujuvaan tekstiin.

Toinen eksplikaatiotapaus on *B.Thau*, joka on kääntynyt muotoon *B. Thau-tutkinto*. Se, mitä ilmaus oikeastaan tarkoittaa ja miksi se on käännetty niin kuin on, selviää kontekstista. Ilmaus esiintyy virkkeessä “He’s out studying Oyster Communications in a Low Intensity Magical Field for his B.Thau” (Pratchett 2004: 308) ja tämä koko virke on käännetty muotoon ”Hän on siellä tutkimassa Osterien Viestintää Matalavoimataikuuden Kentässä B.Thau-tutkintoaan varten” (Pratchett 2012: 349). Kyse siis tosiaan on luultavasti jonkinlaisesta tutkinnosta. Tätä on kuitenkin hyvin vaikea sanoa lisäämättä sanaa *tutkinto*. Ilmauksen *B. Thau* taivuttaminen olisi sitä paitsi voinut olla vaikeaa ja näyttää tekstin seassa oudolta, joten tekstin sujuvuus voi olla yksi syy käännostratkaisuun. Lisäksi eksplikaatio helpottaa lukemista. Syynä eksplikaatioon onkin luultavasti halu helpottaa lukemista ja tuottaa hyvää ja sujuvaa suomenkielistä tekstiä.

Yksi ilmaus, jossa eksplikaation syynä on selvästi lähinnä halu tehdä merkitys selvemmäksi, on *Dimwell Arrhythmic Rhyming Slang*, jonka käänнос on *Hämäräkaivon riimitön slangi*. Käännöksessä on käytetty sekä eksplikointia että poistoa, mistä syystä ilmausta käsitellään myös poistojen yhteydessä. Eksplikointia käännöksessä on kuitenkin se, että rytmittömyys on muuttunut riimittömyydeksi. Slangin ominaispiirre onkin juuri riimien puuttuminen (Pratchett 2004: 33). Tässä kääntäjä on ilmeisesti pyrkinyt ymmärrettävyyden lisäämiseen, kuten totean myös poistoista puhuesani. Ilmausta käsitelläänkin tarkemmin niiden kohdalla.

Samanlainen halu tehdä merkitys selvemmäksi tuntuu olevan melko monen eksplikaation takana. Ihan puhtaasti tämä näyttää olevan syynä myös esimerkiksi silloin, kun *Head of Inadvisably Applied Magic* on kääntynyt muotoon *Harkitsemattomasti Sovelletun Taikuuden osaston päällikkö*. Suomalaiseen ilmaukseen on ilmestynyt sana osasto, jota ei löydy alkuperäisestä ilmauksesta. Irreaalia esiintyy tekstissä varsin ohimennen, kuten esimerkistä numero 11 näkyy:

Esimerkki 11.

Right now he was present in his position as Head of Inadvisably Applied Magic, and his long-term purpose was to see that his department’ budget went through on the nod. (Pratchett 2004: 306.)

Juuri nyt hän oli paikalla viran puolesta Harkitsemattomasti Sovelletun Taikuuden osaston päällikkönä, ja hänen pitkän tähtäimen tavoitteenaan oli pitää huoli siitä, että osaston seuraava budjetti hyväksyttäisiin kertanyökkäyksellä. (Pratchett 2012: 347.)

Juuri tämä ohimenevyys on voinut innostaa kääntäjää haluamaan tehdä irreaaliasta helposti ja nopeasti ymmärrettävän. Sitähän ei ole lukijan tarkoitus jäädä pidemmäksi aikaa ihmettelemään. Halu selventää merkitystä ja tehdä lukukokemuksesta näin sujuvampi, on siis luultavin syy eksplikaatiolle myös tässä tapauksessa, kuten monessa muussakin.

Lukukokemuksen selventämisestä on kyse luultavasti myös silloin, kun *Karmic Signature* on kääntynyt muotoon *Karmaan Perustuva Jälki*. Tässä tapauksessa tosin ilmaisun ohimenevyydellä ei ole niin paljon merkitystä, koska ilmaisuun tulee jonkinasteinen selitys (Pratchett 2004: 53). Enemmän on ehkä merkitystä sillä, että suora käännös *karminen* ei ehkä avautuisi suomalaiselle lukijalle kovin hyvin, koska taivutusmuoto peittää osittain alla olevan sanan *karma*. Suomen taivutetusta muodosta tulee lähinnä mieleen sana *karmit*, millä ei ole mitään tekemistä karman kanssa. Tämä saattaisi hämmentää lukijaa. Tässä tapauksessa käännösstrategiaan onkin luultavasti johtanut yhdistelmä kielioppia ja halua olla selkeä.

Hiukan erilainen tapaus on *gevaisa, a tomb of living words*, joka on käännetty muotoon *tila, jota kutsumme nimellä gevaisa, elävien sanojen hautakammio*. Kuten ympäröivästä tekstistä näkyy, sanat *tila* ja *nimellä* ovat kummatkin tekstiin lisättyä eksplikaatiota:

Esimerkki 12.

Well, when the Post Office started accumulating letters it was storing words. In fact what was being created was what we call a gevaisa, a tomb of living words. (Pratchett 2004: 171, kursiivi alkuperäinen.)

Kun posti alkoi koota kirjeitä varastoon, se varastoi sanoja. Itse asiassa silloin alettiin luoda tilaa, jota kutsumme nimellä gevaisa, elävien sanojen hautakammio. (Pratchett 2012: 194, kursiivi alkuperäinen.)

Näihin lisäyksiin syynä näyttää olevan lähinnä ero kielen rakenteessa. Suomeksi sana *jota* tarvitsee sanan, johon se voi viitata. Eksplikaation syynä on siis ero kahden kielen kieliopeissa.

Kielen ominaisuuksista on kyse myös silloin, kun sana *Sektober* on kääntynyt muotoon *sektoberkuu*. Käännöksessä sana on sinänsä pidetty ennallaan sitä lukuun ottamatta, että se on kirjoitettu

pienellä, mutta sen perään on lisätty sana *kuu*. Tämä johtuu luultavimmin siitä, että suomessa kaikkien kuukausien nimet loppuvat sanaan *kuu*. Vähintään voi sanoa, että käännökseen on vaikuttanut suomen kielen tapa muodostaa kuunnimiä, eli Kivimäki on luultavasti ottanut vanhasta tavasta mallia.

Eksplikaatio on tapahtunut myös silloin kun Kivimäki on kääntänyt säännön *A golem mustn't harm a human being or allow a human being to come to harm* muotoon *Golem ei saa vahingoittaa ihmistä tai sallia, että ihmiselle tapahtuu mitään paha*. Sääntönä kyseessä on tosiaan irreaalia, kuten näkyy tekstikontekstista: "Wait! Wait! There's a rule! A golem mustn't harm a human being or allow a human being to come to harm!" (Pratchett 2004: 27, kursiivi alkuperäinen.) Ilmaus *a human being to come to harm* on kääntynyt muotoon *ihmiselle tapahtuu mitään paha*, mikä ei suinkaan ole suora suomennos. Suora suomennos olisi pikemminkin "ihminen vahingoittuu".

Selkeää syytä eksplikoinnille on käytännössä mahdoton päätellä. Kivimäen käännös on hiukan pidempi kuin mitä suora käännös olisi, mutta käsittääkseni kumpikin olisi yhtä ymmärrettävä. Kontekstikaan ei tässä tapauksessa auta käännösstrategian syyn selvittämisessä. Saattaa olla että *tapahtuu mitään paha* on kuulostanut kääntäjän korvissa luonnollisemmalta, tai ehkä suora käännös ei ole tullut kääntäjälle edes mieleen, tai sitten syynä strategiaan on toiminut jokin ihan muu. Joka tapauksessa syy jää tässä kohtaa selvittämättä.

Hiukan haasteellista on myös selittää sitä, miksi *humanoid race* on kääntynyt muotoon *ihmisen muotoinen laji*. Käännös ei vaikuta millään tavalla tavallisimmalta tavalta kääntää ilmausta, ja suora käännös *ihmismäinen* olisi varmasti ollut varsin hyvin ymmärrettävissä. Fantasianlukijoille jopa laina *humanoidi* olisi luultavasti ollut ymmärrettävä. Tässä kohtaa kontekstista saattaa kuitenkin olla hiukan apua. Irreaalia esiintyy seuraavanlaisessa kohdassa:

Esimerkki 13.

It helped if you thought of banshees as the only humanoid race that had evolved the ability to fly, in some lush jungle somewhere where they'd hunted flying squirrels. (Pratchett 2004: 238.)

Apua oli myös siitä, jos tiesi pitää bansheeta ainoana ihmisen muotoisena lajina, joka oli kehittänyt itselleen lentotaidon jossakin rehevässä viidakossa, jossa ne olivat metsästäneet liito-oravia. (Pratchett 2012: 272.)

Kohdassa puhutaan siis bansheiden ja muiden ihmisten kaltaisten lajien ominaisuuksista, ja sen lisäksi vielä nimenomaan bansheiden kyvystä lentää. Lisäksi on hyödyllistä huomata, että bansheet

osaavat lentää, koska heille on kehittynyt siivet: ”it helped if you knew that the black leather was wing” (Pratchett 2004: 238). Siivet siis erottavat bansheen muista humanoideista ja tekevät nämä siis myös muodoltaan erilaisiksi. Juuri tämä kontekstin keskittyminen esittelemään lentotaitoa ja siipiä on voinut houkutella kääntäjää käyttämään sanaa *muotoinen*, koska muodoistahan ympärillä olevassa tekstissä tavallaan on kyse. Käännösstrategiaan on siis vaikuttanut luultavasti ympäröivä tekstikonteksti ja sen aihe.

Konteksti on vaikuttanut luultavasti myös siihen, miksi *minor goddess of Things That Stick In Drawers* on kääntynyt muotoon *vähäisempi Keittiön Vetolaatikoihin Juuttuvien Tavaroiden Jumalatar*. Alkuperäisessä ilmauksessa ei varsinaisesti puhuta mitään keittiöstä, mutta käännöksessä keittiö on mainittu. Syy tähän ei löydy välittömästä tekstiyhteydestä, vaan luultavasti syy on niimeen yhdistetyssä alaviitteessä, jossa luetellaan juuttuviksi tavaroiksi keittiötavaroita, nimittäin kauha, metallinen paistinlasta ja mekaaninen vispilä: ”Often, but not uniquely, a ladle, but sometimes a metal spatula or, rarely a mechanical egg-whisk” (Pratchett 2004: 249). Laajemmassa kontekstissa keittiö tulee siis esille, mikä luultavasti selittää keittiön tuomisen esille myös irreaalian käännöksessä.

Eksplikaatio on havaittavissa myös silloin, kun *mumbo-jumbo* on kääntynyt muotoon *hokuspokkus*. Sanat tarkoittavat näennäisesti melko lailla eri asioita, joten käännöksen ymmärtää parhaiten kontekstin valossa. Alkutekstissä henkilö toteaa golemille: ”Yes, but you’ve got added mumbo-jumbo—“ (Pratchett 2004: 117). Puheenaiheena on se, miksi savesta tehdyt golemit ovat elossa. Tässä mumbo-jumbolla viitataan siis ilmeisesti taikuuteen. Kontekstin antama merkitys onkin luultavasti ollut syynä sille, miksi Kivimäki on päättynyt kääntää ilmauksen taikasanalla.

Sytä eksplikaation käyttöön on nähtävissä useita, mutta suuri osa kytkeytynee jollain tavalla hyvään kieleen ja haluun kirjoittaa soljuvaa tekstiä. Ilman eksplikaatiota käännös voisi esimerkiksi kuulostaa oudolta, olla kieliopin vastainen tai vaikeasti ymmärrettävä. Lisäksi eksplikaatioon saat-
taa rohkaista kohdekielessä olemassa oleva malli, välitön tekstikonteksti tai laajempi konteksti. Ihan joka tapauksessa eksplikaation syytä ei pysty alku- ja kohdekielistä tekstiä tarkastelemalla selvittämään.

4.4.2 Eksplikaoinnit nimi-irreaalioiden kohdalla

Eksplikaatiota Kivimäki käyttää usein välkkytornien nimien kanssa. Esimerkiksi *181* on kääntynyt niinkin pitkään muotoon kuin *torni numero 181*. Tässä Kivimäki siis tekee selväksi, että kyseessä on torni ja vielä lisää vielä varmuuden vuoksi sanan *numero*. Juuri sanan *numero* lisääminen onkin Kivimäen käännöksille tyypillistä, koska se on lisätty suurimpaan osaan tornien nimistä. Esimerkiksi *Tower 180* on kääntynyt muotoon *torni numero 180*. Kivimäki on lisännyt sanan, jonka tarpeellisuudesta voidaan tietysti kiistellä, ja lisäksi hän on päättänyt käsitellä välkkytornien nimet tavallisina sanoina eli ei ole kirjoittanut niitä isolla. Eksplikaation syytä ei aineistosta voi kunnolla päätellä.

Hieman samanlainen varsin mitäänsanomattoman sanan lisäys näkyy nimen *Double Pointers and Flaws* käännöksessä *Kaksikärkiset ja Muut Virheet*. Nimeen on lisätty sana *Muut*. Alkukielisen nimen voisi mahdollisesti tietysti tulkita myös niin, että kaksikärkiset neulat eivät ole virheitä, mutta Kivimäki on selvästi tulkinnut ne virheiksi. Käännökseen ja eksplikaation lisäämiseen on siis vaikuttanut hänen tulkintansa nimestä.

Erilainen tapaus on se, jossa Kivimäki on päättänyt kääntää nimen *Bargain Box* muotoon *Löytöpilttuu*. Mitään ei ole lisätty, mutta koko nimi on muutettu niin, että on heti selvää, että nyt puhutaan hevosista. Lisäksi sana löytö saattaa vihjata halpoihin hintoihin. *Tinkimislaatikko* tuskin sanoisi suomalaiselle yhtään mitään, joten käännöksen syynä on luultavasti halu tehdä tekstistä ymmärrettävää.

Nimen *Barbican* käännös *Esivarustuksen arkistot* tuntuu puolestaan olevan yhdistelmä uudelleen luovaa käännöstä ja eksplikaatiota, sillä käännös puhuu varustuksista ja arkistoista, ja erityisesti arkistot eivät välttämättä tule ilmi alkukielisestä sanasta. Syy käännökseen tuntuu kuitenkin olevan varsin yksinkertaisesti tekstin ymmärrettävyyden lisääminen ja sitä kautta lukukokemuksen parantaminen. Käännöstä on muulla tavoin vaikea selittää.

Jälleen hieman erilainen tapaus on nimen *Gnu* eksplikoiminen muotoon *Savuava Gnu*. Tässä eksplikaatio selittyy sillä, että *Gnu* on lyhenne ilmaisusta *Smoking Gnu*, minkä suora käännös *Savuava Gnu* on. Kivimäki on vain tehnyt nimen viittaussuhteen selvemmäksi, mahdollisesti lukemisen helpottamiseksi.

Oma tapauksensa on myös *Fourecks* ja sen käännös *Nelieksän manner*. Tämä näyttää olevan uudelleen luovan käännöksen ja eksplikaation yhdistelmä. Eksplikaatio tuo esiin sen, että kyseessä

on manner. Lisäksi ja käännöksessä näkyy selvemmin luku neljä ja samalla hieman matkitaan alkukielisen nimen äänne maailmaa. Tässäkin selvin syy käännökselle tuntuu kuitenkin olevan lukemisen helpottaminen. Monissa Kivimäen eksplikoiden käännetyissä nimissä onkin lisätty sana, joka selittää, millainen paikka tai asia on kyseessä, ja syynä voi arvata olevan yritys helpottaa lukemista.

Joskus eksplikaation syynä voi kuitenkin olla myös halu puhtaasti antaa samantapaista tietoa kuin alkutekstissäkin on. Tällainen tapaus näyttää olevan henkilönimen *Happily* käännös *Ilomieli*. Käännös ei sanottavasti ehkä auta tekstin sujuvuutta, mutta tuo esille sen, mitä nimi oikeastaan tarkoittaa. Käännös saattaa osittain selittyä myös parodisella tekstilajilla, johon hauskojen nimien hauskat käännökset sopivat.

Eksplikointikin on Kivimäellä nimien kohdalla kohtuullisen harvinainen käännösstrategia, mutta kuitenkin yleisempi kuin kulttuurinen adaptaatio. Monet eksplikoinneista ovat sellaisia, että ilmaisuun on lisätty sana, joka kertoo, millainen paikka tai asia on kyseessä, eli onko kysymyksessä esimerkiksi lehti tai vaikka manner. Syyn eksplikaatioihin voi arvata usein olevan halu helpottaa lukemista. Muita syitä ovat tekstilaji ja tulkinta nimen merkityksestä. Aina syytä eksplikaatioon ei voi kuitenkaan päätellä.

4.5 Poistot

Poistoja Kivimäki on tehnyt hyvin harvoin, eikä nimien kohdalla lainkaan. Näistä harvoista poistoista suurin osa on strategioiden yhdistelmiä, ja vain yhdessä kohtaa on käytetty puhtaasti vain poistoa. Kokonaan Kivimäki on poistanut ilmaisun *floating on an underwater surface*, kuten näkyy esimerkistä numero 14:

Esimerkki 14.

“As a storm-tossed ship founders and sinks, therefore, it must reach a depth where the water below it is just viscous enough to stop its fall. In short, it stops sinking and ends up floating on an underwater surface, beyond the reach of the storms but far above the ocean floor.” (Pratchett 2004: 7.)

”Ja kun myrskyn piiskaama laiva joutuu veden valtaan ja uppoaa, se vajoaa näin ollen vain niin syvälle, että vesi on tarpeeksi tiivistä pysäyttämään vajoamisen.” (Pratchett 2012: 5.)

Kohta on lyhentynyt varsin radikaalisti, vaikka käännös kaikkein tärkeimmän kertookin. Käännöksen selitys on kuitenkin paljon ytimekkäämpi kuin alkuperäinen. Lyhenteessä on myös kadonnut irreaalia. Käännöksessä ei nimittäin ole suoraan viitattu mihinkään vedenalaiseen pintaan, vaikka sellaisesta puhutaan alkutekstissä. Sen sijaan kääntäjä puhuu ainoastaan veden tiiviyydestä.

Mitään kovin selkeää syytä poistolle on vaikea keksiä. Kohdan olisi nimittäin voinut kääntää lyhentämättäkin, ja melko lailla kirjaimellisesti. Virkkeissä ei ole erityisen vaikeita eikä outoja sanoja eikä mitään muutakaan, mikä varsinaisesti estäisi kirjaimellisen käännöksen. Välitön tekstikonteksti ei myöskään anna selvää vastausta siihen, miksi kohta olisi ollut poistettava. Sen säilyttäminen ei olisi esimerkiksi vaikuttanut mihinkään sen ympäristössä eikä vaikeuttanut minkään muun tekstikohdan kääntämistä, sillä ilmaus ei nähtävästi toistu.

Syy saattaakin löytyä laajemmasta kontekstista. Tekstikohta, jossa irreaalia on, sijoittuu teoksen (Pratchett 2004 & Pratchett 2012) ensimmäiselle tekstisivulle. Sitä ennen on vain neljä virkettä. Onkin mahdollista, että irreaalian poiston syy on sama kuin laajemman poiston. Kääntäjä on nimittäin saattanut yrittää tehdä kirjan (Pratchett 2012) alusta vetävämmän lyhentämällä alussa olevaa selitystä. Irreaaliahan ei ole erityisen tärkeä juonellisesti, ja perusajatuksen pystyy välittämään tiiviimminkin kuin alkutekstissä. Asiasta ei tietenkään voi olla täysin varma ilman, että kysyy kääntäjältä, eikä haastatteluun ole tämän tutkimuksen puitteissa mahdollisuutta.

Ilmaisun *Dimwell Arrhythmic Rhyming Slang* kääntämisessä puolestaan on käännetty eksplikoitua ja poistoa. Käännös on *Hämäräkaivon riimitön slangi*, kuten esimerkiksi numero 15 näkyy:

Esimerkki 15.

Dimwell Arrhythmic Rhyming Slang: – – The Dimwell Street rhyming slang is probably unique in that it does not, in fact, rhyme. (Pratchett 2004: 33.)

Hämäräkaivon riimitön slangi: – – Hämäräkaivon riimittelyslangi on luultavasti ainutlaatuinen siinä, että se ei oikeastaan rimmaa. (Pratchett 2012: 34.)

Käännöksessä on siis eksplikoitu se, että slangissa ei ole riimejä. Alkuperäisestä ilmauksesta tämä ei niin hyvin käy ilmi. Lisäksi siitä on poistettu kokonaan sana Arrhythmic, joka sanana näyttääkin viittaavan enemmän rytmittömyyteen kuin riimittömyyteen. Poistokin siis oikeastaan tekee ilmauksesta helpommin ymmärrettävän, koska rytmittömyydestä puhuminen saattaisi vain hämmen-

tää lukijaa. Syy eksplikoinnin ja poiston yhdistämiseen onkin luultavasti se, että kääntäjä on halunnut tehdä ilmauksesta ymmärrettävämmän, ja kummankin käytetyn käännösratkaisun vaikutus on nimenomaan ymmärrettävyyden lisääntyminen.

Mielenkiintoista on myös se, että kyseessä on sama slangi, johon viitataan ilmaisulla *Dimwell Street rhyming slang*. Sen käännös on *Hämäräkaivon riimittelyslangi*. Tämä ilmaus on käännetty toisin kuin edellä mainittu ilmaus, nimittäin käännöslainalla ja poistolla. Käännöksestä on kadonnut sana Street kokonaan, ja muuten ilmaus on käännetty kirjaimellisesti. Kivimäki ei siis ole ainakaan pyrkinyt saamaan ilmauksia näyttämään samalta. Syy käännöslainaan saattaa olla se, että jos slangia kutsuttaisiin koko ajan riimittömäksi, niin selitys, jossa vielä erikseen sanotaan, ettei slangi rimmaa, tuntuisi oudolta. Kääntämällä ilmaus kirjaimellisesti tältä ongelmalta vältytään. Syy poistoon onkin sitten hiukan epäselvempi. Saattaa olla, että koska suomessa yksittäisillä kaduilla tuskin on omia slangejaan tai murteitaan, kääntäjä on päättänyt suomalaistaa ilmausta jättämällä katuun viittaavan sanan pois. *Hämäräkaivohan* voisi olla vaikka kuinka iso alue.

Syyt poistoille saattavat siis olla yllättävän lukuisat. Mahdollisia syitä poistoille ovat aineistoni perusteella ainakin konteksti, halu sujuvoittaa tekstiä, halu lisätä tekstin ymmärrettävyyttä ja halu suomalaistaa. Poistoja on kuitenkin kaikkiaan tehty hyvin harvoin, joten ilmeisesti useat muut strategiat ovat Kivimäelle mieluisampia ainakin *Going Postalia* (2004) kääntäessä.

4.6 Uudelleen luovat käännökset

Kivimäki käyttää uudelleen luovaa kääntämistä strategiana yleisemmin erisnimi-irreaalioiden kohdalla kuin tavallisten irreaalioiden. Erisnimi-irreaalioiden kohdalla kyseessä on kolmanneksi yleisin strategia, mutta tavallisten irreaalioiden kohdalla vasta viidenneksi yleisin. Kaiken kaikkiaan strategia on varsin harvinainen, mutta syitä sen käyttämiselle on useita.

4.6.1 Uudelleen luovat käännökset tavallisten irreaalioiden kohdalla

Yksi esimerkki uudelleen luovasta käännöksestä on irreaalian *Campaign for Equal Heights* käännös *Tasapäisyyskampanja*. Alkukielinen irreaalia puhuu pituuksista, suomenkielinen taas päisyydestä. Käännökseen on luultavasti vaikuttanut se, miten ja mistä alkuperäinen irreaalia on luultavasti väännös, nimittäin ilmaisusta *Campaign for Equal Rights*, joka käännetään usein ilmaisulla

tasa-arvokampanja. Suorempi käännös irreaaliasta voisikin olla *tasapituisuuskampanja*, mutta se ei välttämättä muistuttaisi tasa-arvokampanjasta.

Kivimäen käännökseen sisältyy oikeastaan vitsi. Tasapäistäminen tarkoittaa tasa-arvoistamista, joten käännöksessä on selvä viittaus tasa-arvokampanjaan. Irreaalia liittyy kuitenkin kääpiöihin, mikä saattaa houkuttaa lukijaa vähemmän metaforiseen lukutapaan ja ajattelemaan kampanjaa sellaisena, että siinä puhutaan fyysisistä päistä ja niiden tekemisestä jotenkin tasaisemmiksi tai tasa-arvoisemmiksi. Kivimäki siis toistaa alkuperäisen irreaalian vitsin ainakin siltä osin, että viittaus tasa-arvokampanjaan säilyy, vaikka ilmausta onkin hiukan muutettu. Uudelleen luominen onkin luultavasti valikoitunut strategiaksi sen takia, että muilla strategioilla vitsiä olisi ollut vaikea säilyttää menettämättä samalla vitsin hauskuutta. Eksplikaatiolla esimerkiksi olisi voinut saada viittauksen ilmaukseen Campaign for Equal Rights näkyväksi, mutta silloin irreaalian hauskuus olisi voinut radikaalisti vähentyä.

Huumorin sijaan uudelleen luovaa käännöstä on voitu joskus käyttää myös yksinkertaisesti sen takia, ettei sanaa ole suomeksi ollut vielä olemassa. Yksi tällainen tapaus on *clacks tower*, jonka Kivimäki on kääntänyt sanalla *välkkytorni*. Ilmaus *clacks* on siis käännetty sanalla *välkky*. Välkkytornit ovat osa Pratchettin keksimää semaforilinjaa, ja sana *clacks* näyttää olevan Pratchettin neologismi. Tylsempi käännös ilmaisulle *clacks tower* olisikin voinut olla esimerkiksi *semaforitorni*, mutta ilmeisesti Kivimäki on päättänyt kääntää neologismin neologismilla. Tämä tietysti lisää kielen rikkautta, mikä on myös voinut olla vaikuttamassa käännökseen. Syinä käännösstrategian käyttöön tässä kohtaa ovat siis luultavasti halu pitää kohdekielinen teksti yhtä rikkaana kuin alkukielenkin ja se, että neologismi oli käännettävä jotenkin, sille kun ei ollut olemassa valmista käännöstä.

Aina uudelleen luovat käännökset eivät myöskään ole yhtä radikaaleja kuin edellä. Yksi tällainen tapaus on ilmaisun *syrup of prunes* kääntyminen muotoon *luumut ja siirappi*. Tässä alkuperäinen ilmaus tarkoittaa luumusiirappia, mutta kääntäjä on päättänyt muodostaa ilmauksen, joka näyttää hieman alkuperäiseltä, mutta jonka merkitys on eri. Sanojen välissä oleva *of* on muuttunut ilmaukseksi *ja*. Tietysti on myös mahdollista, ettei kyseessä ole niinkään tietoinen ratkaisu vaan pikemminkin tahaton virhe. Joka tapauksessa käännökseen näyttää vaikuttaneen alkuperäisen ilmauksen ulkonäkö.

Kuten on tullut jo ilmi, joskus on myös hiukan vaikea vetää rajaa uudelleen luovan käännöksen ja muiden strategioiden välille. Yksi tällainen tapaus on *Gnats*, joka on kääntynyt muotoon *Mäkäräinen*. Kyseessä on joko käännöslaina tai uudelleen luova käännös, riippuen siitä, miten käännöksen tulkitsee. Yksittäin ja pienellä kirjoitettuna englanninkielen sana *gnat* tarkoittaa mäkäräistä. Alkutekstissä sanan perässä on kuitenkin *s*, ja kontekstista huomaa, ettei sana viittaa niinkään hyönteisiin vaan pikemminkin johonkin sairauteen:

Esimerkki 16.

Half an hour after arriving in the town of Hapley, where the big city was a tower of smoke on the horizon, he was sitting outside an inn, downcast, with nothing in the world but a genuine diamond ring worth a hundred dollars and a pressing need to get home to Genua, where his poor aged mother was dying of Gnats. (Pratchett 2004: 22.)

Puolen tunnin kuluttua saapumisestaan Haploon, jossa suurkaupunki oli pelkkä taivaanrannassa häämöttävä savupatsas, Tahmee istui majatalon edustalla masentuneena ja vailla muuta maista omaisuutta kuin sadan taalarin arvoinen aito timanttisormus ja palava tarve päästä kotiin Genuaan, jossa hänen vanha äitimuurinsa oli menehtymässä Mäkäräiseen. (Pratchett 2012: 22.)

Voi siis tulkita alkutekstin sanan perässä olevan kirjaimen *s* olevan jonkinlainen merkki sairauden nimestä eikä monikosta. Näin ajateltuna selittyy, miksi Kivimäki ei ole käyttänyt monikkoa vaan on kirjoittanut sanan yksikössä. Joka tapauksessa ero tavalliseen käännöslainaan on hyvin pieni, jos eroa edes haluaa nähdä. Käännöksen syynä on kuitenkin kontekstin antama merkitys sanalle.

Kaiken kaikkiaan tavallisia irreaalioita on käännetty uudelleen luovalla käännöksellä hyvin harvoin. Silloin kun Kivimäki on näin päättänyt tehdä, syinä näyttävät olleen huumorin säilyttäminen, sanan puuttuminen suomen kielestä, alkuperäisen ilmauksen ulkonäkö ja kontekstin antamamerkitys sanalle. Lisäksi, kuten kulttuuristen adaptaatioiden kohdalla tuli selväksi, myös tekstin sujuvuus on voinut vaikuttaa.

4.6.2 Uudelleen luovat käännökset nimi-irreaalioiden kohdalla

Esimerkiksi nimi *I Lobbin Clout* on käännetty uudelleen luovalla käännöksellä. Nimen käännös on *Nuljua Honoon -katu 1*. Käännöksessä on myös eksplikaation piirteitä, mutta enemmän käännöksessä pistää silmään sen mielikuvituksellisuus. Sekä alkukielisestä nimestä että suomenkieli-

sestä käännöksestä tulee mieleen lyöminen, mutta käännöstä ei missään nimessä voi kutsua suoraksi käännökseksi. Käännös on lisäksi selvästi kotouttava. On mahdollista, että alkukielisen nimen suhteellinen monitulkintaisuus on innostanut Kivimäkeä vapaampaan käännökseen.

Myös nimen *The Manor, Mixed Blessings* käännös *Siunauksen ja Kirouksen Kartano* on uudelleen luova käännös. Tässäkin uudelleen luova käännös on luultavasti valikoitunut ratkaisuksi suhteellisen vaikean käännettävyyden takia, ilmaisulle *mixed blessing* kun ei juuri ole vakiintunutta käännöstä. Kivimäen käännös säilyttää oikeastaan alkuperäisen nimen perusajatuksen, mutta on ehkä hieman runollisempi.

Lehden nimi *Adventures in Acuphilia* taas on kääntynyt uudelleen luovana käännöksenä muotoon *Akufilian Autuus*. Tässä nimen konnotaatiot näyttävät muuttuneen, sillä seikkailut ovat muuttuneet autuudeksi, mutta käännöksellään Kivimäki on säilyttänyt allitteraation. Nimen soljuvuus näyttääkin tässä olleen kääntäjälle tärkeämpää kuin nimen konnotaatiot.

Samanlainen allitteraation säilytys on nähtävissä myös lehden nimen *Common Clay* käännöksessä *Samaa Savea*. Uudelleen luovassa käännöksessä on säilytetty allitteraatio ja viittaus saveen, mutta nimen ensimmäinen sana on muutettu oikeastaan kokonaan, jotta allitteraatio on säilynyt. Kivimäki näyttääkin pistäneen nimen soljuvuuden ja allitteraation jälleen korkeammalle tärkeysjärjestyksessä kuin nimen konnotaatiot.

Hiukan samantyyppinen tapaus on myös nimen *Men of the Furrow* käännös *Vaon Veljet*. Alkuperäisessä nimessä allitteraatiota ei ole, mutta käännöksessä on. Samalla miehet ovat muuttuneet veljiksi, ja juuri tämä merkityksen muutos on allitteraation taustalla. Onkin siis mahdollista, että Kivimäki on tavoitellut allitteraatiota tahallaan.

Lehden nimen *World of Pins* käännös *Neuloja Maailmalla* on puolestaan esimerkki siitä, kuinka paljon muut käännökset voivat vaikuttaa, kuten tuli jo tämän irreaalian kohdalla aiemmin todistettua. Uudelleen luova käännös on valikoitunut strategiaksi luultavasti sen takia, että lehtiä, joiden nimi muistuttaa toisiaan, on useita, ja jotenkin nimet on erotettava toisistaan.

Nimi *Ankh-Sto Associates* taas on kääntynyt uutta luovasti muotoon *Ankh-Stoon Rahoitusyhtiö*. Käännös tuntuu olevan rajaavampi kuin alkukielinen nimi, mutta siitä on juuri sen takia myös helpompi päätellä, mitä kyseinen yritys tekee. Onkin mahdollista, että Kivimäki on halunnut käännöksellään tehdä tekstistä helpopolukuisemman ja helpommin ymmärrettävän. Se ainakin on käännöksen vaikutus.

Myös neuvoja käsittelevän lehden nimen *Misdraws* käännös *Virhe-erät* on uudelleen luova käännös. Käännöksen konnotaatiot ovat lähellä alkuperäistä, mutta ne eivät ole aivan samat. Alkukielinen nimi viittaa väärin piirrettyihin neuloiin, käännös taas kaikenlaisiin virheellisiin neuloiin, riippumatta virheen alkuperästä. Käännös tuntuu kotouttavalta, sillä virhe-eristä puhuminen tuntuu olevan suomalaisempaa kuin väärin piirtämisestä puhuminen. Käännöksen syynä saattaakin olla halu tehdä tekstistä helppolukuisempaa välttämällä outoa ilmaisua.

Myös nimen *The Brotherhood Of The Order Of The Post* käännös *Postin Veljeskunnan Sala-seura* on eräänlainen uudelleen luova käännös. Tässä uudelleen luova käännös luultavasti selittyy sillä, että sekä *brotherhood* että *order* tarkoittavat samaa asiaa, veljeskuntaa. Jotenkin Kivimäen on täytynyt erottaa sanat toisistaan. Käännöksen syynä voi siis pitää kielten eroja.

Joskus uudelleen luova käännös tuo mukanaan melko vähän muutoksia. Tällainen tapaus on henkilönimen *Bloody Stupid Johnson* käännös *Kirotun Typerä Johanson*. Tässä uudelleen luovaa on lähinnä kirosan muuttaminen sanaksi, joka ei ole kirokana, ja sukunimen kirjoittaminen muodossa, joka tekee nimestä hiukan ruotsalaisen kuulaisen ja näköisen. Kirosan muuttaminen voi johtua halusta välttää kiro sanoja, ja sukunimen muutos taas osoittaa tietynlaista taipumusta kotouttamiseen, onhan Suomi kaksikielinen maa.

Melko vähäinen on muutos myös Lipwigin lempinimen *Slick* käännöksessä *Liukas Luikku*. Nimen merkitys ei ole juuri muuttunut, vaikka joitakin vähemmän tärkeitä konnotaatioita on hävinnyt. Käännös on hiukan poeettisempi kuin alkuperäinen. Ilmeisesti Kivimäki on nähnyt lempinimen tilaisuutena käyttää suomen kielessä tuttua nimitystä.

Melko vähäinen mutta sitäkin mielenkiintoisempi muutos on näkyvissä myös henkilönimen *Cake* käännöksessä *Kakko*. Alkukielinen nimi tarkoittaa kakkua, mutta suomalainen nimi leipää (Wikipedia. Kakko. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Kakko>). Lisäksi Kakko on myös suomalainen sukunimi (Wikipedia. Kakko (sukunimi). [https://fi.wikipedia.org/wiki/Kakko_\(sukunimi\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Kakko_(sukunimi))). Sanana *kakko* muistuttaa ulkonäöltään hieman sanaa *kakku*, mikä on voinut vaikuttaa käännösratkaisuun. On kuitenkin myös luultavaa, että ratkaisuun on vaikuttanut myös se, että *Kakko* on oikeasti olemassa oleva suomalainen sukunimi, kun taas *Kakku* ei ole. Kivimäki on siis kotouttanut nimen. Käännöspäätökseen ovat saattaneet vaikuttaa sekä sanojen ulkonäkö että halua käyttää mieluummin oikeasti olemassa olevaa nimeä, vaikka sen merkitys olisikin hieman eri.

Nimen *Cheeseborough* käännös *Juustopurha* taas näyttää olevan yhdistelmä käännöslainaa ja uudelleen luovaa käännöstä. Nimen alku *Cheese* on käännetty käännöslainalla, mutta muun muassa

kuntaa tai kaupunginosaa tarkoittava *borough* on käännetty uudelleen luovalla käännöksellä muotoon *purha*. Tässäkin Kivimäki siis näyttää kotouttaneen nimeä kääntämällä loppuosan sanalla, joka ainakin kuulostaa siltä, kuin se voisi suomen kielessä esiintyä nimen osana.

Hieman samantyyppinen tapaus näyttää olevan nimen *J. Lanugo Owlsbury* käännös *J. Lanugo Pöllönhovi*. Tässä etunimi on lainattu kielestä toiseen, ja sukunimi on käännetty uudelleen luovalla käännöksellä niin, että nimen loppu, *bury*, on muutettu hieman konnotaatioiltaan. Englanninkielinen *bury* viittaa linnoitettuun paikkaan (Wiktionary. -bury. <https://en.wiktionary.org/wiki/-bury>), mutta suomenkielinen nimi hallitsijan kotiin. Hovi on suomalainen sukunimi, joten jälleen Kivimäki on kotouttanut nimen. Tässäkin käännöksessä siis näyttää näkyvän Kivimäen mieltymys suomalaisten nimien käyttöön ja kotouttamiseen.

Hieman erilainen tapaus on henkilönimen *Colon* käännös *Colonna*. Alkukielinen nimi ja sen käännös muistuttavat ulkonäöltään niin paljon toisiaan, että käännös muistuttaa lainaa, jossa on muunnettu kirjoitusasua. Nimen konnotaatiot ovat kuitenkin muuttuneet niin rajusti, että kyseessä on pikemminkin uudelleen luova käännös. Alkukielinen nimi tarkoittaa kaksoispistettä, kun taas suomenkielinen muistuttaa sanaa kolonna, joka on sotilastermi. Tässä kohtaa onkin ehkä hyödyllistä huomata, että kyseinen henkilö työskentelee kaupungin vartiostossa. Tämä on saattanut innoittaa Kivimäen kääntämään nimen niin, että sen konnotaatiot ovat huomattavasti alkuperäistä vaikuttavampia. Käännökseen on siis oikeastaan vaikuttanut konteksti.

Kaupan nimi *Dave's Pin Exchange* on puolestaan kääntynyt muotoon *Daven Neulapörssi*. Henkilönimi Dave on lainattu suoraan, mutta loppuosa nimestä on uudelleen luovaa käännöstä. Kivimäki näyttää suomalaistaneen nimeä, sillä pörssit luultavasti ovat suomalaisille tuttuja, mutta vaihto kaupan nimenä tuskin on. Kivimäki vaikuttaakin ainakin jonkin verran mieltyneen kotouttaviin suomennoksiin.

Nimen *Pin Exchange* käännös *Neulapörssi* selittyy Kivimäen mieltymyksellä kotouttamiseen ja sillä, että kyseessä on oikeastaan lyhenne nimestä *Dave's Pin Exchange*. Kivimäki on siis käyttänyt vain toistanut jo käyttämänsä käännöksen.

Samanlaista kotouttamisen linjaa jatkaa myös muun muassa Lipwigin peitenimen *Ethel Snake* käännös *Eveliina Kärmes*. Sukunimen käännöksen voi ymmärtää käännöslainaksi, mutta etunimi on uudelleen luova käännös. Etunimen käännös on kotouttava ja nimen konnotaatiot ovat muuttuneet melko lailla täysin, sitä lukuun ottamatta, että sekä nimi *Ethel*, että nimi *Eveliina* ovat naisten

nimiä (Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/Ethel> ja Wikipedia <https://fi.wikipedia.org/wiki/Eveliina>). Osasyys käännökselle on luultavasti kääntäjän mieltymys kotouttamiseen suomalaisten nimien käyttöön.

Erilainen tapaus taas on lehden nimen *First Steps in Pins* käännös *Ensi Pisto*. Kummastakin nimestä tulee kuva aloittamisesta, mutta siinä, missä alkukielinen nimi liittyy selvästi keräilyyn, suomenkielinen nimi tuntuu assosioituvan ainakin osittain neulomiseen eli neuloilla tekemiseen. Suomenkielinen on myös alkukielistä hieman lyhyempi ja ytimekkäämpi. Selvää syytä nimen muutokselle on vaikea nähdä, varsinkin kun suomenkielisen nimen viittaus neulomiseen on harhaanjohtava. Toisaalta Kivimäki on voinut käännöksellään havitella iskevämpää nimeä.

Myös henkilönnimi *George Aggy* on käännetty uudelleen luovasti. Käännös on *George Äkäpää*. Etunimi on siis käännetty lainalla, mutta sukunimi uudelleen luovalla käännöksellä. Nimeen on lisätty sana *pää* ja sukunimen konnotaatio on muuttunut kiihtyneisyydestä kiukkuisuuteen. Äkäpää on kuitenkin ollut suomessa jo sanana ja nimenä olemassa ennen käännöstä, joten Kivimäki on tässä mahdollisesti vain hyödyntänyt jo olemassa olevaa nimeä. Syyn käännökselle voi mahdollisesti väittää olevan Kivimäen mieltymys suomalaisiin nimiin ja kotouttamiseen.

Tavallaan mielenkiintoinen on Kivimäen käännös nimelle *Grievous Bodily Harmsworth*. Käännös on *Vakavat Ruumiinvammat -Harminpaikka*. Kivimäki näyttää käsitelleen nimeä jonkinlaisena lempinimenä. Käännös ei ole kirjaimellinen, ja varsinkin sukunimi näyttää muuttuneen konnotaatioiltaan. Lempinimeksi kääntämisen syynä saattavat olla nimen varsin selvät ja väkivaltaan liittyvät konnotaatiot, vaikkakaan tästä ei voi olla varma kysymättä kääntäjältä. Mitään muutakaan syytä ei aineistosta käännökselle juuri kuitenkaan voi päätellä.

Mielenkiintoinen on myös henkilönnimen *Iodine Maccalariat* käännös *Iodine Makulaari*. Etunimi on laina, mutta sukunimi selvä uudelleen luova käännös. Kivimäki on muuttanut melko konnotaatiovapaan sukunimen niin, että sillä on merkitys, konnotaatio. Syytä tähän on vaikea tietää, mutta yksi mahdollinen selitys löytyy teoksen genrestä. Hassut nimet sopivat parodiseen fantasia-genreen.

Välitön tekstikonteksti puolestaan saattaa auttaa selittämään, miksi *Nosher Harry* on käännetty muotoon *Nenänmurskaaja-Harry*. Sana *nosher* tarkoittaa napostelijaa. Nimi esiintyy pitkähkössä listassa pelottavan kuuloisia nimiä, jotka kuuluvat vartijoille: ”Known ’em since we were lads: Nosher Harry, Skullbreaker Tapp, Grievous Bodily Harmsworth ja Joe “No Nose” Tozer” (Pratchett 2004: 324). Suomeksi kohta on kääntynyt muotoon ”Olen tuntenut heidät siitä asti, kun

olimme pikkupoikia: Nenänmurskaaja-Harry, Kallionhalkaisija-Tapp, Vakavat Ruumiinvammat - Harminpaikka sekä Joe 'Nenätön' Tozer" (Pratchett 2012: 367). Juuri pelottavan kuuloisten nimien paljous on voinut innostaa Kivimäkeä muuttamaan nimen konnotaation pelottavammaksi.

Myös päähenkilön etunimen, *Moist*, käännös *Tahmee* on uudelleen luova käännös. Syytä uudelleen luovuudelle on vaikeaa keksiä, sillä esimerkiksi käännöslainat *Kostee* tai *Nahkee* olisivat olleet aivan yhtä genreen sopivan hassuja. Mahdollista tietysti tosin on, että Kivimäki on päättänyt käännöksellään kertoa jotakin päähenkilön luonteesta. Tämä on kuitenkin vain arvailua. Joka tapauksessa käännöksen syy liittyy luultavasti jotenkin kääntäjän mieltymyksiin.

On vaikea keksiä muuta kuin Kivimäen omaa mieltymystä selittämään sitäkään, miksi nimi *Reacher Gilt* on suomeksi *Kahmija Kullattu*. Sukunimi on yksinkertaisesti käännöslaina, mutta etunimi on uudelleen luova käännös. Etunimen merkitys ei ole pysynyt aivan samana, sillä alkukielinen nimi viittaa lähinnä ulottumiseen, ei kahmimiseen. Koska tämä henkilö on paha ja melkoisen ahne, voi olla, että Kivimäki on päättänyt tässäkin kuvata nimellä henkilön luonnetta. Kuten päähenkilönkin nimen kanssa, vahvistusta tälle teorialle ei voi kuitenkaan saada Kivimäkeä haastattelelta.

Luonteen kuvailua tuntuu kyllä olevan sekin, että Kivimäki on kääntänyt Lipwigin tyttöystävän, Adora Belle Dearheartin, lempinimen *Spike* muotoon *Siili*. Alkukielinen nimi, joka tarkoittaa muun muassa piikkiä ja piikkikorkoa, voi olla yhtä lailla henkilön varsin piikikkään luonteen kuvaus kuin viittaus siihen, että neiti käyttää piikkikorkoja (Pratchett 2014: 318). Nimi *Siili* pitää sisällään piikkikyyden ajatuksen, mitä voi pitää luonteenkuvauksena, mutta muuten nimi tuntuu hiukan vähemmän uhkaavalta kuin alkukielinen. Syy sille, miksi Kivimäki ei ole yksinkertaisesti käyttänyt käännöslainaa ja kääntänyt nimeä sanalla *Piikki*, jää kuitenkin aineistossa epäselväksi. Samantyyllisiä henkilöä kuvaavia käännösratkaisuja Kivimäki on tehnyt joskus muutenkin.

Selittämättä jää se, miksi *Near Überwald* on suomeksi *Etu-Überwald*. Sana *near* kun tarkoittaa lähellä olevaa, eikä *Lähi-Überwald* kuulostaisi nähdäkseni sen kummallisemmalta kuin nimi *Etu-Überwald*. Tässä on mahdollisesti näkyvissä jokin Kivimäen oma mieltymys, jonka tarkempi laatu ei kuitenkaan aineistoa tarkastelemalla selviä.

Uudelleen luova käännös on myös nimen *Cowerby* käännös *Koorpyy*. Tässä nimeä on selvästi suomalaistettu aika ankarasti, mutta lopputulos on silti nimi, jota ei oikeasti ole olemassa. Lisäksi

merkitykseltään englanninkielinen nimi ja suomenkielinen nimi eivät ole yhtenevät. Yhteys kirjoitus- ja äänneasussakin on hyvin etäinen. Syytä käännökselle on vaikea keksiä. Käännös on kuitenkin selvästi kotouttava.

Samalla tavalla selittämättä jää sekin, miksi *Shambles* on käännetty *Varjosto*. Erityistä käännöksessä on lisäksi se, että *Shambles* ei suinkaan ole ainoa nimi, jonka Kivimäki on kääntänyt nimellä *Varjosto*. Myös nimi *Shades* on käännetty näin. Nimen *Shades* kääntäminen nimellä *Varjosto* ei yllätä, koska kyseessä on käännöslaina, mutta nimellä *Shambles* ei ole mitään tekemistä varjojen kanssa, ennemminkin teurastamon. On vaikea kuvitella, että syynä olisi edes Kivimäen jokin mieltymys, joten käännös jää tämän tutkimuksen puitteissa täydeksi mysteeriksi, ellei sitten oleteta kyseessä olevan käännösvirheen. Tämä ei ole ainoa mysteeriksi jäävä käännös aineistossa.

Kaiken kaikkiaan uudelleen luovissa käännöksissä näkyy varsin monta eri ilmiötä. Käännöksiin näyttävät vaikuttaneen ainakin erot kielissä ja nimien monitulkintaisuus, toiset käännökset, genre ja konteksti. Lisäksi Kivimäki näyttää mieltyneen allitteraatioon, sillä useammassa käännöksessä on allitteraatio nimen merkityksen kustannuksella. Usea nimi on myös käännetty helppolukuisuutta ja ymmärrettävyyttä suosien. Lisäksi Kivimäki näyttää suosivan kotouttamista, sillä hän on useassa kohdassa valinnut suomalaisen nimen tai suomessa tutun ilmaisun ilman mitään näkyvää syytä. On myös mahdollista, että joihinkin henkilöiden nimien käännöksiin on vaikuttanut henkilön persoona. Kaikkia käännösratkaisuja ei ole mahdollista selittää eikä käännöksissä tapahtuneita muutoksia selittää kysymättä kääntäjältä itseltään.

4.7 Viralliset vastineet

Virallisten vastineiden kohdalla voin puhua vain tavallisista irreaalioista, koska en voi todentaa, ovatko käännetyt nimet niin vakiintuneita sarjan edellisistä teoksista, että niitä voisi käsitellä virallisina vastineina. Tavallisten irreaalioiden kohdalla rajanveto on helpompi tehdä. Viralliset vastineet on alun perin joku jo kääntänyt jollakin strategialla, mutta tästä strategiasta ei uuden kääntäjän tarvitse välttämättä olla edes tietoinen.

Yksi esimerkki virallisesta vastineesta on irreaalian *banshee* käännös *banshee*. Tämä käännös on joskus ollut luokiteltavissa lainaksi, mutta Kivimäen kohdalla voi jo olettaa, että hän on löytänyt vastineen sanakirjasta. Strategiana Kivimäellä on siis luultavammin ollut virallisen vastineen käyttö kuin sanan lainaaminen.

Toinen esimerkki virallisesta vastineesta on vaikka sanan *werewolf* käännös *ihmissusi*. Tämän virallisen vastineen taustalla on käännöslaina, mutta Kivimäkeen sekään ei vaikuta. Sanan kanssa on käytännössä pakko käyttää sanakirjavastinetta, ellei halua pudottaa lukijaa kärryiltä.

Se, että kääntäjä voi käyttää virallista vastinetta, ei kuitenkaan aina tarkoita, ettei sanalle tarvitsi tehdä mitään. Tämä tulee ilmi siitä, että Kivimäki on kääntänyt sanan *dragon* muotoon *lohi-kärme*, joka ei ole aivan tavallinen sanan kirjoitusasu. Hän on siis käyttänyt virallista vastinetta, mutta tekstikonteksti on saanut hänet muuttamaan kirjoitusasua hieman. Sana nimittäin esiintyy seinäkirjoituksessa, jonka kirjoittaja ei selvästikään ole hallinnut kieltään täydellisesti:

Esimerkki 17.

On a board much further down the building, in peeling paint, were the less heroic words:

DON'T ARSK US ABOUT:

rocks

troll's with sticks

All sorts of dragons

Mrs Cake

Huje green things with teeth

Any kinds of black dogs with orange eyebrows

Rains of spaniel's

fog

Mrs Cake (Pratchett 2004: 31.)

Huomattavasti alempana seinällä oli kyltti, jossa luki hilseilevin maalikirjaimin seuraava vähemmän sankarillinen viesti:

ÄLKÄÄ TULKO PUHUMAAN MEITILLE:

kivistä

peikoista joilla on kepit

minkäänlaisista lohikärmeistä

Rouva Kakosta

Isoista vihreistä otuksista joitilla on hampaat

Mistään mustista koirista joilla on oranssit kulmakarvat

Spanielisateista

sumusta

Rouva Kakosta (Pratchett 2012: 32.)

Huomattavaa tässä on sekin, että alkutekstin *dragon* on kirjoitettu oikein, mutta monet sen lähistöllä olevista sanoista eivät ole. Kääntäjä onkin melko selvästi yrittänyt luoda samanlaista kuvaa

kirjoittajasta kuin minkä alkuteksti luo kirjoittamalla joitakin sanoja puhekielisesti. Suomen kielen *lohikäärme* on pitkä sana, joten on luonnollista valita se sanaksi, jossa on kirjoitusvirhe. Kivimäki on siis käyttänyt virallista vastinetta mutta myös ottanut kontekstin huomioon, mikä on vaikuttanut virallisen vastineen ulkonäköön. Lopputulos on sana, josta virallinen vastine on yhä nähtävissä, mutta josta näkyy myös kääntäjän ajattelu.

Aineistossani virallisten vastineiden taustalla on joko laina tai käännöslaina. Kivimäen kannalta tällä tuskin kuitenkaan on ollut merkitystä, vaan viralliset vastineet voi katsoa sanakirjasta. Kuten joistain edellisissä luvuissa käsitellyistä esimerkeistä näkyy, jotkin muiden strategioiden alle putoavat irreaaliat muistuttavat virallisia vastineita. Tyypillisin tällainen tapaus on ehkä sana *zombie*, jolle on suomeksi vain kaksi vastinetta, ja niitäkin erottaa toisistaan vain kirjoitusasu. Lisäksi tutkimukseni osoittaa, ettei virallisen vastineen käyttö aina tarkoita sitä, etteikö kääntäjä joutuisi ottamaan käännöksessään kontekstin vaikutusta huomioon. Silloin kun kääntäjä on joutunut ottamaan kontekstin huomioon, voi olettaa, että kääntäjä on ensin valinnut virallisen käännöksen ja sitten muokannut sitä kontekstiin sopivaksi. Suurin osa virallisista vastineista on kuitenkin virallisen kirjoitusasunsa mukaisia.

5. TULOKSET JA LOPPUPÄÄTELMÄT

Tutkimukseni käsittelee irreaalioiden kääntämistä, ja aineistoni on Terry Pratchettin *Going Postal* (2004) ja sen käännös *Posti kulkee* (2012). Tutkin sekä tavallisten irreaalioiden kääntämistä että erisnimi-irreaalioiden kääntämistä, ja luokittelen kummatkin irreaalioiksi, vaikka otan huomioon myös sen, että tavallisten irreaalioiden ja erisnimien kääntämisen välillä on myös eroja.

Koko aineiston kohdalla yleisin käännösstrategia on käännöslaina. Tavallisten irreaalioiden kohdalla sillä on käännetty yli puolet tapauksista, mutta erisnimien kohdalla sitä yleisemmäksi nousee laina. Eron selittää luultavasti suureksi osaksi se, etteivät kaikki erisnimet ole varsinaisesti käännettävissä, sillä niistä puuttuvat käännettävät konnotaatiot. Kivimäen irreaaliakäännökset vaikuttavatkin monessa kohtaa varsin kotouttavilta. Kolmanneksi yleisin strategia koko aineiston osalta on uudelleen luova käännös, neljänneksi yleisin eksplikointi, viidenneksi yleisin kulttuuri-nen adaptaatio ja kuudenneksi yleisin virallinen vastine. Poistot ovat harvinaisin strategia, ja niiden osuus jää koko aineistossa alle prosenttiin.

Lainojen ja käännöslainojen prosenttiosuuksien lisäksi tavallisten irreaalioiden käännösten ja erisnimi-irreaalioiden käännösten välillä on kuitenkin joitakin muitakin eroja. Eksplikointi on nimittäin yleisempää tavallisten irreaalioiden kuin erisnimi-irreaalioiden kohdalla, kun taas uudelleen luova kääntäminen on harvinaisempaa tavallisten irreaalioiden kuin erisnimi-irreaalioiden kohdalla. Erisnimi-irreaalioiden kohdalla Kivimäki on myös käyttänyt suhteellisesti enemmän strategiyhdistelmiä kuin tavallisten irreaalioiden kohdalla. Tätä ilmiötä selittää varmaankin suureksi osaksi se, että erisnimet ovat usein moniosaisia. Esimerkiksi etunimi ja sukunimi muodostavat oikeastaan kaksi eri kokonaisuutta, jolloin on luontevaa kääntää ne eri strategioilla.

Lainauksia Kivimäki on käyttänyt tavallisten irreaalioiden kohdalla usein silloin, kun muuta mahdollisuutta ei joko ole tai sana on selitetty, jolloin läpinäkyvämmälle käännökselle ei ole tarvetta. Myös esimerkiksi toiset käännösratkaisut tai konteksti voivat tehdä lainasta järkevimmän käännösratkaisun tavallisten irreaalioiden kohdalla. Joskus hän on myös muokannut sanojen kirjoitusasua suomalaisemmaksi. Erisnimi-irreaalioita on samoin lainattu silloin, kun muuta mahdollisuutta ei ole, eli niiden kohdalla silloin, kun nimi ei tarkoita mitään. Lisäksi lainaa on joskus käytetty silloin, kun konteksti ja nimen väännökset estävät kääntämisen. Erisnimi-irreaalioiden kir-

joitusasujakin on muutettu, vieläpä monesta syystä: syynä voi olla nimen merkitys, kielioppi, nimiväännökset, halu suomalaistaa, halu vieraannuttaa ja ehkä jopa halu erottaa henkilöt paremmin toisistaan.

Käännöslainaa Kivimäki näyttää suosivan. Hän käyttää sitä sekä tavallisten irreaalioiden että nimi-irreaalioiden kanssa usein silloin, kun lainaan ei ole pakko tyytyä, mutta syytä monimutkaisempaakaan käännökseen ei ole. Joskus käännöslainan käytön syyksi on kuitenkin vaikea keksiä muuta kuin Kivimäen mieltymys strategiaan. Hänen käännöslainakäännöksensä ovatkin osittain tavallisten irreaalioiden kohdalla yllättävän värikkäitä, ja sanavalintoihin ovat vaikuttaneet ilmeisesti tyyli ja merkitykset. Aina samaa sanaa ei ole käännetty samalla tavoin, joten aivan johdonmukaisia tavallisten irreaalioiden käännökset eivät aina ole. Erisnimi-irreaalioiden kohdalla Kivimäki on lisäksi useahkosti jäljitellyt alkukielisen nimen kirjoitusasua käännöksessä tekemällä käännökseen samanlaisia ulkoasullisia muutoksia kuin alkutekstissä on.

Kulttuuriseen adaptaatioon tavallisten irreaalioiden kohdalla syynä voi puolestaan olla laajempi käännösstrategia, halu tuoda merkitys selvästi esille, halu välttää lukijalle tuntemattomia ilmaisuja ja halu luoda sujuvaa suomenkielistä tekstiä. Suurimmat syyt strategian käyttöön erisnimi-irreaalioiden kohdalla puolestaan vaikuttavat olevan halu säilyttää tekstin merkitysten rikkaus ja pyrkimys sujuvuuteen suosimalla suomalaisia ilmauksia. Joskus erisnimi-irreaalioiden käännöksiä on kuitenkin vaikeaa selittää millään muulla kuin Kivimäen mieltymyksillä.

Eksplikaation käyttöön tavallisten irreaalioiden kohdalla syinä näyttävät olevan pyrkimys hyvään kieleen, halu kirjoittaa soljuvaa ja ymmärrettävää tekstiä, kohdekielellä olemassa oleva malli ja konteksti. Monet erisnimien eksplikoinneista puolestaan ovat sellaisia, että ilmaisuun on lisätty sana, joka selittää, millainen paikka tai asia on kyseessä. Syy nimien eksplikaatioon on usein halu helpottaa lukemista. Muita syitä nimien eksplikoinnille ovat tekstilaji ja tulkinta nimen merkityksestä. Joskus syy eksplikaatioon jää kuitenkin hämäräksi sekä tavallisten irreaalioiden että nimien kohdalla.

Mahdollisia syitä poistoille puolestaan ovat konteksti, halu sujuvoittaa tekstiä, halu lisätä tekstin ymmärrettävyyttä ja halu suomalaistaa. Poistot näyttävät enimmäkseen sujuvoittavan ja osittain myös suomalaistavan tekstiä. Poisto voidaan tämän takia luokitella lähinnä kotouttavaksi strategiaksi materiaalissani.

Uudelleen luoviin käännöksiin tavallisten irreaalioiden kohdalla syinä näyttävät olleen huumorin säilyttäminen, vastineen puuttuminen suomen kielestä, ilmauksen ulkonäkö ja kontekstin antama merkitys. Myös tekstin sujuvuus voi vaikuttaa. Erisnimien kohdalla käännöksiin näyttävät vaikuttaneen erot kielissä ja nimien monitulkintaisuus, toiset käännösratkaisut, genre, konteksti ja henkilöhahmon persoona. Lisäksi Kivimäki näyttää mieltyneen allitteraatioon ja kotouttamiseen, sillä monissa nimissä allitteraatio on säilytetty ja joskus jopa luotu merkityksen kustannuksella, ja monien nimien kohdalla Kivimäki on valinnut suomalaisen nimen tai suomessa tutun ilmaisun. Monet nimistä on myös käännetty helppolukuisuutta ja ymmärrettävyyttä suosien. Joidenkin käännösten kohdalla syytä käännökseen ei pysty löytämään vain lähde- ja kohdetekstiä katsomalla.

Virallisten vastineiden taustalla on aineistossani lainoja ja käännöslainoja, vaikka tämä tuskin on vaikuttanut kääntäjään. Suurin osa virallisista vastineista on sanakirjamuodossaan, mutta joskus konteksti on voinut vaikuttaa vastineen kirjoitusasuun.

Kaiken kaikkiaan aineistossa on huomattavissa joitakin tendenssejä. Kivimäki muun muassa kotouttaa varsin runsaasti, mikä näkyy joskus jopa lainojen kirjoitusasuissa ja tavassa käyttää vieraannuttavia strategioita. Muutenkin käännöksissä on usein havaittavissa irreaalioiden kirjoitusasujen muokkausta. Kivimäen käännösratkaisut myös usein helpottavat lukemista ja sujuvoittavat tekstiä. Usein käännösratkaisuihin näyttävät vaikuttaneen konteksti, genre, toiset käännösratkaisut ja irreaalioiden merkitykset.

Muita tutkimuksia ja muiden tutkijoiden kirjoituksia katsomalla on myös mahdollista vetää johtopäätöksiä. Kuten aikaisemmin todettiin, Leppihalmeen (2001: 141) mukaan käännöslaina on yleisnimireaalioiden kohdalla luultavasti yleisin strategia. Oman tutkimukseni perusteella samanlainen ilmiö näyttää siis pätevän myös irreaalioihin, sillä tavallisten irreaalioiden kohdalla käännöslaina on ehdottomasti yleisin käännösstrategia. Käännöslaina on myös Jenna Horkon (2008: 55) aineistossa yksi yleisimmin käytetyistä strategioista irreaalioiden kääntämisessä. Samoin Marjukka Piiparisen (1994: 84) neologismitutkimuksessa todetaan, että neologismit on käännetty suoraan, ellei mikään sitä estä. Koska omassakin tutkimuksessani käännöslaina nousee yhdeksi yleisimmistä käännösstrategioista, on ehkä aiheellista kysyä, kuinka laajalla alalla ilmiö on voimassa, eli päteekö se esimerkiksi kaikkiin genreihin ja niissä sekä reaalioiden että irreaalioiden. Myös yhteys neologismien kääntämiseen on mielenkiintoinen.

Horkon (2008: 55) irreaaliaineistossa yleisimpiin käännösstrategioihin kuuluvat myös laina ja uudelleen luova käännös, kuten jo johdannossa sanoin. Laina kuuluu yleisimpiin käännösstrategioihin myös omassa aineistossani. Uudelleen luovien käännösten osuus on puolestaan aineistossani melko alhainen. Strategia yltää omassa aineistossani koko aineistoni osalta kolmanneksi yleisimmäksi strategiaksi, vaikkakin tämä johtuu lähinnä erisnimien kanssa tehdyistä käännöspäätöksistä, erisnimiä kun vieläpä on aineistossani huomattavasti enemmän kuin tavallisia irreaalioita. Tavallisten irreaalioiden kanssa uudelleen luova kääntäminen ei ollut erityisen yleistä. Yhden kirjan perusteella ei kuitenkaan voi sanoa, johtuuko tämä ero esimerkiksi genrestä tai kääntäjästä vai onko uudelleen luovien käännösten vähyys selitettävissä yksittäistapauksena. Tämä vaatisi mahdollisesti lisää tutkimusta.

Horkon (2008: 55) sciifiaineistossa genre on vaikuttanut käännöksiin, kuten jo Johdantoluvussa totesin. Sama ilmiö on havaittavissa omassa aineistossani, vaikka tutkimani teos kuuluu eri genreen. Riina Haajan (2013: 41) neologismitutkimuksessa käännöksiin vaikuttavia asioita taas ovat suomen kielen sananmuodostussäännöt, lähdekielen sanan merkitys ja muoto sekä alkukielen ja käännöksen tyyli, kuten totean jo Johdannossa. Ehkä tyyliä lukuun ottamatta kaikki näistä asioista ilmenevät myös omassa aineistossani, mikä on kiinnostavaa. Myös Piiparisen (1994: 83) mainitsemat käännösstrategiaan vaikuttavat asiat läpinäkyvyys ja konteksti näkyvät omassa aineistossani. Konteksti on vaikuttanut omassa aineistossani moniin käännöksiin. Tämä on mielenkiintoista, vaikka aineistot ja tarkasteltavat asiat ovatkin hieman erilaiset. Saattaisikin olla mielenkiintoista selvittää, kuinka paljon yhteistä irreaalioiden käännöksiin vaikuttavilla asioilla ja neologismien käännöksiin vaikuttavilla asioilla on, ja millainen vaikutus genrellä on.

Metodini ja käyttämäni teoria pääosin toimivat, vaikka joitakin hankaluuksiakin oli. Irreaaliat löytääkseni minun oli luettava aineisto pariin otteeseen, koska kaikki irreaaliat eivät suinkaan pistä silmään, vaan ne vaikuttavat kontekstissaan aivan normaaleilta asioilta, joita ei välttämättä ole selitetty millään lailla. Käyttämäni teoreettiset strategiakategoriat kokosin useammalta teoreetikolta, ja tulos oli varsin onnistunut. Otin huomioon oman aineistoni ja sen, millaiset strategiat ovat sen kannalta relevantteja. Aineistossa oli kuitenkin rajatapauksia ja tapauksia, jossa yhden irreaalian kääntämisessä oli käytetty useampaa kuin yhtä strategiaa. Erilainen kategorisointi tuskin olisi ratkaissut ainakaan useampaan kategoriaan kuulumista, sillä monesti useampaan kategoriaan kuuluminen johtui siitä, että irreaalia koostui useammasta kuin yhdestä osasta. Oma kategorisointini sopi

omaan aineistooni. Muunkinlainen kategorisointi olisi tietysti ollut mahdollinen, ja nyt jätin mahdollisia strategioita pois, lähinnä koska ne eivät esiintyneet aineistossani. Muunlaisen aineiston kanssa kategorisoinnin olisi ehkä pitänyt olla erilainen ja siihen olisi ehkä pitänyt sisällyttää erilaisia strategioita.

Tutkimukseni herättää joitakin jatkokysymyksiä. Ensinnäkin tutkimukseni herättää kysymyksen, miten Kivimäki on kääntänyt muita Pratchettin Kiekkomaailma-kirjoja ja pysyykö hänen käännöstyyliensä samanlaisena kirjasta toiseen. Saamani tuloksethan saattavat olla ainakin osittain tutkimalleni kirjalle ominaisia, ja erilainen kirja saattaisi antaa erilaisia tuloksia. Myös Kivimäen käännöstyyli voi vaihdella. Voisi myös olla mielenkiintoista vertailla, miten eri Kiekkomaailma-kääntäjien irreaaliakäännökset eroavat toisistaan. Mielenkiintoista voisi myös olla selvittää, missä määrin parodisen fantasiakirjallisuuden irreaalioiden käännökset eroavat tavallisen fantasiakirjallisuuden irreaalioiden käännöksistä. Lisäksi olen tässä tutkimuksessani huomannut tuloksissani yhdenmukaisuuksia Horkon (2008) tutkimustuloksiin. Olisikin mielenkiintoista selvittää, missä määrin scifikirjallisuuden irreaalioiden käännökset ja fantasiakirjallisuuden irreaalioiden käännökset muistuttavat toisiaan ja missä määrin ne yleensä eroavat. Myös yhteneväisyydet neologismikäännöksiin vaikuttavien asioiden ja irreaaliakäännöksiin vaikuttavien asioiden välillä voisivat olla mielenkiintoinen tutkimuskohde.

LÄHTEET

Primäärikirjallisuus

Pratchett, Terry 2004. *Going Postal*. Lontoo, Toronto, Sydney, Auckland & Johannesburg: Doubleday.

Pratchett, Terry 2012. *Posti kulkee*. Suom. Mika Kivimäki. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Sekundäärikirjallisuus

Apter, T. E. 1982. *Fantasy Literature. An Approach to Reality*. Lontoo & Basingstoke: The Macmillan Press LTD.

Clute, John & Grant, John (toim.) 1999. *The Encyclopedia of Fantasy*. New York: St. Martin's Griffin.

Haaja, Riina 2013. *The ouster in the treeship. Translation of neologisms in the Finnish translation of Dan Simmons' Hyperion cantos*. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Horko, Jenna 2008. *The use and translation of fictional realia in dystopian science fiction texts*. Pro gradu. Kouvola: Helsingin yliopisto, käännöstieteen laitos.

Jackson, Rosemary 2003 [1981]. *Fantasy: the literature of subversion*. Lontoo & New York: Routledge.

Karhu, Miia 2008. *Translating wordplay in humorous fiction: an analysis of Terry Pratchett's Guards! Guards!, Witches abroad, and The light fantastic*. Po gradu. Kouvola: Helsingin yliopisto, Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitos.

Kerremans, Daphné 2015. *A Web of new Words: A Corpus-Based Study of the Conventionalization Process of English Neologisms*. Väitöskirja. Frankfurt: Peter Lang Edition.

Kurki, Riikka 2012. *The Finnish subtitling of neologisms in the science fiction television series Stargate SG-1*. Pro gradu. University of Helsinki.

Latin-English dictionary. English translation of the Latin word octo. Luettu 15.12.2017.

<http://www.majstro.com/dictionaries/Latin-English/octo>.

Leppihalme, Ritva 1997. *Culture Bumps. An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Clevedon, Philadelphia, Toronto, Sydney & Johannesburg: Multilingual Matters Ltd.

Leppihalme, Ritva 2001. Translation Strategies for realia. Teoksessa Kukkonen, Pirjo & Hartama-Heinonen, Ritva (eds.) *Mission, Vision, Strategies, and Values. A Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola*. Helsinki: Helsinki University Press. 139–148.

Leppihalme, Ritva 2011. Realia. Teoksessa *Handbook of Translation Studies: Volume 2*. Toim. Yves Gambier ja Luc van Doorslaer. John Benjamins Publishing Company. 126-130.

Loponen, Mika 2006. *From Iron Horse to Rauta-Aivot – A Semiotic view on the Domestication of metaphors in Literary Translation*. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Loponen, Mika 2009. Translating Irrealia – Creating a Semiotic Framework For the Translation of Fictional Cultures. In *Chinese semiotic studies (CSS)*. University of Helsinki. 165-175.

Lusma, Sari 2016. *Suomalainen piru kansakunnan auttajana*. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Newmark, Peter 1982/1981. *Approaches to translation*. Oxford, New York, Toronto, Sydney, Paris & Frankfurt: Pergamon Press.

- Närjänen, Anna 2015. *Parodian kääntäminen Terry Pratchettin teoksessa Carpe Jugulum*. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Paloposki, Outi 2011. Domestication and Foreignization. Teoksessa *Handbook of Translation Studies: Volume 2*. Toim. Yves Gambier ja Luc van Doorslaer. John Benjamins Publishing Company. 40–42.
- Pedersen, Jan 2007. *Scandinavian Subtitles. A Comparative Study of Subtitling Norms in Sweden and Denmark with a Focus on Extralinguistic Cultural References*. Väitöskirja. Stockholm University.
- Pedersen, Jan 2011. *Subtitling Norms for Television. An exploration focussing on extralinguistic cultural references*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Pienimaa, Terhi 2013. *Nimet genreparodian välineinä Terry Pratchettin Kiekkomaailma-sarjassa*. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Piiparinen, Marjukka 1994. *On neologisms and their translations in science fiction literature*. Pro gradu. Helsingin yliopisto, Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitos.
- Rayment, Andrew 2014. *Fantasy, Politics, Postmodernity: Pratchett, Pullman, Miéville and Stories of the Eye*. Amsterdam & New York: Rodopi.
- Roine, Hanna-Riikka 2016. *Imaginative, Immersive and Interactive Engagements. The Rhetoric of Worldbuilding in Contemporary Speculative Fiction*. Väitöskirja. Sarja Acta Electronica Universitatis Tamperensis: 1695. Tampere University Press.
- Ruokonen, Minna 2010. *Cultural and textual properties in the translation and interpretation of allusions. An analysis of allusions in Dorothy L. Sayers' detective novels translated into Finnish in the 1940s and the 1980s*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.

Rzyman, Aleksander 2017. *The Intertextuality of Terry Pratchett's Discworld as a Major Challenge for the Translator.*

Salste, Tuomas. Perä: Sukunimi-info. Luettu 24.2.2018. <http://www.tuomas.salste.net/suku/nimi/pera.html>

Sinisalo, Johanna 2004. Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälineenä. Teoksessa *Fantasiaan monet maailmat*. Toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi & Urpo Kovala. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy. 11–31.

Tieteen termipankki. Spekulaatiivinen fiktio. Luettu 14.4.2018. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:spekulaatiivinen_fiktio.

Van Coillie, Jan 2006. Character Names in Translation: A Functional Approach. Teoksessa Jan Van Coillie & Walter P. Verschueren (toim.) *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Manchester, Britannia & Kinderhook, Yhdysvallat: St. Jerome Publishing.

Vermes, Albert Péter 2003. Proper Names in Translation: an Explanatory Attempt. Teoksessa *Across languages and cultures* 4 (1) /2003. E-kausijulkaisu. HUNGARY: Akademiai Kiado. 89–108.

Wikipedia. Eveliina. Luettu 2.3.2018. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Eveliina>

Wikipedia. Ethel. Luettu 2.3.2018. Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Ethel>

Wikipedia. *Going Postal*. Luettu 14.4.2018. https://en.wikipedia.org/wiki/Going_Postal

Wikipedia. Kakko. Luettu 2.3.2018. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Kakko>

Wikipedia. Kakko (sukunimi). Luettu 2.3.2018. [https://fi.wikipedia.org/wiki/Kakko_\(sukunimi\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Kakko_(sukunimi))

Wiktionary. -bury. Luettu 4.4.2018. <https://en.wiktionary.org/wiki/-bury>

LIITE**Taulukko Kiekkomaailman irreaalioista ja niiden käännöksistä**

Going postal (Pratchett 2004) ja *Posti kulkee* (Pratchett 2012)

Tavalliset irreaaliat

Irreaalia	Irreaalian käännös	Käytetty käännös-strategia	Esimerkki / selitys
angel	enkeli	käännöslaina / vi-rallinen vastine	“Said to be spoken by angels.” (Pratchett 2004: 66.) ”Kerrotaan, että enkelit puhuvat sitä kieltä.” (Pratchett 2012: 72.)
avatar	Avatar / ei aviaattori, vaan avatar	laina / eks-plikointi	“I see you’ve already been turned into an avatar.’ ‘I can’t fly!’ ‘Avatar: the living likeness of a god,’ said the professor patiently.” (Pratchett 2004: 172.) ”Huomaan, että teistä on jo tullut avatar.’ ’En minä osaa lentää!’ ’Ei aviaattori, vaan avatar: jumalan elävä kuva’, professori selitti kärsivällisesti.” (Pratchett 2012: 195.)
baize-space	verka-avaruus	käännöslaina	“‘I call it baize-space,’ said Ponder Stibbons proudly.” (Pratchett 2004: 306.) ”Minä kutsun sitä verka-avaruudeksi”, Aatos Stibbons sanoi ylpeänä.” (Pratchett 2012: 347.)
banshee	banshee	laina / vi-rallinen vastine	Ainoa lentävä humanoidirotu (Pratchett 2012: 238.) “Banshee, he thought.” (Pratchett 2004: 238.) ”Banshee, hän ajatteli.” (Pratchett 2012: 272.)
Bissonomy	Bissonomia	laina	“Just below the dome, staring down from their niches, were statues of the Virtues: Patience, Chastity, Silence, Charity, Hope, Tubso, Bissonomy [†] and Fortitude.” (Pratchett 2004: 169.) ”Kupolin alapuolella kurkistelivat seinäalkoveistaan patsaat, jotka esittivät Hyveitä: Kärsivällisyys, Si-veys, Vaiteliaisuus, Laupeus, Toivo, Mielenlujuus, Tupsuus ja Bissonomia.” (Pratchett 2012: 192.)

black silence of the nether-hells	alimpien helvettien musta pimeys	käännös-laina	<p>“Neither Deluge Nor Ice Storm Nor The Black Silence Of The Netherhells Shall Stay These Messengers About Their Sacred Business.” (Pratchett 2004: 155.)</p> <p>”Ei Vedenpaisumus Eikä Jäämyrsky Eikä Alimpien Helvettien Musta Pimeys Estä Näitä Viestinviejiä Toimittamasta Pyhää Tehtäväänsä.” (Pratchett 2012: 176.)</p>
brass Imperial	pronssinen Keisarillinen	käännös-laina	<p>Nuppineula</p> <p>“You know ... a few of the old brass Imperials, one or two oddities like an unbroken pair or a double-header, the occasional cheap packet of mixed pins on approval...” (Pratchett 2004: 83.)</p> <p>”Tiedäthän... muutamia pronssisia Keisarillisia, pari erikoisuutta, kuten erottamaton pari kaksipäisiä, satunnainen pakettillinen sekalaisia neuloja vanhempien luvalla...” (Pratchett 2012: 93.)</p>
bring to life by some kind of scroll	herättää henkiin jonkinlaisella kirjoitus-kääröllä	eksplikointi	<p>“They used to be baked out of clay, thousands of years ago, and brought to life by some kind of scroll put inside their heads, and they never wore out and they worked, all the time.” (Pratchett 2004: 49.)</p> <p>”Niitä leivottiin ennen savesta, joskus tuhansia vuosia sitten, ja herätettiin henkiin jonkinlaisella kirjoituskääröllä, joka laitettiin niiden pään sisälle, eivätkä ne koskaan väsyneet ja ne tekivät työtä koko ajan.” (Pratchett 2012: 52.)</p>
B.Thau	B. Thau-tutkinto	eksplikointi	<p>“He’s out studying Oyster Communications in a Low Intensity Magical Field for his B.Thau.” (Pratchett 2004: 308.)</p> <p>”Hän on siellä tutkimassa Osterien Viestintää Matalavoimataikuuden Kentässä B.Thau-tutkintoaan varten.” (Pratchett 2012: 349.)</p>
Campaign for Equal Heights	Tasapäisyyskampanja	uudelleen luova käännös	<p>“It’s just like the Campaign for Equal Heights and all that patronizing stuff they spout about dwarfs and why we shouldn’t use terms like “small talk” and “feeling small”.” (Pratchett 2004: 64.)</p> <p>”Aivan samanlaista kuin Tasapäisyyskampanja ja se kaikki muu holhoava pöty, jota siellä paasataan kääpiöistä ja siitä kuinka emme saisi käyttää sellaisia</p>

			sanontoja kuin ‘lyhyttavara’ ja ‘pätkätyöläinen’.” (Pratchett 2012: 70.)
Century of the Anchovy	Anjoviksen Vuosisata	käännös-laina	<p>“Frankly, it’s moribund and not at all what we need in the Century of the Anchovy.” (Pratchett 2004: 351.)</p> <p>”Suoraan sanoen koko laitos on ikäloppu eikä vastaa alkuunkaan Anjoviksen Vuosisadan tarpeita.” (Pratchett 2012: 397.)</p>
Chair of Indefinite Studies	Epämääräisten Opintojen Lehtori	käännös-laina	<p>“‘It’s this clacks business,’ said the Chair of Indefinite Studies.” (Pratchett 2004: 333.)</p> <p>””Se on niitä välkkyjuttuja’, Epämääräisten Opintojen Lehtori sanoi.” (Pratchett 2012: 377.)</p>
chem	chem	laina	<p>“‘The Messages Must Be Delivered. That Is Written On My Chem.’</p> <p>’And that’s the scroll in his head that gives golem his instructions,’ said Miss Dearheart.” (Pratchett 2004: 154.)</p> <p>””Viestit On Toimitettava Perille. Näin On Kirjoitettu Chemiini.’</p> <p>”Chem on se pään sisäinen kirjoituskäärö, joka antaa golemille heidän toimintaohjeensa’, neiti Sydänkäpynen selitti.” (Pratchett 2012: 175.)</p>
clacks	välkkyjärjestelmä	eksplikointi	<p>“That’s why the clacks was a string of expensive towers.” (Pratchett 2004: 142.)</p> <p>”Sen takia välkkyjärjestelmä perustui kalliiden tornien jonoihin.” (Pratchett 2012: 161.)</p>
clacks tower	välkkytorni	uudelleen luova käännös	<p>“Groat wasn’t sure what that entailed, except that they had to use a little clacks tower to fancy them properly.” (Pratchett 2004: 60.)</p> <p>”Velli ei ollut varma siitä mitä se tarkoitti, paitsi että heidän piti käyttää pientä välkkytornia voidakseen ihailla niitä kunnolla.” (Pratchett 2012: 65.)</p>
Clayfeather Medium Sharp	Savisulan Kes-kiterävä	käännös-laina	<p>Nuppineula</p> <p>“By the way, is this a genuine Clayfeather Medium Sharp?” (Pratchett 2004: 93.)</p> <p>”Muuten, osaatko sanoa onko tämä aito Savisulan Keskitervä?” (Pratchett 2012: 104.)</p>

clay folk	savikansa	käännös-laina	<p>Golemit</p> <p>“...people can be a bit funny about, er, clay folk...” (Pratchett 2004: 153.)</p> <p>”... ihmiset saattavat suhtautua hieman oudosti, tuota, savikansaan...” (Pratchett 2012: 173.)</p>
clay man	savimies	käännös-laina	<p>Golem</p> <p>“What kind of attracting girl works for a bunch of clay men?” (Pratchett 2004: 66.)</p> <p>”Millainen viehättävä tyttö tekee töitä savimiesten laumalle?” (Pratchett 2012: 71.)</p>
clay people	savihenkilöt	käännös-laina	<p>“Cupids are these...little overweight kids in nappies, all right? Not big clay people.” (Pratchett 2004: 215.)</p> <p>”Amorit ovat näitä... pulskia pikkulapsia vaipoissa, tiedätkähän? Eivät isoja savihenkilöitä.” (Pratchett 2012: 246.)</p>
control thaumarhythms	kontrolloitavat thaumarytmit	käännös-laina	<p>“Before Hex had evolved the control thaumarhythms, completing in a day a task that would have taken five hundred wizards at least ten years, omniscopes were used purely as mirrors because of the wonderful blackness they showed.” (Pratchett 2004: 330.)</p> <p>”Ennen kuin Hex oli kehittänyt kontrolloitavat thaumarytmit, saaden päivässä valmiiksi tehtävän, johon viideltäsadalta velholta olisi kulunut ainakin kymmenen vuotta, omniskoopeja käytettiin puhtaasti peileinä niiden näyttämän upean mustuuden ansiosta.” (Pratchett 2012: 373.)</p>
Crocodile God	krokotiilijumala	käännös-laina	<p>“The young priest of Offler the Crocodile God was somewhat off-balance at 4 a.m., but the man in the winged hat and golden suit seemed to know what should be happening and so the priest went along with it.” (Pratchett 2004: 247.)</p> <p>”Krokotiilijumala Offlerin nuori pappi oli hieman sekavassa tilassa kello neljältä aamulla, mutta siivékkääseen hattuun ja kultaiseen pukuun sonnustautunut mies näytti tietävän mitä pitäisi tapahtua, joten pappi teki mitä käskettiin.” (Pratchett 2012: 282.)</p>

cupid	amor	käännös-laina	<p>“Cupids are these...little overweight kids in nappies, all right?” (Pratchett 2004: 215.)</p> <p>”Amorit ovat näitä... pulskia pikkulapsia vaipoissa, tiedätkö?” (Pratchett 2012: 246.)</p>
dead for a given value of dead	kuollut vain riippuen siitä miten ‘kuollut’ määritellään	kulttuuri-nen adap-taatio / uu-delleen luova käännös	<p>“He’s only dead for—’ ‘a given value of dead?’ said Moist. ‘Exactly!’” (Pratchett 2004: 174.)</p> <p>”Hän on kuollut vain – ’– riippuen siitä miten ‘kuollut’ määritellään?’ ’Täsmälleen!” (Pratchett 2012: 197.)</p>
Death	Kuolema	käännös-laina / vi-rallinen vastine	<p>“YES, said Death, THAT IS STANDARD.” (Pratchett 2004: 241.)</p> <p>”KYLLÄ, Kuolema sanoi. SE ON NORMAALI-MENETTELY.” (Pratchett 2012: 275.)</p>
demon	piru	kulttuuri-nen adap-taatio	<p>“He’s got demons in him, and that’s a fact.” (Pratchett 2004: 183.)</p> <p>”Se on pirun riivaama, ja tämä on taivahan tosi.” (Pratchett 2012: 208.)</p>
Dimwell Arrhythmic Rhyming Slang	Hämäräkaivon riimitön slangi	ekspli-kointi + poisto	<p>“Dimwell Arrhythmic Rhyming Slang: – – The Dimwell Street rhyming slang is probably unique in that it does not, in fact, rhyme.” (Pratchett 2004: 33.)</p> <p>”Hämäräkaivon riimitön slangi: – – Hämäräkaivon riimittelyslangi on luultavasti ainutlaatuinen siinä, että se ei oikeastaan rimmaa.” (Pratchett 2012: 34.)</p>
Dimwell Street rhyming slang	Hämäräkaivon riimittelyslangi	käännös-laina + poisto	Ks. Dimwell Arrhythmic Rhyming Slang
Dog Turd Monday	Koirankasamaanantai	käännös-laina	<p>“Dolly Sisters had once been a village, before the sprawl had rolled over it; its residents still considered themselves <i>apart</i> from the rest of the city, with their own customs – Dog Turd Monday, Up Needles All – and almost their own language.” (Pratchett 2004: 312–313, kursiivi alkuperäinen.)</p> <p>”Dollyn sisarukset oli ollut kylä ennen kuin laajeneva kaupunkiasutus oli jyrännyt sen alleen. Asukkaat pitivät vielä itseään <i>erilaisina</i> kuin muut kaupunkilaiset. Heillä oli omat perinnäistapansa – Koi-</p>

			rankasamaanantai, Neulat Pystyyn Kaikki – ja melkein oma kielensäkin.” (Pratchett 2012: 354, kursiivi alkuperäinen.)
dragon	lohikärme	käännöslaina / vi-rallinen vastine	<p>“On a board much further down the building, in peeling paint, were the less heroic words: DON’T ARSK US ABOUT: rocks troll’s with sticks All sorts of dragons Mrs Cake Huje green things with teeth Any kinds of black dogs with orange eyebrows Rains of spaniel’s fog Mrs Cake” (Pratchett 2004: 31.)</p> <p>”Huomattavasti alempana seinällä oli kyltti, jossa luki hilseilevin maalikirjaimin seuraava vähemmän sankarillinen viesti: ÄLKÄÄ TULKO PUHUMAAN MEITILLE: kivistä peikoista joilla on kepit minkäänlaisista lohikärmeistä Rouva Kakosta Isoista vihreistä otuksista joitilla on hampaat Mistään mustista koirista joilla on oranssit kulmakarvat Spanielisateista sumusta Rouva Kakosta” (Pratchett 2012: 32.)</p>
dwarf	kääpiö	käännöslaina / vi-rallinen vastine	<p>“Little carved figurines of dwarfs and trolls covered it.” (Pratchett 2004: 27.)</p> <p>”Laatan päällä oli joukko pieniä peikkoja ja kääpiöitä esittäviä kivistä kaiverrettuja hahmoja.” (Pratchett 2012: 27.)</p>
Early Death	Varhaiskuolema	käännöslaina	<p>“Don’t worry, he decided to take Early Death. It was a very good package.” (Pratchett 2004: 173.)</p> <p>”Älkää välittkö, hän päätti ottaa Varhaiskuoleman. Se oli hyvä tarjouspaketti.” (Pratchett 2012: 196.)</p>
enchanter’s circle	manaajan taikapiiri	käännöslaina	<p>“No enchanter’s circle, no mystic’s mandala was ever drawn with such painfully meticulous care as the conclusions being played out on the floor.” (Pratchett 2004: 349.)</p>

			”Yhtään manaajan taikapiiriä tai mystikon mandalaa ei ole piirretty yhtä tuskallisen tarkasti kuin johtopäätöksiä, joita esiteltiin lattialla.” (Pratchett 2012: 395.)
floating on an underwater surface	-	poisto	<p>“As a storm-tossed ship founders and sinks, therefore, it must reach a depth where the water below it is just viscous enough to stop its fall. In short, it stops sinking and ends up floating on an underwater surface, beyond the reach of the storms but far above the ocean floor.” (Pratchett 2004: 7.)</p> <p>”Ja kun myrskyn piiskaama laiva joutuu veden valtaan ja uppoaa, se vajoaa näin ollen vain niin syvälle, että vesi on tarpeeksi tiivistä pysäyttämään vajoamisen.” (Pratchett 2012: 5.)</p>
gargoyle	irvinaamapatsas	käännöslaina	<p>“If you wanted more than the basic service, you went to one of the little clacks companies, and rented a small shutter tower with resident gargoyle to spot incoming messages and access to the bounce towers and, if you were really rich, a trained operator as well.” (Pratchett 2004: 108.)</p> <p>”Jos joku halusi enemmän kuin pelkkää perustason palvelua, hänen piti mennä jonkin pienen välkky-yhtiön puheille ja vuokrata sieltä oma pieni välkkytorni, jossa asustava irvinaamapatsas tarkkaili tulevia viestejä. Lisäksi tarvittiin yhteys välitystorniin, ja jos asiakkaalla oli todella paljon varaa, myös koulutettu operaattori.” (Pratchett 2012: 122.)</p>
gevaisa, a tomb of living words	tila, jota kutsumme nimellä <i>gevaisa</i> , elävien sanojen hautakammio	eksplikointi	<p>“Well, when the Post Office started accumulating letters it was storing words. In fact what was being created was what we call a <i>gevaisa</i>, a tomb of living words.” (Pratchett 2004: 171, kursiivi alkuperäinen.)</p> <p>”Kun posti alkoi koota kirjeitä varastoon, se varastoi sanoja. Itse asiassa silloin alettiin luoda tilaa, jota kutsumme nimellä <i>gevaisa</i>, elävien sanojen hautakammio.” (Pratchett 2012: 194, kursiivi alkuperäinen.)</p>
ghost	haamu	käännöslaina	<p>“‘Yes, I Know,’ said the ghost of the golem.” (Pratchett 2004: 242.)</p> <p>”’Tiedän’, golemnin haamu sanoi.” (Pratchett 2012: 276.)</p>

Gnats	Mäkäräinen	käännös-laina / uudelleen luova käännös	<p>“Half an hour after arriving in the town of Hapley, where the big city was a tower of smoke on the horizon, he was sitting outside an inn, downcast, with nothing in the world but a genuine diamond ring worth a hundred dollars and a pressing need to get home to Genua, where his poor aged mother was dying of Gnats.” (Pratchett 2004: 22.)</p> <p>“Puolen tunnin kuluttua saapumisestaan Haploon, jossa suurkaupunki oli pelkkä taivaanrannassa hämmöttävä savupatsas, Tahmee istui majatalon edustalla masentuneena ja vailla muuta maista omaisuutta kuin sada taalarin arvoinen aito timanttisor-mus ja palava tarve päästä kotiin Genuaan, jossa hänen vanha äitimuorinsa oli menehtymässä Mäkäräi-seen.” (Pratchett 2012: 22.)</p>
gnome	maahinen	käännös-laina	<p>“The Watch’s got loads of dwarfs and trolls and a golem – a free golem, savin’ your presence, Mr Pump – and a couple of gnomes and a zombie... even a Nobbs.” (Pratchett 2004: 81.)</p> <p>”Vartiostossa on kasapäin kääpiöitä ja peikkoja ja golem – vapaa golem, kaikella kunnioituksella, herra Pumppu – pari maahista ja zombi... jopa Nobbs.” (Pratchett 2012: 27.)</p>
god	jumala	käännös-laina	<p>“‘In that case,’ said Moist von Lipwig, ‘I commend my soul to any god that can find it.’” (Pratchett 2004: 17.)</p> <p>“‘Siinä tapauksessa luovutan sieluni kenelle tahansa jumalalle joka löytää sen ensimmäisenä’, Tahmee von Lipwig sanoi.” (Pratchett 2012: 16.)</p>
goddess	jumalatar	käännös-laina / vi-rallinen vastine	<p>“‘And the goddess Czol?’ said Moist.” (Pratchett 2004: 155.)</p> <p>”‘Entä jumalatar Czol?’ Tahmee kysyi.” (Pratchett 2012: 176.)</p>
Goddess of the Sea	meren jumalatar	käännös-laina	<p>“It’s a message to King Het of Thut from his astrol-ogers on their holy mountain, telling him that the Goddess of the Sea was angry and what ceremonies he’d have to do to placate her.” (Pratchett 2004: 225.)</p> <p>”Viesti on Thutin kuningas Hetille, ja se on heidän pyhällä vuorella asuvan astrologinsa lähettämä. Siinä sanotaan, että meren jumalatar on vihainen, ja</p>

			siinä neuvotaan millaisilla seremonioilla hänet pitää lepyttää.” (Pratchett 2012: 257.)
god of rain	sateen jumala	käännös-laina	<p>“”Anghammarad Said She Reminded Him Of Lela The Volcano Goddess, Who Smokes All The Time Because The God Of Rain Has Rained On Her Lava,’ the golem went on.” (Pratchett 2004: 215.)</p> <p>””Anghammarad Sanoi, Että Neiti Sydänpäpynen toi Hänen Mieleensä Tulivuorijumalatar Leelan, Joka Savuttaa Koko Ajan, Koska Sateen Jumala On Sata-nut Hänen Laavalleen’, golem jatkoi.” (Pratchett 2012: 246.)</p>
golem	golem	laina / vi-rallinen vastine	<p>Savesta tehty ihmismäinen olento, joka on herätetty henkiin sen sisällä olevalla kääröllä.</p> <p>“A golem? You’re a damn <i>golem</i>?” (Pratchett 2004: 26, kursiivi alkuperäinen.)</p> <p>”Golem? Sinä siis olet perhanan <i>golem</i>?” (Pratchett 2012: 26, kursiivi alkuperäinen.)</p>
A golem mustn’t harm a human being or allow a human being to come to harm	Golem ei saa vahingoittaa ihmistä tai sallia, että ihmiselle tapahtuu mitään pahaa	ekspli-kointi	<p>“Wait! Wait! There’s a <i>rule</i>! A golem mustn’t harm a human being or allow a human being to come to harm!” (Pratchett 2004: 27, kursiivi alkuperäinen.)</p> <p>”Hetkinen! Hetkinen! Tästä on olemassa <i>sääntö</i>! Golem ei saa vahingoittaa ihmistä tai sallia, että ihmiselle tapahtuu mitään pahaa!” (Pratchett 2012: 28, kursiivi alkuperäinen.)</p>
Great Pin of 1899	Vuoden 1899 Suuri Neula	käännös-laina	<p>“Leaving aside those special pins made for exhibitions and trade shows, including the Great Pin of 1899, then probably it is the Number Three Broad-headed “Chicken” Extra Long made for the lace-making market by the noted pinner Josiah Doldrum, I would say.” (Pratchett 2004: 82.)</p> <p>”Jos emme ota huomioon messuja ja talous-näytte-lyjä varten valmistettuja erikoisneuloja, kuten Vuoden 1899 Suurta Neulaa, niin sanoisin, että se on luultavasti numero kolmosen Leveäpäinen ’Kana’, erikoispitkä malli jonka tunnettu neulamaakari Josiah Alakulo valmisti pitsimarkkinoiden kunniaksi.” (Pratchett 2012: 92.)</p>
hang to within half an inch of your life	hirttää hiuk-senleveyden päähän kuole-masta	kulttuuri-nen adap-taatio	<p>“You were hanged to within half an inch of your life, I understand.” (Pratchett 2004: 18.)</p>

			”Teidät hirtettiin hiuksenleveyden päähän kuole- masta, mikäli ymmärsin oikein.” (Pratchett 2012: 17.)
haunt	kummitella	käännös- laina / vi- rallinen vastine	“Man in the pub told me he’d heard the ghosts of the dead signallers haunt the Trunk.” (Pratchett 2004: 307.) ”Muuan pubissa tapaamani mies kertoi kuulleen- sa, että kuolleiden operaattoreiden haamut kummittele- vat linjalla.” (Pratchett 2012: 349.)
Head of Inad- visably Ap- plied Magic	Harkitsematto- masti Sovelle- tun Taikuuden osaston pääl- likkö	ekspli- kointi	“Right now he was present in his position as Head of Inadvisably Applied Magic, and his long-term purpose was to see that his department’ budget went through on the nod.” (Pratchett 2004: 306.) ”Juuri nyt hän oli paikalla viran puolesta Harkitse- mattomasti Sovelletun Taikuuden osaston päällik- könä, ja hänen pitkän tähtäimen tavoitteenaan oli pi- tää huoli siitä, että osaston seuraava budjetti hyväk- syttäisiin kertanyökkäyksellä.” (Pratchett 2012: 347.)
High Energy Magic building	Suurenergia- taikuuden ra- kennus	käännös- laina	“To this end, therefore, a bundle of thick pipes led from under the heavy old billiard table, out through a hole in the wall and across the lawn into the High Energy Magic building, where – he sighed – this lit- tle trick was taking up 40 per cent of the rune-time of Hex, The University’s thinking engine.” (Prat- chett 2004: 306.) ”Tästä hyvästä raskastekoisen vanhan biljardipöy- dän alta lähti paksu putkinippu seinässä olevan reiän läpi ja kulki nurmikentän poikki Suurenergiataiku- uden rakennukseen, jossa – Aatos huokaisi raskaasti – tämä pikku temppu söi Hexin, Yliopiston ajattelu- koneen, riimuajasta jopa 40 prosenttia.” (Pratchett 2012: 347.)
Hnaflbafls- niflwhifltafl slab	Hnaflbafl- sniflwhifltafl- lauta	laina	Kääpiöpelilauta “Is this not an original Hnaflbaflsniflwhifltafl slab?” (Pratchett 2004: 76.) ”Eikö se olekin aito Hnaflbaflsniflwhifltafl-lauta?” (Pratchett 2012: 83.)
Hogswatch tree	Karjunvalvo- jaiskuusi	käännös- laina	“Only the University, the Palace, the Guilds and the seriously rich or very nervous ran their towers at night, but the big terminal tower on the Trump

			<p>blazed like a Hogswatch tree.” (Pratchett 2004: 296.)</p> <p>”Ainoastaan Yliopistolla, Palatsilla, Killoilla ja upporikkailla tai äärimmäisen hermostuneilla henkilöillä oli varaa käyttää tornejaan yölläkin, mutta Tumpin iso linjan päätetorni loisti kuin Karjunvalvojaiskuusi.” (Pratchett 2012: 337.)</p>
horse that had a longitudinal seam from head to tail	sellainenkin hevonen, jolla kulki sauma pituussuunnassa päästä häntään	käännöslaina	<p>”And it was said that there was one horse in Ankh-Morpork that had a longitudinal seam from head to tail, being sewn together from what was left of two horses that had been involved in a particularly nasty accident.” (Pratchett 2004: 182.)</p> <p>”Kerrottiin myös, että Ankh-Morporkissa oli sellainenkin hevonen, jolla kulki sauma pituussuunnassa päästä häntään, sillä se oli ommeltu kokoon kahdesta hevosesta, jotka olivat joutuneet todella pahaan kolariin.” (Pratchett 2012: 207.)</p>
humanoid race	ihmisen muotoinen laji	eksplikointi	<p>”It helped if you thought of banshees as the only humanoid race that had evolved the ability to fly, in some lush jungle somewhere where they’d hunted flying squirrels.” (Pratchett 2004: 238.)</p> <p>”Apua oli myös siitä, jos tiesi pitää bansheeta ainoana ihmisen muotoisena lajina, joka oli kehittänyt itselleen lentotaidon jossakin rehevässä viidakossa, jossa ne olivat metsästäneet liito-oravia.” (Pratchett 2012: 272.)</p>
iconodiabolic	ikonodiabolinen	laina	<p>”Iconodiabolic engraving, Mr Lipwig!” said Spools, seeing his face. ‘No one can say we’re behind the times!’” (Pratchett 2004: 161.)</p> <p>”Ikonodiabolista kaiverrustyötä, herra Lipwig!” Spools sanoi nähtyään hänen ilmeensä. ”Kukaan ei pääse väittämään, että olisimme ajastamme jäljessä!” (Pratchett 2012: 182.)</p>
Igor	Igor	laina	<p>”Good grief, you’re an Igor, aren’t you?” (Pratchett 2004: 102.)</p> <p>”Hyvä tavaton sentään, sinähän olet Igor, vai kuinka?” (Pratchett 2012: 115.)</p>
imp	pikkupiru	käännöslaina	<p>”It had imps in it for the actual reading of the envelopes, but they all evaporated years ago.” (Pratchett 2004: 139.)</p>

			"Alun perin sen sisällä oli pikkupiruja lukemassa kirjekuorten tekstit, mutta ne ovat haihtuneet jo vuosia sitten." (Pratchett 2012: 158.)
Karmic Signature	Karmaan Perustuva Jälki	eksplikointi	<p>"'And another thing!' said Moist, hopping on one leg. <i>"How can you follow me? How can you possibly know where I am?"</i></p> <p>'Karmic Signature, Mister Lipvig,' said the golem." (Pratchett 2004: 53, kursiiivi alkuperäinen.)</p> <p>"'Ja vielä yksi asia!' Tahmee sanoi ja hyppeli yhdellä jalalla. <i>Kuinka</i> pystyt seuraamaan minua? <i>Mistä</i> tiedät missä olen?"</p> <p>'Karmaan Perustuva Jälki, herra Lipvig', golem sanoi." (Pratchett 2012: 57, kursiiivi alkuperäinen.)</p>
Lecturer in Recent Runes	Uudempien Loitsujen Lehtori	käännöslaina	<p>"The Lecturer in Recent Runes ladled more bacon bits into his salad bowl – –." (Pratchett 2004: 333.)</p> <p>"Uudempien Loitsujen Lehtori lapioi lisää pekoninmuruja salaattikulhoonsa – –." (Pratchett 2012: 377.)</p>
The leopard does not change his shorts	Leopardi ei vaihda kalsareitaan	käännöslaina	<p>Sanonta</p> <p>"They Say The Leopard Does Not Change His Shorts." (Pratchett 2004: 95.)</p> <p>"Sanotaan, Että Leopardi Ei Vaihda Kalsareitaan." (Pratchett 2012: 107.)</p>
letters talk	kirjeet puhuvat	käännöslaina	<p>"'Well, I <i>think</i> my body travelled in time but the soles of my feet didn't, but I'm not sure how much of it was hallucination; I was nearly killed in a mailslide and the letters keep talking to me,' were the words that Moist didn't say, because it's the kind of thing you don't say to an open notebook." (Pratchett 2004: 167–168, kursiiivi alkuperäinen.)</p> <p>"'Minä <i>luulen</i>, että ruumiini teki aikamatkan, mutta jalkapohjani eivät osallistuneet siihen, joten en osaa sanoa kuinka paljon siitä oli omaa mielikuvitustani. Olin vähällä saada surmani postivyöryssä, ja kirjeet puhuvat minulle', Tahmee jätti sanomatta, sillä sellaisia ei puhuta avoimen muistikirjan edessä." (Pratchett 2012: 190, kursiiivi alkuperäinen.)</p>
letter world	kirjeiden maailma	käännöslaina	"Sometimes they were letters that hadn't been written, or might have been written, or were meant to have been written, or letters which people had once sworn that they had written and hadn't really, but

			<p>which nevertheless had a shadowy existence in some strange invisible letter world and were made real by the machine.” (Pratchett 2004: 143.)</p> <p>”Joskus kirjeet olivat sellaisia, joita ei kirjoitettu koskaan tai jotka oltiin saatettu kirjoittaa joskus tai jotka oli tarkoitus kirjoittaa joskus, tai kirjeitä jotka ihmiset olivat vannoneet kirjoittavansa eivätkä sitten olleetkaan kirjoittaneet niitä mutta jotka silti elivät varjoelämää jossakin oudossa näkymättömässä kirjeiden maailmassa ja jotka kone teki todellisiksi.” (Pratchett 2012: 162.)</p>
Lipwigzer	lipwigzer	laina	<p>Koirarotu</p> <p>“They’d actually got hold of Lipwigzers!” (Pratchett 2004: 127.)</p> <p>”Postinkantajat olivat ihan oikeasti saaneet hankittua jostakin lipwigzereitä!” (Pratchett 2012: 144.)</p>
Lipwigzian	lipwigzinkielinen	eksplikointi	<p>“That keeps the breed price high... Schlat! I said!... and every puppy is trained to Lipwigzian commands!” (Pratchett 2004: 127.)</p> <p>”Se pitää rodun hinnan korkeana... Schlat! Mitä minä sanoin! ... ja kaikille pennuille opetetaan lipwigzinkieliset käskysanat.” (Pratchett 2012: 144.)</p>
Low Intensity Magical Field	Matalavoimataikuuden Kenttä	käännöslaina + eksplikointi	<p>“He’s out studying Oyster Communications in a Low Intensity Magical Field for his B.Thau.” (Pratchett 2004: 308.)</p> <p>”Hän on siellä tutkimassa Osterien Viestintää Matalavoimataikuuden Kentässä B.Thau-tutkintoaan varten.” (Pratchett 2012: 349.)</p>
Low King of the Dwarfs	kääpiöiden Alhainen Kuninkas	käännöslaina	<p>“‘It was a present to me from the Low King of the Dwarfs’, said Vetinari.” (Pratchett 2004: 76.)</p> <p>”’Sain sen lahjaksi kääpiöiden Alhaiselta Kuninkaalta’, Vetinari sanoi.” (Pratchett 2012: 84.)</p>
magic	taikuus	käännöslaina	<p>“Time travel was only a kind of magic, after all.” (Pratchett 2004: 142.)</p> <p>”Aikamatkailuhan oli vain eräänlaista taikuutta.” (Pratchett 2012: 161.)</p>
magical shelves	maagiset hyllyt	käännöslaina	<p>“By law and tradition the great Library of Unseen University is open to the public, although they aren’t</p>

			<p>allowed as far as the magical shelves.” (Pratchett 2004: 168.)</p> <p>”Lain ja perinteen mukaisesti Näkymättömän Yliopiston Kirjasto on avoinna suurelle yleisölle, vaikka suurta yleisöä ei päästetäkään penkomaan maagisia hyllyjä.” (Pratchett 2012: 191.)</p>
magical spells	maagiset loitsut	käännöslaina	<p>”Some, like magical spells and the true names of the gods, have a great deal.” (Pratchett 2004: 172.)</p> <p>”Joillakin, kuten maagisilla loitsuilla ja jumalten todellisilla nimillä, on hyvinkin paljon voimaa.” (Pratchett 2012: 195.)</p>
magic broomstick	taikaluuta	käännöslaina	<p>”It had stars painted on it, therefore it must be magic broomstick.” (Pratchett 2012: 317.)</p> <p>”Siihen oli maalattu tähtiä, joten sen täytyi olla taikaluuta.” (Pratchett 2012: 359.)</p>
magic term	maaginen termi	käännöslaina	<p>”It was a traditional magic term, although Moist didn’t know this.” (Pratchett 2004: 170.)</p> <p>”Tämä oli perinteinen maaginen termi, vaikka Tahmee ei tiennytäkään sitä sillä hetkellä.” (Pratchett 2012: 192–193.)</p>
A man’s not dead while his name is still spoken	Kukaan ei ole kuollut niin kauan kuin hänen nimeään lausutaan	eksplikointi	<p>Sanonta</p> <p>”Haven’t you ever heard the saying ‘A man’s not dead while his name is still spoken’?” (Pratchett 2004: 99.)</p> <p>”Etkö ole koskaan kuullut sanottavan: ’Kukaan ei ole kuollut niin kauan kuin hänen nimeään lausutaan’?” (Pratchett 2012: 112.)</p>
minor goddess of Things That Stick In Drawers	vähäisempi Keittiön Vetolaatikoihin Juuttuvien Tavaroiden Jumalatar	eksplikointi	<p>”He’d sent letters to Offler, Om and Blind Io, all important gods, and also to Anioia, a minor goddess of Things That Stick In Drawers.” (Pratchett 2004: 249.)</p> <p>”Hän oli lähettänyt kirjeet Offlerille, Omille ja Sokealle Iolle, jotka kaikki olivat tärkeitä jumalia, sekä myös Ärsylle, vähäisemmälle Keittiön Vetolaatikoihin Juuttuvien Tavaroiden Jumalattarelle.” (Pratchett 2012: 283–284.)</p>
monster	hirviö	käännöslaina	<p>”At least a monster there has the decency to look like one.” (Pratchett 2004: 274.)</p>

			”Sikäläisillä hirviöillä on sentään sen verran säädylisyydentajua, että ne osaavat näyttää hirviöiltä.” (Pratchett 2012: 312.)
mumbo-jumbo	hokkuspokkus	eksplikointi	<p>“Yes, but you’ve got added mumbo-jumbo–” (Pratchett 2004: 117).</p> <p>”Niin, mutta sinuun on lisätty hokkuspokkusta – ” (Pratchett 2012: 132.)</p>
Mum’s home-made Distressed Pudding	Äitimuorin kotitekoinen Ahdisteltu Putinki	käännöslaina	<p>“Oh, the Grand Trunk was for <i>everything</i>, from life and liberty to Mum’s home-made Distressed Pudding.” (Pratchett 2004: 277, kurssiivi alkuperäinen.)</p> <p>“Aah ihanaa, Suuri Runkolinja edusti <i>kaikkea</i> elämästä ja vapaudesta aina äitimuorin kotitekoiseen Ahdisteltuun Putinkiin.” (Pratchett 2012: 316, kurssiivi alkuperäinen.)</p>
New Pie	Uusi Piirakka	käännöslaina	<p>“But... then he’ll want to know about the New Pie” (Pratchett 2004: 101).</p> <p>”Mutta... sitten hän haluaa tietää kaiken Uudesta Piirakasta” (Pratchett 2012: 114).</p> <p>“Three and a bit, that’s the ticket. Only Bloody Stupid Johnson said that was untidy, so he designed a wheel where the pie was exactly three.” (Pratchett 2004: 141.)</p> <p>”Kolme ja risat, se osui nappiin. Paitsi että Kirotn Typerän Johansonin mielestä sellainen oli epäsiistiä, joten hän kehitti pyörän, jonka pii-rakka on tasan kolme.” (Pratchett 2012: 160.)</p>
Number Three	numero kolmonen	käännöslaina	yskänpastilli
Number Three Broad-headed “Chicken” Extra Long	numero kolmosen Leveäpäinen ‘Kana’, erikoispitkä malli	käännöslaina	<p>Kallein kaupallisesti valmistettu nuppineula (Pratchett 2004: 82).</p> <p>“Leaving aside those special pins made for exhibitions and trade shows, including the Great Pin of 1899, then probably it is the Number Three Broad-headed “Chicken” Extra Long made for the lace-making market by the noted pinner Josiah Doldrum, I would say.” (Pratchett 2004: 82.)</p> <p>”Jos emme ota huomioon messuja ja talous-näytteilyjä varten valmistettuja erikoisneuloja, kuten Vuoden 1899 Suurta Neulaa, niin sanoisin, että se on</p>

			luultavasti numero kolmosen Leveäpäinen 'Kana', erikoispitkä malli jonka tunnettu neulamaakari Josiah Alakulo valmisti pitsimarkkinoiden kunniaksi." (Pratchett 2012: 92.)
Octeday	oktopäivä	laina + käännös- laina	Viikon kahdeksas päivä "I shall now read from the Book of Regulations, Delivery Times (Metropolitan) (Sundays and Octedays excepted),' he announced to the air." (Pratchett 2004: 52.) "Luen nyt Ohjesääntökirjasta, Jakeluaajoista (Kau-punkialueella) (Ei sunnuntaisin ja oktopäivinä)', hän julisti tyhjälle ilmalle." (Pratchett 2012: 55.)
omniscopes	omniskooppi	laina	"An omniscopes is one of the most powerful instruments known to magic, and therefore one of the most useless. It can see everything, with ease." (Pratchett 2004: 329.) "Omniskooppi on muuan voimallisimmista maagik-kojen tuntemista laitteista ja näin ollen myös muuan hyödyttömimmistä. Se näkee kaiken vaivattomasti." (Pratchett 2012: 373.)
parallel dimen-sion	rinnakkaisulot-tuvuus	käännös-laina	"When a ball is just about to encounter an obstacle that is not another ball, you see, Hex moves it into a theoretical parallel dimension where there is unoccupied flat surface and maintains speed and drag until it can be brought back to this one." (Pratchett 2004: 306–307). "Kun pallo on osumassa esteeseen, se ei olekaan mikä tahansa pallo. Hex siirtää sen teoreettiseen rinnakkaisulottuvuuteen, jossa sen edessä on tasainen ja vapaa pinta, jolloin pallo säilyttää nopeutensa ja kitkansa sen aikaa, että se voidaan tuoda takaisin tähän ulottuvuuteen." (Pratchett 2012: 348.)
pass through	mennä läpi	käännös-laina	"This was harder than it looked because more than half of the snooker table served as the Archchancellor's filing system,* and indeed to get to the hole the ball had to pass <i>through</i> several piles of paperwork, a tankard, a skull with a dribbly candle on it and a lot of pipe ash. It did so." (Pratchett 2004: 306, kursiivi alkuperäinen.)

			”Tämä oli vaikeampaa miltä kuulosti, sillä yli puolet biljardipöydästä oli Arkkikanslerin arkistointijärjestelmän palveluksessa* ja joutui tosiaankin menemään <i>läpi</i> useiden paperipinojen, olutkolpakon, pääkallon, jonka päällä oli valuva kynttilä, sekä isojen piipuntuhkakasojen. Se teki niin.” (Pratchett 2012: 347, kurssiivi alkuperäinen.)
person of clay	savihenkilö	käännöslaina	Golem “And then stupid people go around calling them ‘persons of clay’ and ‘Mister Spanner’ and so on, which they find rather strange.” (Pratchett 2004: 65.) “Ja sitten tyhmät ihmiset kulkevat kutsumassa heitä ’savihenkilöiksi’ ja ’herra Tunkiksi’ ja niin edelleen, ja se tuntuu heistä omituiselta.” (Pratchett 2012: 70.)
Posthumous Professor of Morbid Bibliomancy	Morbidin Bibliomantian Postuumi professori	laina	Kuollut professori, joka on yhä yhteydessä elävien maailmaan “He’s the <i>Posthumous</i> Professor of Morbid Bibliomancy.” (Pratchett 2004: 173, kurssiivi alkuperäinen.) ”Hän on Morbidin Bibliomantian <i>Postuumi</i> professori.” (Pratchett 2012: 196, kurssiivi alkuperäinen.)
pottery man filled with fire	keramiikkamies, jonka sisus on tulta	käännöslaina	Golem “You mean normally for a human being, or normally for a pottery man filled with fire?” (Pratchett 2004: 64.) ”Tarkoitatteko, että normaalisti kuin ihmistä vai normaalisti niin kuin keramiikkamiestä, jonka sisus on tulta?” (Pratchett 2012: 70.)
Prehumous Professor of Morbid Bibliomancy	Morbidin Bibliomantian Prestuumi Professori	laina	“The sign on the outside of the office door said: Ladislav Pelc, D.M.Phil, Prehumous Professor of Morbid Bibliomancy.” (Pratchett 2004: 171.) ”Toimiston ovessa oli kyltti jossa luki: Ladislav Pelc. D.M. Phil, Morbidin Bibliomantian Prestuumi Professori.” (Pratchett 2012: 194.)
rains of spaniel’s	spanielisateet	käännöslaina	“On a board much further down the building, in peeling paint, were the less heroic words: DON’T ARSK US ABOUT: rocks

			<p>troll's with sticks All sorts of dragons Mrs Cake Huge green things with teeth Any kinds of black dogs with orange eyebrows Rains of spaniel's fog Mrs Cake" (Pratchett 2004: 31.)</p> <p>"Huomattavasti alempana seinällä oli kyltti, jossa luki hilseilevin maalikirjaimin seuraava vähemmän sankarillinen viesti: ÄLKÄÄ TULKO PUHUMAAN MEITILLE: kivistä peikoista joilla on kepit minkäänlaisista lohikärmeistä Rouva Kakosta Isoista vihreistä otuksista joitilla on hampaat Mistään mustista koirista joilla on oranssit kulmakarvat Spanielisateista sumusta Rouva Kakosta" (Pratchett 2012: 32.)</p>
rematerialize	materialisoitua uudestaan	käännöslaina	<p>"Are <i>they</i> betting?" said Ridcully, watching with satisfaction as the ball rematerialized on the other side of a neglected ham sandwich." (Pratchett 2004: 307, kursiivi alkuperäinen.)</p> <p>"Ovatko <i>jumalat</i> lyöneet vetoa?" Ritkuli kysyi ja katsoi tyytyväisenä, kuinka pallo materialisoitui uudestaan kauan sitten unohtuneen kinkkuvoileivän tuolla puolen." (Pratchett 2012: 348, kursiivi alkuperäinen.)</p>
rim of the world	maailman laita	käännöslaina	<p>"Because, up on the towers, you might believe you could see to the rim of the world." (Pratchett 2004: 97.)</p> <p>"Sillä ylhäällä tornin huipulla saattoi uskoa näkevänsä maailman laidalle asti." (Pratchett 2012: 109.)</p>
rules of time and space are twisted	aikaa ja paikkaa koskevat luonnonlait vääristyvät	eksplikointi	<p>"They don't realize this, however, since the rules of time and space are twisted inside the Library and so hundreds of miles of shelving can easily be concealed inside a space roughly the thickness of paint." (Pratchett 2004: 168.)</p>

			”Yleisö ei kuitenkaan tajua tätä, sillä aikaa ja paikkaa koskevat luonnonlait vääristyvät Kirjastossa, ja satojen virstojen mittaiset hyllyrivit on helppo piilottaa maalikerroksen paksuiseen tilaan.” (Pratchett 2012: 191.)
rune-time	riimuaika	käännöslaina	<p>“To this end, therefore, a bundle of thick pipes led from under the heavy old billiard table, out through a hole in the wall and across the lawn into the High Energy Magic building, where – he sighed – this little trick was taking up 40 per cent of the rune-time of Hex, The University’s thinking engine.” (Pratchett 2004: 306.)</p> <p>”Tästä hyvästä raskastekoisen vanhan biljardipöydän alta lähti paksu putkinippu seinässä olevan reiän läpi ja kulki nurmikentän poikki Suurenergiataikuiden rakennukseen, jossa – Aatos huokaisi raskaasti – tämä pikku temppu söi Hexin, Yliopiston ajattelukoneen, riimuajasta jopa 40 prosenttia.” (Pratchett 2012: 347.)</p>
Schlat	Schlat	laina	<p>Lipwigzinkielinen käskysana</p> <p>“Moist waited until he could see the eyes in the lantern light before he said, ‘Schlat!’” (Pratchett 2004: 127.)</p> <p>”Tahmee odotti kunnes näki lyhdynvalon heijastuvan silmistä ennen kuin sanoi: ’Schlat!’” (Pratchett 2012: 144.)</p>
Second Trunk	Toinen Runkolinja	eksplikointi	<p>“They’d all ended up working on the Second Trunk.” (Pratchett 2004: 299.)</p> <p>”Kaikki olivat päätyneet töihin Toiselle Runkolinjalle.” (Pratchett 2012: 340.)</p>
Sektober	sektoberkuu	eksplikointi	<p>“There was that big gale back in Sektober and all that trouble in Uberwald.” (Pratchett 2004: 268.)</p> <p>”Sektoberkuussa oli se iso myrsky ja Überwaldissa oli niitä hankaluuksia.” (Pratchett 2012: 305.)</p>
shutter tower	välkkytorni	eksplikointi	<p>“If you wanted more than the basic service, you went to one of the little clacks companies, and rented a small shutter tower with resident gargoyle to spot incoming messages and access to the bounce towers and, if you were really rich, a trained operator as well.” (Pratchett 2004: 108.)</p>

			”Jos joku halusi enemmän kuin pelkkää perustason palvelua, hänen piti mennä jonkin pienen välkky-yhtiön puheille ja vuokrata sieltä oma pieni välkky-torni, jossa asustava irvinaamapatsas tarkkaili tulevia viestejä. Lisäksi tarvittiin yhteys välitystorniin, ja jos asiakkaalla oli todella paljon varaa, myös koulutettu operaattori.” (Pratchett 2012: 122.)
Sorting Engine	lajittelukone	käännöslaina	<p>“Actually it is the Sorting Engine,’ said Groat. It’s the curse of the Post Office, sir. It had imps in it for the actual reading of the envelopes, but they all evaporated years ago.” (Pratchett 2004: 139.)</p> <p>”Oikeasti se on lajittelukone’, Velli sanoi. ’Se on postitoimiston kirous, sir. Alun perin sen sisällä oli pikkupiruja lukemassa kirjekuorten tekstit, mutta ne ovat haihtuneet jo vuosia sitten.” (Pratchett 2012: 158.)</p>
syrup of prunes	luumut ja siirappi	uudelleen luova käännös	<p>“Dimwell slang.* Syrup of prunes: wig.” (Pratchett 2004: 33.)</p> <p>”Hämäräkaivon slangia.* Luumut ja siirappi = peruukki.” (Pratchett 2012: 34.)</p>
thaumic shadow	thauminen varjostus	käännöslaina	<p>“Chemical voids, thaumic shadows, timed inks, everything.” (Pratchett 2004: 159.)</p> <p>”Kemialliset tyhjiöt, thaumiset varjostukset, aikavaikutteiset musteet, ihan kaiken.” (Pratchett 2012: 180.)</p>
thinking engine	ajattelukone	käännöslaina	<p>“To this end, therefore, a bundle of thick pipes led from under the heavy old billiard table, out through a hole in the wall and across the lawn into the High Energy Magic building, where – he sighed – this little trick was taking up 40 per cent of the rune-time of Hex, The University’s thinking engine.” (Pratchett 2004: 306.)</p> <p>”Tästä hyvästä raskastekoisen vanhan biljardipöydän alta lähti paksu putkinippu seinässä olevan reiän läpi ja kulki nurmikentän poikki Suurenergiataikuiden rakennukseen, jossa – Aatos huokaisi raskaasti – tämä pikku temppu söi Hexin, Yliopiston ajattelukoneen, riimuajasta jopa 40 prosenttia.” (Pratchett 2012: 347.)</p>
thlabber	se thlapper	laina	“And then thlabber happened. It was a traditional magic term, although Moist didn’t know this. There was a moment in which everything, even the things

			<p>that couldn't be stretched, felt stretched. And then there was the moment when everything suddenly went back to not being stretched, known as the moment of thlabber.” (Pratchett 2004: 170.)</p> <p>”Sitten se thlapper tapahtui. Tämä oli perinteinen maaginen termi, vaikka Tahmee ei tiennytkään sitä sillä hetkellä. Hetken tuntui siltä kuin kaikki olisi venynyt, jopa kaikki sellainen jonka ei pitäisi venyä. Sitten tuli hetki, jolloin kaikki ei enää tuntunutkaan venytetyltä, ja se tunnetaan thlapper-hetkenä.” (Pratchett 2012: 192–193.)</p>
Thud	Mäiskis	käännös-laina	<p>Hnaflbaflsniflwhifltafl</p> <p>“Oh, that's just Thud! That's <i>easy</i>!” yapped a voice.” (Pratchett 2004: 76, kursii vi alkuperäinen.)</p> <p>”Pöh! Sehän on pelkkää Mäiskistä! Sehän on <i>helppo</i> peli!’joku räksytti.” (Pratchett 2012: 84, kursii vi alkuperäinen.)</p>
time travel	aikamatkailu	käännös-laina	<p>“Time travel was only a kind of magic, after all.” (Pratchett 2004: 142.)</p> <p>”Aikamatkailuhan oli vain eräänlaista taikuutta.” (Pratchett 2012: 161.)</p>
troll	peikko	käännös-laina	<p>“Oh, gods, it was a troll, it <i>sounded</i> like a troll, a big one too, he didn't know you got any down here outside the cities—“ (Pratchett 2004: 24, kursii vi alkuperäinen).</p> <p>”Voi hyvät jumalat, se oli peikko, se <i>kuulosti</i> peikolta ja vielä isolta peikolta, hän ei tiennytkään, että niitä esiintyi täällä suurkaupungin ulkopuolella —” (Pratchett 2012: 24, kursii vi alkuperäinen).</p>
true name	todellinen nimi	käännös-laina	<p>“Some, like magical spells and the true names of the gods, have a great deal.” (Pratchett 2004: 172.)</p> <p>”Joillakin, kuten maagisilla loitsuilla ja jumalten todellisilla nimillä, on hyvinkin paljon voimaa.” (Pratchett 2012: 195.)</p>
Tubso	Tupsuus	laina	<p>“Just below the dome, staring down from their niches, were statues of the Virtues: Patience, Chastity, Silence, Charity, Hope, Tubso, Bissonomy† and Fortitude.” (Pratchett 2004: 169.)</p>

			”Kupolin alapuolella kurkistelivat seinäalkoveistaan patsaat, jotka esittivät Hyveitä: Kärsivällisyys, Siveys, Vaiteliaisuus, Laupeus, Toivo, Mielenlujuus, Tupsuus ja Bissonomia.” (Pratchett 2012: 192.)
turn someone else to a frog	muuttaa toinen henkilö sammakoksi	käännöslaina	<p>“Any ignorant fool can fail to turn someone else into a frog. You have to be clever to refrain from doing it when you know how easy it is.” (Pratchett 2004: 143.)</p> <p>”Kuka tahansa oppimaton tomppeli osasi olla muuttamatta toista henkilöä sammakoksi. Sen sijaan tarvittiin todella älykästä henkilöä pidättäytymään tästä tempusta, kun hän tiesi kuinka helppoa se olisi.” (Pratchett 2012: 162.)</p>
underwater rivers	merenalaiset joet	käännöslaina	<p>“The flotillas of the dead sailed around the world on underwater rivers.” (Pratchett 2004: 7.)</p> <p>”Kuolleiden laivastot purjehtivat merenalaisia jokia pitkin maailman ympäri.” (Pratchett 2012: 5.)</p>
university of wizards	velhojen yliopisto	käännöslaina	<p>“This was a university of wizards, after all.” (Pratchett 2004: 170.)</p> <p>”Tämä oli sentään velhojen yliopisto.” (Pratchett 2012: 193.)</p>
unreal-time spell casting	epätodelliseen aikaan perustuva loitsuaminen	käännöslaina	<p>“It really is a most difficult and intricate piece of unreal-time spell casting” (Pratchett 2004: 307).</p> <p>”Se on esimerkki mitä vaikeimmasta ja monimutkaisimmasta epätodelliseen aikaan perustuvasta loit-suamisesta” (Pratchett 2012: 348).</p>
Up Needles All	Neulat Pystyyn Kaikki	käännöslaina	<p>“Dolly Sisters had once been a village, before the sprawl had rolled over it; its residents still considered themselves <i>apart</i> from the rest of the city, with their own customs – Dog Turd Monday, Up Needles All – and almost their own language.” (Pratchett 2004: 312–313, kursiivi alkuperäinen.)</p> <p>”Dollyn sisarukset oli ollut kylä ennen kuin laajeneva kaupunkiasutus oli jyrännyt sen alleen. Asukkaat pitivät vielä itseään <i>erilaisina</i> kuin muut kaupunkilaiset. Heillä oli omat perinnäistapansa – Koirankasamaanantai, Neulat Pystyyn Kaikki – ja melkein oma kielensäkin.” (Pratchett 2012: 354, kursiivi alkuperäinen.)</p>

vampire	vampyyri	laina	<p>“Back down on the plains it was a standing joke that 181 was staffed by vampires and werewolves.” (Pratchett 2004: 96.)</p> <p>”Tasangolla vitsailtiin, että 181:tä pyörittivät vampyyrit ja ihmissudet.” (Pratchett 2012: 108.)</p>
Vodit	Vodit	laina	<p>Käskysana Lipwigzereille</p> <p>“‘Vodit!’ shouted Moist.” (Pratchett 2004: 128.)</p> <p>”‘Vodit!’ Tahmee huusi.” (Pratchett 2012: 145.)</p>
volcano goddess	tulivuorijumalatar	käännös-laina	<p>“‘Anghammarad Said She Reminded Him Of Lela The Volcano Goddess, Who Smokes All The Time Because The God Of Rain Has Rained On Her Lava,’ the golem went on.” (Pratchett 2004: 215.)</p> <p>”‘Anghammarad Sanoi, Että Neiti Sydänkäpynen toi Hänen Mieleensä Tulivuorijumalatar Leelan, Joka Savuttaa Koko Ajan, Koska Sateen Jumala On Satanut Hänen Laavalleen’, golem jatkoi.” (Pratchett 2012: 246.)</p>
Vonallesvolkommen-unverstandlichdasdaskeit	Vonallesvolkommen-unverständlichdasdaskeit	laina	<p>“It overwhelms the soul, very much like the state he elsewhere describes as <i>Vonallesvolkommen-unverstandlichdasdaskeit</i>.” (Pratchett 2004: 78, kursiivi alkuperäinen.)</p> <p>”Se päihittää sielun, aika lailla samalla tavalla kuin tilassa, jota Freidegger kutsuu jossakin muualla nimellä <i>Vonallesvolkommen-unverständlichdasdaskeit</i>.” (Pratchett 2012: 87, kursiivi alkuperäinen.)</p>
water is just viscous enough to stop its fall	vesi on tarpeeksi tiivistä pysäyttämään vajoamisen	käännös-laina	<p>“As a storm-tossed ship founders and sinks, therefore, it must reach a depth where the water below it is just viscous enough to stop its fall. In short, it stops sinking and ends up floating on an underwater surface, beyond the reach of the storms but far above the ocean floor.” (Pratchett 2004: 7.)</p> <p>”Ja kun myrskyn piiskaama laiva joutuu veden valtaan ja uppoaa, se vajoaa näin ollen vain niin syvälle, että vesi on tarpeeksi tiivistä pysäyttämään vajoamisen.” (Pratchett 2012: 5.)</p>
wave a wand	huitoa sauvalla	käännös-laina	<p>“You could wave a wand and get twinkly stars and a fresh-baked loaf.” (Pratchett 2004: 142.)</p>

			”Joku hui toi sauvalla, ilmassa leijui tuikkivia pikku tähtiä, ja sitten saatiin vastaleivottu limppu.” (Pratchett 2012: 161.)
werewolf	ihmissusi	käännös-laina / vi-rallinen vastine	<p>“Everyone knows there’s a werewolf in the Watch and one of <i>them</i> could bloody nearly smell what colour clothes someone was wearing.” Pratchett 2004: 81, kursiivi alkuperäinen.)</p> <p>”Kaikkihan tietävät, että Vartiostossa on ihmissusi. <i>Sellainen</i> pystyy perhana soikoon melkein haistamaan minkä värisiä vaatteita joku pitää.” (Pratchett 2012: 90, kursiivi alkuperäinen.)</p>
witch	noita	käännös-laina	<p>“When we were tol’ it was all due to witches flying into the towers?” (Pratchett 2004: 105.)</p> <p>”Kun meille väitettiin, että lentävät noidat törmäilivät torneihin?” (Pratchett 2012: 119.)</p>
witchcraft	noituus	käännös-laina	<p>“Silent at this distance, winking their signals above the rising mists, outlining their constellations against the evening sky, the towers were more magical than magic, more bewitching than witchcraft.” (Pratchett 2004: 296.)</p> <p>”Tältä etäisyydeltä nähtynä ne olivat äänettömiä ja vilkuttivat signaalejaan nousevien sumupilvien yläpuolella piirtäen tähtikuvionsa iltataivasta vasten. Nyt tornit näyttivät taikuuttakin taianomaisemmilta ja noituuttakin tenhoavammilta.” (Pratchett 2012: 337.)</p>
wizard	velho	käännös-laina	<p>““They had a wizard in to look at it’, said Groat.” (Pratchett 2004: 142.)</p> <p>””Tänne haettiin velho katsomaan sitä’, Velli kertoi.” (Pratchett 2012: 160.)</p>
zombie	zombi	laina	<p>“He had been a zombie for many years, although apparently the change in habits between life and death had not been marked.” (Pratchett 2004: 69.)</p> <p>”Hän oli ollut zombina jo monen monta vuotta, joskin elämästä kuolemaan siirtyminen ei ollut muuttanut hänen tapojaan mitenkään näkyvästi.” (Pratchett 2012: 75.)</p>

Erisnimet

Nimi	Käännös	Käännösstrategia	Selitys
181	torni numero 181	eksplikointi	
182	182	laina	välkkytorni
1 Lobbin Clout	Nuljua Honoon -katu 1	uudelleen luova käännös	osoite
<i>Acuphile Digest</i>	<i>Akufiilin Parhaat</i>	laina + kulttuurin adaptaatio	lehti
Adora Belle Dear-heart	Anna Pusu Sydänpynen	uudelleen luova käännös + kulttuurinen adaptaatio	
<i>Adventures in Acuphilia</i>	Akufilian Autuus	uudelleen luova käännös	lehti
Aggie	Aggie	laina	Henkilö, lyhenne Agnatheasta
Agnathea	Agnathea	laina	henkilö
Albert Spangler	Albert Spangler	laina	Yksi Moist von Lipwigin peitenimistä
Alchemists	Alkemistit	käännöslaina	Alkemistien kilta
Alchemists' Guild	Alkemistien Kilta	käännöslaina	
Alex	Alex	laina	henkilö
Alfred	Alfred	laina	Henkilö. Vetinarin kirjuri
Alfred	Alfred	laina	Henkilö, ajaa postivauvoja
Alice	Alice	laina	Henkilö, tunnetaan myös nimellä Princess
Alphonse	Alphonse	laina	kakadu
Anghammarad	Anghammarad	laina	Henkilö. Golem
Ankh Futures (Financial Advisers)	Ankhin Futuurit (Finanssineuvontaa)	laina + käännöslaina	
Ankh-Morpork	Ankh-Morpork	laina	kaupunki
Ankh-Morpork Central Post Office	Ankh-Morporkin keskuspostitoimisto	laina + käännöslaina	
Ankh-Morpork Mercantile Credit Bank	Ankh-Morporkin Lii- keluottopankki	laina + käännöslaina	
Ankh-Morpork Order of Postal Workers Benevolent and Friendly Society	Ankh-Morporkin Postityöläisten Liiton Hyväntahtoinen ja Ystävällismielinen Seura	laina + käännöslaina	
Ankh-Morpork Post Office	Ankh-Morporkin Postitoimisto	laina + käännöslaina	

Ankh-Sto Associates	Ankh-Stoon Rahoitusyhtiö	laina + uudelleen luova käännös	
Anoia	Ärsy	käännöslaina	jumalatar
Antimony Parker	Antimonia Parker	laina, muunnettu kirjoitusasu	henkilö
A. Parker & son's	Parker ja poja't	käännöslaina	kauppa
Archchancellor	Arkkikansleri	käännöslaina	
Assassins' Guild School	Salamurhaajien Killan koulu	käännöslaina	
Atkinson	Atkinson	laina	Henkilö. Entinen postimestari
Attic Bee Street	Kimalainen Vintillä - katu	uudelleen luova käännös	
Axe	Kirves	käännöslaina	golemin nimi
<i>Back Alley Pins</i>	<i>Takakujan Neulat</i>	käännöslaina	lehti
Barbican	Esivarustuksen arkistot	uudelleen luova käännös + eksplikointi	
Bargain Box	Löytöpilttuu	eksplikointi	
Basalt	Basaltti	laina, muunnettu kirjoitusasu	henkilö
Bates	Bates	laina	Henkilö. Postin työntekijä
<i>Beginning Pins</i>	<i>Aloittelijan neulat</i>	käännöslaina	lehti
Big Dave	Iso Dave	käännöslaina + laina	Henkilö, nuppineulojen myyjä
<i>Big Directory of Varying Dimensions</i>	<i>Eri Ulottuvuuksien Suuri Osoitekalenteri</i>	käännöslaina	Kirja, kirjoittanut Haruspex
Big Jim 'Still Standing' Upwright	Iso Jim 'Vielä Jaloilmaan' Yläpysty	käännöslaina + laina	Henkilö, hankki postivaunut itselleen
Big Steve-oh	Iso Steve-o	käännöslaina + laina	Henkilö, työskentelee välkkytornissa
Bill Thompson	Billy Thompson	laina, muunnettu kirjoitusasu	Henkilö. Postityöläinen
Blind Io	Sokea Io	käännöslaina + laina	jumala
Bloody Stupid Johnson	Kirotun Typerä Johanson	uudelleen luova käännös	keksijä, jonka laitteissa aina jotain vikaa
Bob	Bob	laina	henkilö
Bonk	Bonk	laina	kaupunki
Boris	Boris	laina	hevonen
Bouffant	Bouffant	laina	Henkilö, <i>Ajatusten</i> kirjoittaja
Boult & Locke	Pultti ja Lukko	käännöslaina	vaatturiliike
Brian	Brian	laina	Henkilö. Vetinarin kirjuri
Broadway	Leveekatu	käännöslaina	

The Brotherhood Of The Order Of The Post	Postin Veljeskunnan Salaseura	uudelleen luova käännös	
The Cabbage Grow- ers' Co-operative-	Kaalinkasvattajien Osuus-	käännöslaina	Pankki Sto Latissa
Cable Street	Kaapelikatu	käännöslaina	
Cake	Kakko	uudelleen luova käännös	henkilö
Campanile 2	Kellotapuli 2	käännöslaina	Henkilö. Golem
Carlton	Carlton	laina	henkilö
C. Clark	C. Clark	laina	henkilö
Carrot	Porkkana	käännöslaina	Henkilö, Vartioston kap- teeni, tunnetaan myös ni- mellä Ironfoundersson
Cheeseborough	Juustopurha	käännöslaina + uudelleen luova käännös	henkilö
Colon	Colonna	uudelleen luova käännös	henkilö, vartioston ker- santti
<i>Common Clay</i>	<i>Samaa Savea</i>	uudelleen luova käännös	lehti
Cowerby	Koorpyy	uudelleen luova käännös	Henkilö. Entinen posti- mestari
Crispin Horsefry	Crispin Hevonpaisti	laina + käännös- laina	henkilö
Crispo	Crispo	laina	henkilö
Czol	Czol	laina	jumalatar
Dan	Dan	laina	Daniel "One Drop" Trooper, pyöveli
Daniel "One Drop" Trooper	Daniel 'Yhden Pudo- tuksen' Trooper	laina + käännös- laina	pyöveli
Dave's Pin Exchange	Daven Neulapörssi	laina + uudelleen luova käännös	kauppa, joka myy ja os- taa nuppineuloja
Davey	Davey	laina	henkilö
Davie Thrills	Davie Säväri	laina + käännös- laina	henkilö
Devious H. Collabone	Katalus H. Soliluu	käännöslaina	henkilö
Dimwell	Hämäräkaivo	käännöslaina	paikka
Dolly Sisters	Dollyn Sisarukset	laina + käännös- laina	paikka Ankh-Morpor- kissa
Doors 1	Ovet I	käännöslaina	Henkilö. Golem
Double Andrew	Tupla-Antero	käännöslaina + kulttuurinen adaptaatio	
<i>Double Pointers and Flaws</i>	<i>Kaksikärkiset ja Muut Virheet</i>	käännöslaina + eksplikointi	lehti

Downey	Downey	laina	Henkilö, lordi
<i>Dragonbreath Col-labone</i>	<i>Lohikäärmeenhen-käys Soliluu</i>	käännöslaina	Devious H. Collabone
Drumknott	Drumknott	laina	Vetinarin kirjuri
Edwin Streep	Edwin Streep	laina	Moist von Lipwigin pei-tenimi
Emery	Emery	laina	henkilö
Ephebian	efebeläinen	laina, muunnettu kirjoitusasu	
Ethel Snake	Eveliina Kärmes	uudelleen luova käännös + käännöslaina	Moist von Lipwigin pei-tenimi
Extremelia Mume	Extremella Muumio	laina, muunnettu kirjoitusasu + käännöslaina	henkilö
<i>Extreme Pins</i>	<i>Extreme-neulat</i>	laina + käännös-laina	lehti
F. G. Smallfinger	F.G. Pikkusormi	laina + käännös-laina	Henkilö. Kirjailija
<i>First Steps in Pins</i>	<i>Ensi Pisto</i>	uudelleen luova käännös	lehti
Fourecks	Nelieksän manner	uudelleen luova käännös + ekspli-kointi	paikka
Frederick	Frederick	laina	henkilö
Freidegger	Freidegger	laina	Henkilö, kirjoittanut <i>Modal Contextities</i> -teoksen
Genua	Genua	laina	kaupunki
Genua Express	Genuan Pikavuoro	laina + käännös-laina	
George	George	laina	henkilö
George Aggy	George Äkäpää	laina + uudelleen luova käännös	henkilö
George Pony	Goerge Poni	laina + käännös-laina	
Gladys	Gladys	laina	Yhden golemiin uusi nimi
Glowbury	Hehkuperä	käännöslaina + kulttuurinen adaptaatio	Henkilö, kokki
Gnu	Savuava Gnu	eksplikointi	Smoking Gnu
Goat and Spirit Level	'Vuohi ja Viinapää'-pubi	uudelleen luova käännös + ekspli-kointi	
Goitre	Kihti	uudelleen luova käännös	Henkilö. Velhoprofessori
The Golem Trust	Golem-säätiö	käännöslaina	

Goodbody	Hyväkroppa	käännöslaina	henkilö
Grandad	Pappa	käännöslaina	henkilö, työskentelee välkkytornissa
Grand Trunk	Suuri Runkolinja	laina + eksplikointi	“The gentlemen from the Grand Trunk semaphore company are all here now, sir,’ he said.” (Pratchett 2004: 67.) ”Kaikki Suuren Runkolinjan semaforiyhtiön herrat ovat nyt paikalla, sir’, Drumknott sanoi” (Pratchett 2012: 73).
Gravy	Soosi	käännöslaina	henkilö
Great Hall	Suuri Sali	käännöslaina	Paikka Vetinarin palatsissa
Greenyham	Viheriäkinkku	käännöslaina	henkilö
Grievous Bodily Harmsworth	Vakavat Ruumiinvammat -Harminpaikka	uudelleen luova käännös	henkilö
Gryle	Gryle	laina	henkilö
Guild of Assassins	Salamurhaajan Kilta	käännöslaina	
Guild of Merchants	Kauppiaiden Kilta	käännöslaina	
Hammer	Moukari	käännöslaina	golemin nimi
Hapley	Haplo	laina, muunnettu kirjoitusasu	kaupunki
Happily	Ilomieli	eksplikointi	Sukunimi, tekevät nuppi-neuloja
Happy Liver	Onnellinen Maksa	käännöslaina	ravintola Le Foie Heureuxin toinen nimi
Harold	Harold	laina	Henkilö. Vetinarin kirjuri
Harold 'The Hog' Boots	Harold 'Karju' Saapas	laina + käännöslaina	henkilö
Harry	Harri	laina, muunnettu kirjoitusasu	henkilö
Harry King	Harri Kuningas	laina, muunnettu kirjoitusasu + käännöslaina	henkilö
Harry 'Slugger' Upwright	Harry 'Nuija' Yläpysty	laina + uudelleen luova käännös + käännöslaina	Henkilö, hoitaa veljensä kanssa postivaunuliikennettä
Haruspex	Haruspex	laina	Henkilö, kirjailija
Havelock	Havelock	laina	Vetinarin toinen nimi
Hen-and-Chickens	Kanan ja Poikasten kaupunginosa	eksplikointi	

Het	Het	laina	Henkilö. Entisaikojen Thutin kuningas
Hex	Hex	laina	Yliopiston ajattelukone
Hide Park	Kaivuupuisto	uudelleen luova käännös / kulttuurinen adaptaatio	Paikka Ankh-Morporkissa
<i>A History of Hats</i>	<i>Hattujen Historia</i>	käännöslaina	Kirja, kirjoittaja F. G. Smallfinger
Hobson's Livery Stable	Hobsonin vuokratalli	laina + eksplikointi	
Hubert Spider	Hubert Hämähäkki	laina + käännöslaina	Henkilö, tehnyt katalogin nuppineuloista
Hubwards Gate	Navanpuolen Portti	käännöslaina	
Hugo	Masku	kulttuurinen adaptaatio	henkilö
Hugo's	Maskus	kulttuurinen adaptaatio	parturi-kampaamo
Humphrey	Humphrey	laina	henkilö
Ignavia	Ignavia	laina	henkilö, entinen postimestari
Iodine Maccalariat	Iodine Makulaari	laina + uudelleen luova käännös	Henkilö, työskentelee postissa
Ironfoundersson	Raudanvalajasson	käännöslaina	Henkilö, Vartioston kapteeni, tunnetaan myös nimellä Carrot
Jimmy Tropes	Jimmy Tropes	laina	Henkilö. Postin työntekijä
J. Lanugo Owlsbury	J. Lanugo Pöllönhovi	laina + uudelleen luova käännös	<i>Pins</i> -lehden kirjoittaja
John Dearheart	John Sydänkäpynen	laina + kulttuurinen adaptaatio	henkilö
Joe Camels	Joe Camels	laina	Henkilö. Sto Latin postimestari
Joe "No Nose" Tozer	Joe 'Nenätön' Tozer	laina + käännöslaina	henkilö
Josiah Doldrum	Josiah Alakulo	laina + käännöslaina	Henkilö. Tekee nuppineuloja.
Killer	Tappaja	käännöslaina	Adora Belle Dearheartin lempinimi
Klatchian Foreign Legion	Klatchin muukalaislegioona	käännöslaina	
Ladislav Pelc	Ladislav Pelc	laina	Henkilö. Velhoprofessori
Lady Sybil	Lady Sybilin sairaala	eksplikointi	Lady Sybil Free Hospital
Lady Sybil Free Hospital	Lady Sybilin Ilmailun Sairaala	laina + käännöslaina	
Lancre	Lancre	laina	paikka

Lawn	Nurmi	käännöslaina	Henkilö, lääkäri
League of Temper- ance	raittiusseura	eksplikointi	vampyyrien järjestö
Le Foie Heureux	Le Foie Heureux	laina	ravintola
Lela	Leela	laina, muunnettu kirjoitusasu	tulivuorijumalatar
Lipstick	Lipstick	laina	Väärin muistettu Lipwig, katso Moist von Lipwig
Lipvig	Lipvig	laina	Golem Pumpun käyttämä nimitys Moist von Lipwi- gistä sen jälkeen, kun Moist korjaa ääntämystä
Lipwig	Lipwig	laina	kaupunki ja päähenkilön sukunimi
Little Jim 'Leadpipe' Upwright	Pikku Jim 'Lyijy- putki' Yläpysty	käännöslaina + laina	Henkilö, hoitaa veljensä kanssa postivaunuliiken- nettä
Llamedos	Llamedos	laina	
Long Gallery	Pitkä Galleria	käännöslaina	
Loyal Order of Chair Stuffers	Nojatuolintoppaajien Uskollinen Veljes- kunta	käännöslaina	
Mad Al	Hullu-Allu	käännöslaina	henkilö
The Manor, Mixed Blessings	Siunauksen ja Ki- rouksen Kartano	uudelleen luova käännös	
Margolotta	Margolotta	laina	henkilö
Market Street	Torikatu	käännöslaina	katu
Mended Drum	Paikattu Tynnyri	käännöslaina	kapakka
Men of the Furrow	Vaon Veljet	uudelleen luova käännös	
Merchants' Guild	Kauppamiesten Kilta	käännöslaina	
<i>Misdraws</i>	<i>Virhe-erät</i>	uudelleen luova käännös	lehti
Mitzy "Pretty Lucre- tia"	Mitzyn 'Sievä Lucre- zia'	laina + käännös- laina	kengänkorko
<i>Modal Contextities</i>	<i>Modaaliset konteksti- tialisuudet</i>	käännöslaina	Teos, kirjoittanut Frei- degger
<i>Modern Pins</i>	<i>Modernit Neulat</i>	käännöslaina	lehti
Moist von Lipwig	Tahmee von Lipwig	uudelleen luova käännös + laina	päähenkilö
Morporkia	Morporkia	laina	
Mount Shiputu	Shiputu-vuori	laina + käännös- laina	
Mrs Edith Leakall's Premium Reserve	Rouva Edith Läpi- vuodon Ykkösluokan Varastoitu	laina + käännös- laina	hunajasinappimerkki

Mucky Mick	Törky-Mick	käännöslaina	henkilö
Mundo Smith	Mundo Smith	laina	Moist von Lipwigin peitenimi
Mustum Ridcully	Mastrum Ritkuli	laina, muunnettu kirjoitusasu	henkilö
Mutable	Muuntuvainen	käännöslaina	entinen postimestari
Nap Hill	Nokoskukkula	käännöslaina	paikka
Near Überwald	Etu-Überwald	uudelleen luova käännös	paikka
<i>New Pins</i>	<i>Uudet Neulat</i>	käännöslaina	lehti
Nobby Nobbs	Nobby Nobbs	laina	henkilö, kuuluu vartios- toon
Nosher Harry	Nenänmurskaaaja- Harry	uudelleen luova käännös + laina	henkilö
Nutmeg	Muskotti	käännöslaina	henkilö
Offler	Offler	laina	krokotiilijumaja
Om	Om	laina	jumala
Order of the Post	Postin Veljeskunta	käännöslaina	
Otto Chriek	Otto Chriek	laina	henkilö
Oyster Dave	Osteri-Dave	käännöslaina + laina	henkilö
Palace	Palatsi	käännöslaina	Vetinarin palatsi
Peach Pie Street	Persikkapiirakkakatu	käännöslaina	
Pin Catalogue	Nuppineulaluettelo	käännöslaina	Tehnyt Hubert Spider
Pin Exchange	Neulapörssi	uudelleen luova käännös	kauppa
<i>Pins</i>	<i>Neulat</i>	käännöslaina	lehti
<i>Pins and Pinneries</i>	<i>Neulat ja Neulojat</i>	laina + kulttuuri- nen adaptaatio	lehti
<i>Pins Extra</i>	<i>Neulat Ekstra</i>	käännöslaina + laina	lehti
<i>Pins International</i>	<i>Neulat International</i>	käännöslaina + laina	lehti
<i>Pins Monthly</i>	<i>Kuukauden Neulat</i>	käännöslaina	lehti
<i>Pins of Überwald and Genua</i>	<i>Überwaldin ja Genuan Nuppineulat</i>	laina + käännöslaina	lehti
<i>Pin Times</i>	<i>Neulauutiset</i>	laina + kulttuuri- nen adaptaatio	lehti
<i>Pins World</i>	<i>Neulojen Maaailma</i>	käännöslaina	lehti
Ponder Stibbons	Aatos Stibbons	käännöslaina + laina	henkilö
<i>Popular Needles</i>	<i>Silmäneulasuosikit</i>	käännöslaina	lehti
Postman's Walk	Postinkantajan Reitti	käännöslaina	testirata postiljooneille
<i>Practical Pins</i>	<i>Käytännön Neulat</i>	käännöslaina	lehti

Princess	Prinsessa	käännöslaina	henkilö, työskentelee välkkytornissa
Pseudopolis	Peudopolis	laina	paikka
<i>Pseudopolis Herald</i>	<i>Pseudopoliin Sano-mat</i>	laina + kulttuuri-nen adaptaatio	lehti
Pseudopolis Yard	Pseudopolis Yard	laina	
Pump	Pumppu	käännöslaina	golem
Pump 19	Pumppu Numero 19	eksplikointi	Pumpun koko nimi
Quirm	Quirm	laina	paikka
Randolph Stippler	Randolph Stippler	laina	Reacher Giltin peitenimi
Reacher Gilt	Kahmija Kullattu	uudelleen luova käännös + käännöslaina	henkilö
Robert Dearheart	Robert Sydänkäpynen	laina + kulttuuri-nen adaptaatio	henkilö
Robinson	Robinson	laina	Moist von Lipwigin alias
Roger	Roger	laina	henkilö, työskentelee välkkytornissa
Ron	Ron	laina	vanginvartija
Royal Mint	Kuninkaallinen Raha-paja	käännöslaina	
Rumbelow	Rumbelow	laina	henkilö
Sacharissa Cripslock	Sakariina Cripslock	käännöslaina + laina	Henkilö. Toimittaja
Sadie	Sadie	laina	henkilö
Sane Alex	Terve Alex	käännöslaina	henkilö
Sator Square	Satorinaukio	laina + käännös-laina	Paikka Ankh-Morpor-kissa
Saw	Saha	käännöslaina	golemin nimi
Saw 20	Saha 20	käännöslaina	Henkilö. Golem
Seamstresses' Guild	Ompelijattarien Kilta	käännöslaina	
Second Trunk	Toinen Runkolinja	käännöslaina + eksplikointi	
Shades	Varjosto	käännöslaina	Paikka Ankh-Morpor-kissa
Shambers	Shambers	laina	henkilö
Shambles	Varjosto	uudelleen luova käännös	paikka Ankh-Morpor-kissa
Shovel	Lapio	laina	golemin nimi
Sideburn	Pulisonki	käännöslaina	henkilö, entinen postimestari
Skullbreaker Tapp	Kallonhalkaisija-Tapp	käännöslaina + laina	henkilö
Slant	Viisto	käännöslaina	henkilö, lakimies

Slick	Liukas Luikku	uudelleen luova käännös	Moist von Lipwigin lempinimi
Sluice 23	Sulkuportti Numero 23	eksplikointi	Henkilö. Golem
S'mall God's	Pienten Jumalten hautumaa	eksplikointi	hautausmaa
Smoking Gnu	Savuava Gnu	käännöslaina	ryhmä
Spanner	Tunkki	uudelleen luova käännös	golemin nimi
Spike	Siili	uudelleen luova käännös	Adora Belle Dearheartin lempinimi
<i>The Spirit of the Post</i>	<i>Postin Henki</i>	käännöslaina	patsas
Spools	Spools	laina	henkilö
Stanley	Stanley	laina	työntekijä postitoimistossa
<i>Stifte!</i>	<i>Stifte!</i>	laina	lehti
Stitcher 22	Ompelukone 22	uudelleen luova käännös	Henkilö. Golem
Sto Lat	Stoo Lat	laina, muunnettu kirjoitusasu	paikka
Sto Plains	Stoon Tasanko	käännöslaina	paikka
<i>Sto Plains Dealer</i>	<i>Stoon Tasangon Kauppamies</i>	käännöslaina	lehti
Sto Plains Holdings	Stoon Tasangon Holdingyhtiö	käännöslaina	yritys
Stowley	Jemmari	käännöslaina	henkilö
Streak of Lightning	Salama	käännöslaina	Moist von Lipwigin lempinimi
Stronginthearm	Vahvakäsi	käännöslaina	Henkilö, kääpiö
Sunshine	Päivänsäde	käännöslaina	Moist von Lipwigin pilkka-/lempinimi
<i>Synonyms for the word 'Plimsoll'</i>	<i>Synonyymeja sanalle 'Plimsoll'</i>	käännöslaina	kirjasarja
<i>Talking Pins</i>	<i>Puhuvat Neulat</i>	käännöslaina	lehti
Tanty	Tanty	laina	Ankh-Morporkin vankila
Teemer and Spools	Teemer ja Spools	laina	painotalo
Thieves' Guild	Varkaitten Kilta	käännöslaina	
Third Ning Of The Shaving Of The Goat	Vuohen Parturoinnin Vuoden Kolmas Ning	eksplikointi + laina	"No. I Am Almost Nineteen Thousand Years Old, Having Been Born In The Fire By The Priests Of Upsa In The Third Ning Of The Shaving Of The Goat." (Pratchett 2004: 153–154.)

			”Ei, Olen Melkein Yhdeksäntoistatuhatta Vuotta Vanha. Minut Synnyttivät Tulessa Upsan Papit Vuohen Parturoinnin Vuoden Kolmantena Ninginä.” (Pratchett 2012: 174.)
<i>Thoughts</i>	<i>Ajatukset</i>	käännöslaina	teos, kirjoittaja Bouffant
Thut	Thut	laina	Paikka, maa
Tiddles	Hassutassu	kulttuurinen adaptaatio	kissa
Tim Parker	Tim Parker	laina	Antimony Parker
<i>Times</i>	<i>Uutiset</i>	kulttuurinen adaptaatio	lehti
Timony	Timonia	laina, muunnettu kirjoitusasu	Lyhenne Antimony Parkerista
Tissel	Tissel	laina	henkilö
Tolliver Groat	Tolliver Velli	laina + uudelleen luova käännös	Henkilö, työskentelee postitoimistossa
Tolly	Tolly	laina	Lyhenne Tolliverista
Tower 2	Kakkostorni	käännöslaina	“You can’t see Tower 2 from here – the University’s in the way.” (Pratchett 2004: 302.) ”Kakkostorni ei näy tänne – Yliopisto on tiellä.” (Pratchett 2012: 343.)
Tower 14	torni numero 14	eksplikointi	välkkytorni
Tower 93	Torni numero 93	eksplikointi	välkkytorni
Tower 180	torni numero 180	eksplikointi	
Tower 181	Torni numero 181	eksplikointi	välkkytorni
Tower of Art	Taiteiden Torni	käännöslaina	
<i>Total Pins</i>	<i>Totaaliset Nuppi-neulat</i> -lehti	eksplikointi	lehti
Trooper	Trooper	laina	henkilö
Trunk	Runkolinjayhtiö	eksplikointi	Grand Trunk
Tump	Tumppi	laina, muunnettu kirjoitusasu	linnakumpu
Tump Tower	Tumpin Torni	käännöslaina	
Überwald	Überwald	laina, muunnettu kirjoitusasu	paikka
Ult	Ult	laina	

Undecided Adrian	Rajatapaus-Adrian	uudelleen luova käännös + laina	henkilö
Unseen University	Näkymätön Yliopisto	uudelleen luova käännös	velhojen yliopisto
University	Yliopisto	käännöslaina	Lyhenne nimestä Unseen University
Upsa	Upsa	laina	
UU	NY	käännöslaina	Unseen University
Vetinari	Vetinari	laina	Ankh-Morporkin johtaja
Vimes	Vimes	laina	Henkilö. Kaupunginvar- tiston komentaja
Watch	Vartiosto	käännöslaina	
Weaver Street	Kankurienkatu	käännöslaina	
<i>What Gallows?</i>	<i>Mitä Hirressä Tä- nään?</i>	uudelleen luova käännös	lehti
Wheezy Halfsides	Hinkuva Puolikylki	käännöslaina	Henkilö, kääpiö, työs- kentelee välkkytornissa
Whobblebury	Helluvaperä	kulttuurinen adaptaatio	Henkilö. Entinen posti- mestari
Wilkinson	Wilkinson	laina	Vanginvartija ja hänen vaimonsa
Winton	Winton	laina	henkilö
Wizards' Pantry	Velhojen Komero	käännöslaina	Paikka, jossa postuumeja professoreja pidetään
Woodpecker	Tikka	käännöslaina	Keino tuhota välkkytor- neja
<i>World Pins</i>	<i>Maailman Neulat</i>	käännöslaina	lehti
<i>World of Pins</i>	<i>Neuloja Maailmalla</i>	uudelleen luova käännös	lehti

SUMMARY

University of Helsinki

Faculty of Arts (Department of Languages)

English Translation

Taru Tirkkonen: FROM MUMBO-JUMBO TO HOKKUSPOKKUS: IRREALIA TRANSLATIONS IN TERRY PRATCHETT'S DISCWORLD NOVEL *GOING POSTAL*'S TRANSLATION *POSTI KULKEE*

Master's Thesis, 77 pages, appendix 36 pages, Summary 11 pages

April 2018

1. Introduction

Translating fantasy literature offers a translator many kinds of challenges. In this thesis, I focus on the translation of irrealia. Irrealia are fictional realia which are tied to fictional surroundings and which do not exist in real life (Loponen 2009: 167). The subject has not been studied very much, so that makes it interesting.

I look for irrealia and their translations from Terry Pratchett's Discworld novel *Going Postal* (2004) and its translation *Posti kulkee* (2012). I ask how the irrealia have been translated and why they have been translated that way. I discuss both ordinary irrealia and proper names. I count names as a subspecies of irrealia because they name people, places and things that do not really exist. Therefore, they fit into the definition of irrealia. I am especially interested in whether one of the translation strategies is more common than others and why. I only study one occurrence of each irrealia so that my study would not swell in vain.

As my theoretical framework, I use mainly Mika Loponen's (2009) thoughts about irrealia and Ritva Leppihalme's (2001) theory about translation strategies for realia. I use the translation strategies in order to find out how the irrealia have been translated. I also utilize some other studies and theory about fantasy literature.

As I said, there has been very little research on irrealia. Jenna Horko (2008) has studied fictional realia and their translations in dystopic science fiction texts. Even though she talks about fictional realia, these mean irrealia. I follow Loponen and call fictional realia irrealia. Among other things,

Horko (2008: 55) says that genre has affected the translations and that Calque is one the most common translation strategies.

There have also been some studies about the translation of neologisms. Riikka Kurki (2012) has studied the translation of neologisms in the television series *Stargate SG1* and Riina Haaja (2013) has studied the translation of neologisms in Dan Simmons' novel *Hyperion cantos*. Haaja (2013: 41) mentions word composition rules, word's meaning and form and the style of both the source and the target text to be things which affect the translation of neologisms. Marjukka Piiparinen (1994) has also studied the translation of neologisms in science fiction. She says, among other things, that the neologisms have been translated directly if nothing is preventing that (Piiparinen 1994: 84). She also says that transparency and context affect the translation of neologisms (see Piiparinen 1994: 83). In addition, Daphné Kerremans (2015), for example, has studied the conventionalization of English neologisms. Furthermore, studies have been made with similar subjects. For example, Mika Lojonen (2006) has studied the domestication of metaphors, but these subjects go even further away from my subject than neologisms do.

Terry Pratchett's work has also been studied but apparently not irrealia translation in them. Closest to my study is probably Terhi Pienimaa's (2013) study about names as mediums for genre parody in Pratchett's *Discworld* series. It has a short chapter about translating names, even though it does not belong to the field of Translation Studies. Pienimaa also uses different material than I do.

Translation studies about Pratchett do exist, but the subject areas are not very close to my subject. For example, Anna Närjänen (2015) has studied the translation of parody in Pratchett's novel *Carpe Jugulum* and Miia Karhu (2008) has studied the translation of wordplay in Pratchett's novels. In turn, Aleksander Rzyman (2017) has written about *Discworld*'s intertextuality as a problem to translators.

After the introduction, I discuss my material and my method. First, I introduce fantasy literature as a genre and then I discuss *Discworld* as a specific case of fantasy genre. Here, I also discuss the world of *Going Postal* (2004). Then, I discuss my method and how I have limited my material. After that, the actual theory part follows. There, I discuss the concept of irrealia and the translation strategies for irrealia. Then come analysis, results and conclusions.

2. Material and method

My material is Terry Pratchett's Discworld novel *Going Postal* (2004) and its translation *Posti kulkee* (2012). The translator is Mika Kivimäki who has also translated several other Discworld novels. The Discworld novels, including *Going Postal*, are fantasy novels, so that is why I discuss fantasy literature and its definition. After that, I discuss Discworld and *Going Postal* (2004).

Fantasy literature is a literary genre. Fantasy is often thought to belong to the category of speculative fiction. Speculative fiction is one way to communicate ideas (Roine 2016: 16). However, there has been a surprising amount of dispute about the definition of fantasy literature and it has been defined in very different ways.

I follow Andrew Andrew Rayment's definition. Rayment says that such modern literature is fantasy which ordinary readers think is fantasy and which is characterized by worlds which are somehow different than our real world, are written as if they were real and which have imaginary elements not possible in real world and where technology is not as far developed as in the real world (Rayment 2014: 15–17).

Rayment's definition is good enough for my study. So, when I refer to fantasy literature, I mean literature which is popularly seen as fantasy literature and which can be identified from, among other things, impossible imaginary elements. In my view, at least some of these impossible imaginary elements are irrealia, if not all.

Terry Pratchett's novels have many irrealia and Rayment's definition works with the Discworld. Most readers, if not all, would probably accept Discworld novels as fantasy. Discworld is also different from the real world in many ways. It is a flat world which is on the backs of elephants, and the elephants stand on the back of a giant turtle, and the turtle swims in space. The Discworld also has many creatures which do not, and probably could not, exist in real life, like wizards, witches, dwarfs, golems and so on. The world is also written like it was real and the Discworld technology is clearly not as sophisticated as in the real world. For example, no one seems to talk to a mobile phone or use a computer.

The events of *Going Postal* (2004) are situated mainly in a rather small area in Discworld. Majority of the events take place in a city called Ankh-Morpork, and other cities and countries mainly exist as references. People only venture out of Ankh-Morpork a couple of times. Still, the novel has a respectable amount of irrealia in it which is partly explained by the fact that some of the

irrealia is only mentioned in passing and all irrealia are not explained. Some do get an explanation, however, like *golem*, but, for example “Mum’s home-made Distressed Pudding” (Pratchett 2004: 277) is left as a passing mention which is not explained in any way.

The idea in the novel is that the old postal service has decayed, and it has been replaced by a semaphore line. However, it is expensive to send messages on the semaphore line and the line has started to show signs of falling apart. That is why the city’s monarch, Vetinari, decides to open the postal services again and hires an old conman, Moist von Lipwig, to do the job. Lipwig is saved from a death sentence only because he accepts the job. However, the owners of the semaphore line are not innocent, and getting the postal services working requires courage and ingenuity from Lipwig.

Andrew Rayment (2014: 19) says it is possible to read *Going Postal* as a satire about the privatization of British postal services. The Discworld novels are generally read as being satirical. Rayment (2014: 19–20) also says that Pratchett both describes reality and strives to change it, and that the radicality of fantasy is in its ability to present a world which is both recognizable and different at the same time. It is possible to see similarities with reality in Pratchett’s novels, also in *Going Postal* (2004), even though the world and even its natural laws are different in many ways. So, *Going Postal* (2004) is satirical fantasy and it can even be read as political satire.

My method, on the other hand, is quite straightforward. First, I found the irrealia from the source text and marked them. Then, I found the translations for them and put the irrealia and their translations into a table. Then, I used Leppihalme’s (2001) translation strategies for realia and a couple of translation strategies which are not present in her classification and I classified the translations according to which translation strategy seemed to have been used. I introduce the translation strategies in chapter three. All Leppihalme’s strategies are not relevant in my material, and, on the other hand, some strategies have risen from the material which Leppihalme does not have in her list.

However, I only study one occurrence of each irrealia. Studying more would swell the study. It is already apparent in my study that a word or a phrase is not always translated in the same way, and that a translation is dependent on context. However, I do include names into my study. I see them as a special case of irrealia.

It is also necessary to mention that *Going Postal* has many borderline cases where it is difficult to decide whether we are looking at an irrealia or not. The decisions in this study are mine, and someone else might choose differently. However, I have tried to include all irrealia which clearly

fall under the category of irrealia. If it is not possible to detach an irrealia from the text without copying whole paragraphs, the irrealia has been left out of this study because the translation problems probably then concentrate more on the sentence, not irrealia level.

3. Theory

One of the most important terms in this study is irrealia, and I define the term the same way as Mika Lojonen defines it. Because the definition of irrealia is based on the definition of realia, realia must be defined first. According to Lojonen (2009: 166), realia are culture-bound things or concepts whose meaning is tied to the source culture or whose meaning differs from the target culture. Leppihalme (2001: 139) writes about realia as culture-bound things and says they are lexical elements which refer to the real world outside language.

In turn, irrealia are, according to Lojonen, fictional realia, meaning realia which do not exist in the real world and which are tied to a fictional milieu. According to him, they define the fictional cultural, historical and geographic settings. Lojonen also says that irrealia are marks which make the fictional world fictional. They are signs which can differentiate the fictional world from the real world, mark it as belonging to some other fictional world, mark it as having an intertextual relationship with some other world or mark it as dependent on some other fictional world. In addition to differentiating the world from the real world and tying it to another fictional world, they can also differentiate the fictional world from some other fictional world. Furthermore, they can indicate that the text belongs to some specific genre. (Lojonen 2009: 166–167.)

What this means in the case of Terry Pratchett's *Going Postal* (2004), is that, among other things, the Discworld places and people, like Ankh-Morpork and Vetinari, tie the events to happen in Discworld instead of some other fictional world. Furthermore, they reveal, in their part, that the novel belongs to the fantasy genre. Hanna-Riikka Roine (2016: 146) mentions in her doctoral dissertation that science fiction and fantasy often utilize conventional elements like dwarfs and elves. In the world of *Going Postal* (2004), there are, in fact, dwarfs, and there are other irrealia typical for fantasy literature, like trolls.

The translation strategies I have used to classify the irrealia translations are also important. Most of the translation strategies are from Ritva Leppihalme. In her year 2001 article, she names seven translation strategies for realia, and she refers to these same translation strategies also in a later

article from year 2011 (Leppihalme 2001 & 2011). The translation strategies are “Direct transfer”, “Calque”, “Cultural adaptation”, “Superordinate term”, “Explication”, “Addition” and “Omission” (Leppihalme 2001: 141 & Leppihalme 2011: 129).

All Leppihalme’s translation strategies are not relevant for my material. The strategies that do occur in my material are Direct transfer, Calque, Cultural adaptation, Explication and Omission. No Additions were made and no Superordinate terms were used for any irrealia. With Addition, Leppihalme (2001: 144) means explanatory additions which have been located outside the texts, for example, in translator’s notes, glossaries or translator’s foreword.

According to Leppihalme, Direct transfer means that a word is carried straight from one language to another, and the source language word appears in the target language text as such or with small changes in spelling or pronunciation. Additionally, it is possible, according to Leppihalme, to mark the foreign origin somehow, for example, by putting the word in italics. Direct transfer is part of a foreignizing translation strategy. (Leppihalme 2001: 141.) In my own material, Direct transfer has been used, for example, when *banshee* has been directly transferred to target text in the form *banshee* and when, in the word *Bissonomy*, only the spelling has been slightly altered, so that the result is *Bissonomia* (Pratchett 2004: 238, 2012: 272, 2004: 169 & 2012: 192).

In Calque, Leppihalme (2001: 141) says that the source language phrase or word is translated literally, word for word, to the target language. According to Leppihalme (2001: 141), this may be the most common translation strategy used with common nouns, especially when the realia has not yet been named in the target language. As a translation example in my own material, I can give *baize-space* being translated as *verka-avaruus* (Pratchett 2004: 306 & 2012: 347).

In turn, Leppihalme (2001: 142) says that Cultural adaptation means that the associations and connotations of a realia are transferred to the target text by replacing the realia with a functional equivalent from the target culture, meaning that the strange element is replaced by something familiar. That means that the translation strategy is domesticating (Leppihalme 2001: 142). In my own material this translation strategy is apparent in, for example, the word *demon* being translated with the word *piru* which is familiar from Finnish folklore (Pratchett 2004: 183 & 2012: 208).

In Explication, Leppihalme says that explanatory changes are made to the text itself. So, it is possible to replace a source text expression with one which makes the source text meaning clearer, or a common word or other short explanation can be added to names. The translation strategy is

used to remove culture bumps. (Leppihalme 2001: 143). In my own material, an example of Explicitation is, for example, the expression *B.Thau* being translated with a bit longer and more explanatory expression *B. Thau-tutkinto* ('B. Thau degree') (Pratchett 2004: 308 & 2012: 349).

In Omission, on the other hand, a whole realia or a part of it is deleted (Leppihalme 2001: 145). In my own material, an example of Omission is *floating on an underwater surface* not being translated at all (Pratchett 2004: 7 & 2012: 5). According to Leppihalme, combinations of translation strategies are also possible (Leppihalme 2001: 145 & 2011: 129).

In addition to these translation strategies mentioned by Leppihalme, I have added to my own translation strategy list re-creative translation and Official Equivalent. The strategy re-creative translation is from Leppihalme, and she says it is used with fictional names (Leppihalme 2001: 141). In my own study, it comes apparent that the strategy can be used to translate also other irrealia, not just proper names.

Jan Pedersen (2011: 97) writes about Official Equivalents. According to him, an Official Equivalent may come to being when some authority chooses an Official Equivalent or when an equivalent takes root in such a way that a word or a phrase only has one equivalent in dictionaries (Pedersen 2011: 97–98). Official Equivalents can be based on almost any translation strategy (Pedersen 2011: 99). Pedersen (2007: 149–152) talks about Official Equivalents in the same way already in his doctoral dissertation *Scandinavian subtitles* in 2007. Minna Ruokonen (2010: 148) talks largely about the same strategy, but she uses the term "existing translation." She says that when translators use the strategy, they utilise an existing translation (Ruokonen 2010: 148). I have assumed that the translator has used an Official Equivalent when more than one dictionary only gives one equivalent and the translator has used the equivalent. I think this is the simplest way to be relatively sure that the translator's decision really is affected by the existence of an Official Equivalent.

All in all, translation strategies which I utilize in looking at the regular irrealia are Leppihalme's (2001: 141 & 2011: 129) Direct transfer, Calque, Cultural adaptation, Explicitation and Omission and re-creative translation, which Leppihalme (2001: 141) also mentions, and I use Pedersen's (2007: 149 & 2011: 97) Official Equivalent. All of these strategies have been used in my material, and I have chosen these strategies over others because of my material and its nature.

Names also have specific translation strategy classifications, but I utilize the same strategy classification as with the regular irrealia because it fits my material better. The other classifications bear similarities with the one I use but are not as useful in classifying the strategies found in my

material. My strategy list for the translations of names includes Direct transfer, Calque, Cultural adaptation, Explication and re-creative translation. Omissions and Official Equivalents are not on the list because no names were omitted in my material and it is problematic to claim, at least with my material, that the fictional names would have Official Equivalents. Someone would have had to consolidate the names first. Of course, it might be possible to refer to other Discworld translations which have appeared earlier, but because I only study one Discworld novel, I cannot prove that any of the translations are caused by earlier translations in other Discworld novels.

3. Results and conclusions

When we look at the whole material, the most common translation strategy is Calque. It has been used in over half of the regular irrealia cases, but when it comes to proper names, Direct transfer is more common. The difference is probably largely explained by the fact that all names are not really translatable because they lack connotations. In fact, Kivimäki's irrealia translations seem quite domesticating in many places. In the whole material, the third most common strategy is re-creative translation, the fourth most common is Explication, the fifth most common is cultural adaptation and the sixth most common is Official Equivalent. Omissions are the rarest strategy, and they are used in less than one percent of all cases.

Apart from the differences in percentages between Direct transfer and Calque, there are also other differences between the translations of regular irrealia and the translations of proper names. Explication is more common with regular irrealia than with names, and re-creative translation is rarer with regular irrealia than with proper names. Kivimäki has also used proportionately more strategy combinations with proper names than with regular irrealia. This phenomenon is probably largely explained by the fact that proper names often have more than one part in them. For example, first and last name are really two different wholes, so it feels natural to translate them with different strategies.

Kivimäki has used Direct transfer with regular irrealia when there either is no other choice, or the word has been explained, in which case there is no need for a more transparent translation. With regular irrealia, other translation decisions or context may also make Direct transfer the most sensible translation strategy. Sometimes Kivimäki has also modified the spelling so that it is more Finnish. He has also used Direct transfer with proper name irrealia when there is no other choice,

meaning the word does not have a connotation that could be translated. Direct transfer has also been used with proper names when the context or when the name's different forms prevent translation. The spelling of proper names has also been changed and for various reasons. The reason may be the meaning of the name, grammar, different forms of the same name, a will to make it look more Finnish, a will to foreignize, and maybe even a will to separate the characters better from each other.

Calque seems to be the strategy Kivimäki favours. He uses it often both with regular irrealia and with proper names when it is not necessary to settle with Direct transfer but there is no reason for a more complicated strategy. However, it is sometimes hard to see any reason for using this strategy apart from Kivimäki's preference. His Calque translations with regular irrealia are partly surprisingly colourful, and the choice of words has apparently been affected by style and meanings. The same word has not always been translated in the same way, so the irrealia translations are not always consistent. With proper name irrealia, Kivimäki has also often mimicked the spelling of a name in his translation by making the same kind of spelling changes to the translation as the source text has.

The reason for using Cultural adaptation with regular irrealia may be a broader translation strategy, a will to make the meaning clear, a will to avoid expressions unfamiliar to the readers or a will to create fluent Finnish texts. On the other hand, the biggest reasons for using the strategy with proper names appear to be a will to preserve the richness in meanings and a strive for fluency by favouring Finnish ways of saying things. However, sometimes it is hard to explain the proper name translations with anything else than Kivimäki's preferences.

The reasons for using Explicitation with regular irrealia seem to be a strive for good language, a will to write fluent and comprehensible text, a model existing in the target language and context. In turn, many of the Explicitations of proper names are such that such a word has been added to the name that it explains what kind of a place or thing we are reading about. The reason for using Explicitation with names seems oftento be a will to make reading easier. Other reasons for Explicitation seem to be genre and interpretation of the name's meaning. However, sometimes the reason for Explicitation stays elusive both with regular irrealia and with names.

In turn, possible reasons for Omission are context, a will to make the text more fluent, a will to increase the text's comprehensibility and a will to make the text more Finnish. The Omissions seem

mainly to make the text more fluent and more Finnish. Because of that, it is possible to classify Omission as a Domesticating strategy in my material.

The reasons for re-creative translations with regular irrealia seem to be preserving humour, the Finnish language having no equivalent for an irrealia, the outward appearance of the expression and the meaning given by context. Fluency may also play a part. On the other hand, the proper name translations seem to be influenced by differences in languages and the ambiguity of names, other translation decisions, genre, context and the personality of a character. Kivimäki also seems to like alliteration and domestication. In many names, alliteration has been kept and sometimes even created at the expense of meaning. With many names, Kivimäki has also chosen a Finnish name or an expression familiar in Finnish as a translation. Many names have also been translated in a way which favours easiness to read and comprehensibility. However, the reasons for some translations do not come clear by just looking at my material.

The Official Equivalents in my material are based on Direct transfer and Calques. This has hardly had any effect on the translator, however. Most of the Official Equivalents are in their dictionary form but sometimes context has affected the spelling.

All in all, some tendencies are apparent in the material. Among other things, Kivimäki domesticates quite a lot which sometimes shows in the spelling of Calques and in the way he uses foreignizing strategies. Spelling modifications are also apparent elsewhere. In addition, Kivimäki's translation decisions often make the text easier to read and more fluent. The translation solutions seem often to be affected by context, genre, other translation decisions and the meanings of the irrealia.

By looking at some other studies, it is also possible to draw other conclusions. For example, it seems that Calque is the most common strategy both with irrealia and realia (see Leppihalme 2001: 141). Calque also seems to be a common strategy in translating irrealia in dystopian science fiction and in translating neologisms, which is quite interesting (see Horko 2008: 55 & Piiparinen 1994: 84). It might be justifiable to ask how wide this phenomenon is.

Furthermore, genre seems to be affecting the translations of irrealia in both dystopian science fiction and parodic fantasy, since this has been noticed both in my material and in Horko's material (Horko 2008: 55). Also, the things affecting translations seem to be partially the same between irrealia and neologisms, since from the things Riina Haaja (2013: 41) mentions, word composition

rules and word's meaning and form appear both in her study and in mine. Transparency and context also seem to affect the translations of both neologisms and irrealia (see Piiparinen 1994: 83).

My method and theory mainly worked even though there were some difficulties. I had to read the source text novel a couple of times in order to find the irrealia, since all the irrealia did not stick out from the text and all the irrealia were not explained. I collected the theoretical strategy categories from more than one theorist, and the result was quite successful. However, there were borderline cases in my material, and there were cases where more than one strategy was used to translate an irrealia. I doubt a different kind of categorising would have solved the problem of belonging to more than one category because irrealia belonged to more than one category often because the irrealia were made from more than one part.

Some follow-up questions rise from my study. For one thing, my study raises the question of how Kivimäki has translated other Discworld novels, and does his translation style stay the same from one novel to another. It might also be interesting to compare how the irrealia translations of different Discworld translators differ. Finding out how the translations of parodic fantasy literature irrealia differ from the translations of other fantasy irrealia might also be interesting. In addition, it might be interesting to find out how much the translations of fantasy literature irrealia and science fiction irrealia resemble each other and how much do they differ. Furthermore, it might be interesting to study the similarities between translating neologisms and translating irrealia.